

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**NÁSILÍ UPLATŇOVANÉ ORGANIZOVANÝMI SKUPINAMI
A ORGANIZOVANÝM ZLOČINEM**

(Analýza vybraných případů vražd a vydírání)

Autor: PhDr. Alena Marešová

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely.

Neprodejné

Praha 2004

O b s a h :	str.
Úvod	5
1. Předmět, cíl a metodika řešeného úkolu	7
2. Výchozí úvahy při koncipování výzkumného úkolu	9
2.1. Exkurz do problematiky hledaných a pohřešovaných osob	10
2.2. Exkurz do problematiky sebevražd a podezřelých úmrtí	15
2.3. Exkurz do problematiky vražd	20
2.4. Exkurz do problematiky vydírání	45
2.5. Loupeže	52
3. Vymezení obsahu pojmu organizovaná kriminalita a jejího vztahu k násilným trestným činům	53
3.1. Obecná informace o současném stavu organizovaného zločinu v ČR s důrazem na užití násilí v jeho činnosti	59
3.2. Výskyt násilných projevů z pohledu statistik, policejních analýz a informace z dalších zdrojů	64
4. Výsledky výzkumu podle jednotlivých informačních zdrojů	74
4.1. Analýza trestních spisů konkrétních případů vražd a vydírání	74
4.2. Dotazník expertů	86
5. Souhrn a závěry	92
6. Použitá literatura	96
7. Resumé	100
8. Přílohy	
Trestná činnost spáchaná v roce 2003 v organizované skupině	102
Pohřešované osoby od roku 1995 do roku 2003 (Rumpík - Policejní prezidium)	103
Pohřešování podnikatele od roku 1995 do roku 2003 (Rumpík – Policejní prezidium)	104

Úvod

Tato studie volně navazuje na studii vydanou Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v roce 1995 pod názvem „Etiologie násilných projevů organizované kriminality“ (autor: A. Marešová) a vznikla, stejně jako citovaná studie, řešením dílčího úkolu v rámci výzkumu organizovaného zločinu v České republice.

Studie z roku 1995 byla dílčí studií projektu „Výzkum struktury, forem a možností postihu organizovaného zločinu v České republice“ uskutečněného za finanční podpory Grantové agentury ČR. Jejím obsahem byl výzkum vražd, spáchaných na území ČR v období od 1.1.1993 do 31.12.1994. Základním kritériím (stanoveným po konzultacích s kriminalisty a vyšetřovateli) pro zařazení do zkoumaného souboru vražd vyhověly takové vraždy, kde

a) jako pachatel vraždy byl stíhán podnikatel,

b) obětí vraždy byl podnikatel,

tj. vraždy u kterých bylo možno očekávat, že jejich spáchání nějakým způsobem mohlo souviset s podnikáním pachatele nebo oběti,

c) vraždy, které byly označeny jako vraždy spáchané na objednávku.

Zkoumány však byly jen takové vraždy, které byly v době výzkumu známy a Úřadem vyšetřování pro ČR šetřeny (proto tam např. chybí kauzy tzv. orlických vražd, jejichž oběti byly nalezeny ve vodách Orlické přehrady až po publikování výzkumu).

V této studii zaměřené na analýzu některých soudy projednaných násilných projevů organizované kriminality, které byly zjištěny v posledním desetiletí minulého století, jsou do vzorku násilných projevů zahrnuty, pro organizovanou kriminalitu značně typičtější a spojením s ní prokazatelnější a mnohem frekventovanější, trestné činy vydírání (včetně vyhrožování vraždou). To, že studie z roku 1995 tyto trestné činy spojené s organizovaným zločinem pominula a soustředila se jen na zkoumání vražd, nebylo způsobeno tím, že by v tu dobu neexistovaly, ale proto, že žádná z existujících statistik a evidencí nedávala možnost získat reprezentativní přehled o tom, kolik a které násilné trestné činy (s výjimkou vražd) jsou páčány členy organizovaných skupin, natož členy organizovaného společení, a ani neumožňovala větší výběr případů.

Podrobnější informace o vydírání prováděném organizovaným zločinem ve statistických sestavách chybějí dosud, avšak do současné studie jsme zahrnuli alespoň ty případy vydírání, u kterých byla dostupná soudní rozhodnutí.

Původně měla být zde prezentována šetření pouze dílčí částí úkolu věnovaného organizovanému zločinu, ale svým rozšířením o vraždy páchané podnikateli a na podnikatelích, o nájemné vraždy, kde se spojení s organizovaným zločinem neprokázalo, nakonec výrazně přesáhla problematiku organizovaného zločinu. Proto byly získané poznatky doplněny o další, s řešeným výzkumným úkolem volněji související materiály, a předloženy k publikaci jako samostatná studie.

1. Předmět, cíl a metodika řešeného úkolu

Výzkum násilí uplatňovaného organizovaným zločinem, v souladu s výzkumným úkolem věnovaným organizovanému zločinu v České republice, byl v této fázi zaměřen především do následujících oblastí projevů násilné kriminality:

a) na vraždy, které jsou dávány orgány činnými v trestním řízení do souvislosti s organizovaným zločinem či podnikatelskými aktivitami zúčastněných (vrahů, obětí) nebo jsou označovány jako tzv. nájemní (objednané) vraždy,

b) na vydírání a zastrašování prováděné u příležitosti vymáhání „výpalného“ dluhů, nátlaku na svědky atd.

Jako **pracovní hypotézu** jsme si stanovili očekávání, že vyšetřované kauzy jsou projevem zločinného jednání dobře organizovaných skupin, příp. zločinného spolčení, přičemž jak vraždy, tak i další násilné trestné činy nejsou hlavním cílem organizace takových skupin, ale jen jedním z prostředků k dosažení majetkového prospěchu skupiny, či jednotlivých členů skupiny nebo ochrany skupiny před zákonem, či vyústěním jiných kriminálních aktivit páchaných skupinou (podvodů, zpronevěr, odstranění nepohodlných účastníků či svědků kriminálního jednání, řešení konfliktu uvnitř skupiny či konfliktu se stejně zaměřenou jinou skupinou apod.).

Problémem, k jehož řešení má studie směřovat, je nutnost prokázat (z pohledu trestního práva) odlišnost skupinové násilné trestné činnosti označované v trestním zákoně (u určitých trestných činů) jako podmínka pro zpřísnění trestní sankce, od násilné trestné činnosti páchané zločinným spolčením (v poslední době označovaného často znovu jako organizovaný zločin). Jinak řečeno nutno odlišit zločinné spolčení (srov. § 89 odst.17 tr.zák.) od organizované skupiny. Na příkladu zkoumaných kauz by měly být specifikovány jevy, které lze označit jako projev organizovaného zločinu v ČR a znaky, podle kterých lze pachatele šetřených kriminálních skutků označit jako

členy zločinného spolčení definovaného v předchozích výstupech našeho výzkumu organizovaného zločinu.

*Pozn.: Souvisí to mj. s rozlišováním **obecné přítěžující** okolnosti a tzv. **zvláště přítěžující** okolnosti při výměře trestu.*

Obecné přítěžující okolnosti jsou uvedeny v § 34 tr.zák. Mohou mít význam při výměře trestu v rámci zákonem stanovené trestní sazby pro jakýkoli trestný čin. Takovou okolností podle § 34 písm. g) je např. skutečnost, že pachatel spáchal trestný čin jako organizátor, jako člen organizované skupiny nebo člen spolčení.

Tzv. zvláště přítěžující okolnosti jsou okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (§ 88 odst. 1 tr.zák.). Jejich výčet je obsažen ve zvláštní části trestního zákona u jednotlivých trestných činů. Např. u trestného činu vydírání podle § 235 je okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby uvedena ve druhém odstavci: jde o skutečnost, že se pachatel dopustil trestného činu vydírání jako „člen organizované skupiny“. Obecně přítěžující nemůže být okolnost, která je zákonným znakem trestného činu (§ 31 odst. 3 tr.zák.). Toto ustanovení zamezuje dvojímu počítání téže okolnosti k tíži pachatele. Vyměřuje-li se tedy trest za vydírání podle vyšší sazby ve smyslu § 235 odst. 2 písm.b), protože se jej pachatel dopustil jako člen organizované skupiny, nelze tutéž skutečnost považovat za obecně přítěžující okolnost podle § 34 písm. g) tr.zák.

Použité metody a techniky:

- Analýza dostupných materiálů k násilí uplatňovaném organizovaným zločinem (obecné analýzy MV, Nejvyššího státního zastupitelství apod.). Jednalo se především o analýzu různých dílčích resortních zpráv včetně zpráv o bezpečnostní situaci.
- Analýza resortních statistik i vlastních výstupů (z nestandardních sestav policie) o násilné činnosti páchané v organizované skupině. Resortní statistiky byly doplněny o údaje zpracované na základě konkrétního zadání řešitele odborem systémového řízení a informatiky Policejního prezidia ČR.
- Syntéza konkrétních poznatků publikovaných v odborném tisku. Z časopisů :Kriminalistika, Kriminalistický sborník, Trestní právo apod.

- Analýza trestních spisů vybraných případů.

Celkem bylo analyzováno 32 spisů o trestných činech vraždy a vydírání, u kterých bylo podezření, že souvisejí s organizovaným zločinem. Jednalo se o spisy již odsouzených trestných činů spáchaných v letech 1991- 2000. Byly zjišťovány základní údaje o pachatelích, obětech i provedeném skutku. Syntéza těchto poznatků se stala základem závěrů řešeného úkolu.

- Dotazníkové šetření o specifikách násilné trestné činnosti páchané v rámci organizovaného zločinu provedeného prostřednictvím dotazníku zjišťujícího názory expertů z řad vyšetřovatelů, kriminalistů, státních zástupců apod., zabývajících se pracovní organizovaným zločinem nebo závažnou násilnou trestnou činností. Dotazník byl doplněn krátkým rozhovorem na stejné téma.

V názorech expertů se odrážely zkušenosti získané až do období provedení expertního šetření – tj. do léta roku 2002 a vycházely tak z případů, které se jen z menší části shodovaly s případy z námi analyzovaných trestních spisů.

Dotazník vyplnilo 7 osob: 5 kriminalistů a 2 státní zástupci specializovaní na násilnou trestnou činnost. Jejich odpovědi byly druhým základním zdrojem pro zpracování závěrů.

2. Východí úvahy při koncipování výzkumného úkolu

Překvapivým zjištěním při řešení úkolu týkajícího se vražd je to, že v ČR je velmi málo odborné literatury i dílčích publikací věnovaných takto zajímavému a čtenářsky vděčnému tématu. Čím častěji se vražda vyskytuje v detektivce, ale i v současném životě a následně v denním tisku, tím méně se jí věnuje odborná literatura, alespoň v Čechách. Dvojnásobně to platí o vraždách spojených s organizovaným zločinem a o nájemných vraždách. Pokud je o nich někde zmínka, tak se jedná téměř vždy o popis konkrétních případů, nikoliv o analytické či syntetizující materiály o vraždě jako závažném sociálněpatologickém jevu. Výjimku tvoří články psychiatrů a psychologů-soudních znalců, kteří byli pověřeni zpracováním posudků na souzené pachatele nájemních vražd.

Také s dalšími problémy spojenými s vraždami či závažnou násilnou trestnou činností se v českém odborném tisku setkáváme spíše nahodile. Platí to např. o problematice obětí trestných činů, o pohřešovaných osob a o sebevraždách, o násilí mezi cizinci trvale či dočasně pobývajících na našem území.

Ještě méně informací lze získat z odborné literatury o dalších násilných trestných činech, především o radikálně častěji oproti minulosti se vyskytujícímu násilnému jednání - vydírání. Vydírání jako formě organizovaného zločinu je věnována jen jedna publikace, a to opět studie IKSP z roku 1995.¹

Krátce je o vraždách a o obětech násilné trestné činnosti včetně obětí vražd, o organizovaném zločinu, ale i o sebevraždách, každoročně pojednáno ve studii IKSP „Kriminalita v roce ...“.

S ohledem na malou dostupnost informací a jejich značnou roztroušenost v odborné literatuře je v této studii v exkurzech věnována pozornost i dalším jevům, u kterých souvislost s násilím uplatňovaným organizovaným zločinem je spíše „tušena“ než prokazována, ale které, alespoň dle mého mínění, jsou nezbytné k seriózní syntéze vlastním šetřením získaných poznatků a současně alespoň částečně nahrazují nedostatek odborných publikací na dané téma.

2.1. Exkurz do problematiky hledaných a pohřešovaných osob

Málo informací je o **hledaných a pohřešovaných osobách**, včetně těch po kterých pátrá policie, a ty informace co existují (na Policejním prezidiu ČR), nejsou běžně přístupné.

Do první studie IKSP o násilných projevech organizované kriminality byly údaje o pohřešovaných osobách zařazeny až dodatečně, a to z důvodu, že v průběhu zpracování úkolu jsem se často setkávala s podezřením, že část vražd podnikatelů není policií evidována - tj., že existují latentní vraždy podnikatelů, jejichž jediným vnějším projevem je zmizení některých osob. Proto s pomocí centrální evidence pohřešovaných osob byly tehdy pro potřebu studie zpracovány informace týkající se pohřešovaných

osob obecně a podnikatelů zvlášť, a to za roky 1993 a 1994. Za rok 1995 jen do 30.9.1995. Ve zkratce uvedu zjištěné:

Tab. 1

Pohřešování podnikatelé (od 1.1.1993 do 30.9.1995)

1993			1994			1995			Celk.		
Vyhl.	Odv.	Zůst.	Vyhl.	Odv.	Zůst.	Vyhl.	Odv.	Zůst.	Vyhl.	Odv.	Zůst.
78	66	10	76	68	8	33	26	7	185	160	25

Vysvětlivky.: vyhl.- vyhlášeno pátrání

odv. – odvoláno pátrání (vypátráno)

zůst. – zůstává v pátrání

Další tabulka obsahuje nově vyžádané údaje za léta 1995 – 2003. Je zjevné, že počty pohřešovaných podnikatelů se v průběhu let výrazně snížily. Vysvětlení takového poklesu by vyžadovalo podrobné šetření jak v části zpracování statistik policie (provedených změn ve vykazování pohřešovaných), tak i srovnání alespoň části konkrétních případů ze sledovaných let, ale to v rámci této studie nemohlo být provedeno.

Tab. 2

Pohřešování podnikatelé od roku 1995 do roku 2003²

1995			1996			1997		
Vyhl.	Odv.	Zůst.	Vyhl.	Odv.	Zůst.	Vyhl.	Odv.	Zůst.
49	45	4	56	56	2	45	41	4
1998			1999			2000		
29	29	0	46	41	5	31	27	4
2001			2002			2003		
23	19	4	16	14	2	18	17	1

Vysvětlivky.: vyhl.- vyhlášeno pátrání

odv. – odvoláno pátrání (vypátráno)

zůst. – zůstává v pátrání

¹ Srov. Cejp, M.: Vydírání jako jedna z forem organizovaného zločinu, IKSP, 1995, 88 s.

² Údaje o pohřešovaných osobách na vyžádání promptně zpracoval p. Rumpík z Policejního prezidia ČR.

Pro srovnání uvádím i celkové počty ve sledovaném období hledaných a pohřešovaných osob – tj. osob po kterých bylo vyhlášeno policií pátrání. Jejich na první pohled vysoké počty jsou zapříčiněny především počty pohřešovaných dětí a mladistvých a představu o skutečně pohřešovaných osobách značně zkreslují. Jednak mezi osobami do 18 let nepředpokládáme větší výskyt obětí organizovaného zločinu, jednak se nejčastěji jedná o osoby dětí a mladistvých, které v průběhu roku jsou opakovaně na útěku z domova či výchovných zařízení a bývají rychle dopadeny či se sami vrátí (někdy jsou též pachatelé trestných činů páchaných na útěku), příp. nedospělé pachatele trestných činů vyhýbající se vyšetřování. Svými opakovanými úteků v jednom roce se vícekrát objevují ve statistikách a výrazně tak zkreslují celkové počty pohřešovaných osob. V průměru za sledované období tvořily osoby do 18 let cca 60 % z každoročně hledaných osob.

Tab. 3

Pohřešované osoby od roku 1995 do roku 2003³ - celkem

1995			1996			1997		
Vyhl.	Odv.	Zůst.	Vyhl.	Odv.	Zůst.	Vyhl.	Odv.	Zůst.
3 140	3 113	27	3 317	3 291	26	2 909	2 874	35
1998			1999			2000		
3 411	3 396	15	3 933	3 907	26	4 135	4 106	29
2001			2002			2003		
3 988	3 948	40	4 860	4 828	35	4 125	4 047	78

Vysvětlivky: vyhl. - vyhlášeno pátrání
odv. – odvoláno pátrání (vypátráno)
zůst. – zůstává v pátrání

Pro potvrzení skutečnosti, že z celkového počtu pohřešovaných osob nelze usuzovat na následky trestné činnosti (tj. na počet obětí) uvádím jako příklad údaje ze statistik Policie ČR Správy hl.m.Prahy, publikované jejím tiskovým oddělením v loňském roce:

(Celostátní údaje nejsou k dispozici.)

Tab. 4

Počty pohřešovaných osob na území Prahy v letech 1995 – 2002

(Zdroj: tiskové odd.PČR Správy hl.m.Prahy)

Rok	Do 15ti let	Ve věku 15-18 let	Dospělí	Celkem	Procento dospělých
1995	137	130	156	423	37 %
1996	103	100	175	378	46 %
1997	95	119	146	360	41 %
1998	173	129	182	484	38 %
1999	110	128	188	426	44 %
2000	138	126	187	451	42 %
2001	133	114	184	441	42 %
2002	105	155	182	442	41 %

Tabulka zahrnuje osoby po kterých v uvedeném časovém období pátrali policisté na území hl. m. Prahy. Praha je současně územním celkem s největším počtem osob, které každoročně zůstávají v pátrání policie, tj. osob po kterých bylo vyhlášeno pátrání a nebylo odvoláno – tj. hledané osoby nebyly nalezeny, zjištěny, nevrátily se atd. Každoročně se jedná (od roku 1995) o 5-6 osob. V roce 2003 to neplatilo, v Praze zůstalo v pátrání 15 osob, ale na území bývalého Severomoravského kraje 20 osob. (Některé osoby z tohoto vyššího počtu z roku 2003 v obou lokalitách se však dohledaly v roce 2004, a tak skutečné počty osob, které zůstaly v pátrání za rok 2003 byly nižší než je zde uvedeno.) Každoročně nejvíce osob – cca 1 tis.osob (viz příloha) bylo ve sledovaném období 9 let pohřešováno právě v Severomoravském kraji.

Další tabulka, zpracovaná též z údajů Správy hl.m.Prahy, pak ukazuje počty osob vyhlášených v celostátním pátrání a důvody, které k vyhlášení pátrání po nich vedly. To dává hrubou představu o početnosti jednotlivých skupin hledaných, ale i policii nalezených neznámých osob či mrtvol (kosterních pozůstatků) na území celé republiky.

³ Údaje o pohřešovaných osobách též zpracoval p. Rumpík z PP ČR.

Tab. 5

**Důvody vyhlášení pátrání po osobách a počty hledaných osob v Praze
v období do února 2002 a února 2003**

(Zdroj: tiskové odd. PČR Správy hl.m. Prahy)

Důvody pátrání	Do II/2002	Do II/2003
Příkaz k zatčení, zatýkáci rozkaz	533	809
Dodání do výkonu trestu odnětí svobody	250	262
Podezřelá osoba, příkaz k předvedení, předběžný souhlas se zadržením v příp., kdy probíhá trestní řízení	860	980
Zjišťování pobytu hledané osoby	57	85
Svěřenec (dětského domova, výchovného ústavu)	27	33
Pohřešovaná osoba (všechna pohřešování/nepřerušena pohřešování)	89/53	94/55
Osoba neznámé totožnosti	3	1
Mrtvola neznámé totožnosti, kosterní nález	96	116
Celkový počet osob zařazených do celostátního pátrání	1 915	2 380

Pozn.:

Časové vymezení – do února – bylo dáno poskytnutými materiály.

Do celostátního pátrání jsou zařazovány především osoby, u nichž je důvod k omezení osobní svobody na základě příkazu soudu nebo státního zastupitelství.

U dospělých pohřešovaných osob se často jedná o osoby staršího věku, osoby trpící duševními poruchami apod.

K 17.3.2004 na území celé ČR Policie ČR evidovala 267 mrtvol neznámé totožnosti. Jen část z nich mohou být potenciální oběti vražd. Nalezené mrtvoly, příp. kosterní pozůstatky, jsou obvykle pozůstatky sebevražd, obětí dopravních a jiných nehod a náhlých úmrtí osob (např. narkomanů, bezdomovců, osaměle žijících lidí, cizinců nelegálně pobývajících na našem území), u kterých nebyly nalezeny doklady totožnosti. Evidenci mrtvol a kosterních nálezů neznámé totožnosti policie porovnává s evidencí pohřešovaných osob.

Z údajů publikovaných Pražskou policií lze uvést ještě tabulku dokreslující u kolika nalezených mrtvol či kosterních nálezů nebyla zjištěna totožnost:

Tab. 6

**Počty případů nálezů mrtvol a kosterních nálezů u pražské policie
v letech 1999-2002**

Rok	Případů celkem	Nezjištěna totožnost nálezu
1999	66	15 případů
2000	73	11 případů
2001	73	4 případů
2002	82	13 případů

Souhrn: Je zjevné, že mezi pohřešovanými a hledanými osobami a nalezenými kosterními pozůstatky lze předpokládat i oběti latentních vražd (byli mezi nimi i oběti vražd Roubala a Stodolových), avšak jejich počet bude podstatně nižší (v řádu maximálně desítek osob), než by se dalo odhadovat z obrazu vykresleného některými českými médii.

2.2. Exkurz do problematiky sebevražd a podezřelých úmrtí

Dalším zdrojem informací při pátrání o rozsahu latentních vražd jsou údaje o počtu sebevražd s nejasnou etiologií, případně o tzv. rozšířených sebevraždách (např. sebevrah napřed zavraždí děti nebo jiné rodinné příslušníky) a sebezabití (chybí vědomý úmysl zemřít: např. sebezabití pod vlivem drog, alkoholu, ale i při demonstrativním pokusu o sebevraždu). Posledním zdrojem informací jsou údaje o podezřelých úmrtích (např. podivných dopravních nehodách, pracovních úrazech a jiných neštěstích, jejichž následkem je smrt) a náhlých úmrtí (neočekávaných, bez zjevných důvodů a příčin, ale pitvou vysvětlitelných jako přirozená smrt). Tato problematika opět propojuje, a to zde přímo osudově kriminalistiku s medicínou a práci vyšetřujících policistů s lékaři vystavujícími úmrtí list. Konkrétně na kvalitě lékařské diagnózy příčiny úmrtí závisí zahájení vyšetřování úmrtí člověka jako trestného činu.

IKSP (Marešová, A. a kol.) každoročně zpracovává v tzv. ročence kriminality, jejímž výchozím zdrojem jsou údaje Policie ČR, též údaje o počtu sebevražd. Dříve dokud se policie o sebevraždy nezajímala, tak jsme údaje o nich včetně vysvětlivek a

komentářů přebírali ze statistik Ministerstva zdravotnictví (konkrétně z publikací „Sebevraždy“ každoročně vydávaných Ústavem zdravotnických informací a statistiky - ÚZIS ČR). Po zjištění, že tyto údaje se značně liší od policejních – v 90. letech se jednalo zhruba o dvojnásobné počty zjištěných sebevražd ve srovnání s údaji Policie ČR - IKSP sice inicioval jednání o sjednocení údajů či bližší vysvětlení rozdílů s cílem zvýšení hodnověrnosti statistických dat, ale jednání skončilo „rozplynutím“ problému. Avšak v důsledku dalších jednání Policie ČR a MZd se docílilo alespoň zredukování rozdílů téměř na minimum. Toho času dostupné informace z obou uvedených zdrojů se sice liší, ale relativně málo. Policejní statistiky jsou publikovány v „Kapesní ročence kriminality za rok...“ vydávané Policejním prezidiem ČR, a to bez bližšího komentáře. Zdravotnické statistiky lze nalézt ve výše zmíněné publikaci „Sebevraždy“ s úvodním komentářem. Komentář je zaměřen zejména na analýzu sebevražd jako sociálního jevu – na rozdělení sebevrahů podle pohlaví, věku, rodinného stavu, sociálního zařazení, zdravotního stavu, důvodů spáchání sebevraždy, doby spáchání sebevraždy, způsobu provedení, místa apod. Všichni garanti statistických dat se vymlouvají, že ke zpracování poznatků do větších syntetizujících celků chybí metodické pokyny, informace o postupu dalších zúčastněných orgánů apod.

Pro představu o rozdílech uvádím údaje o sebevraždách v roce 2002: V roce 2002 bylo v ČR evidováno Českým statistickým úřadem (ČSÚ) 1 534 dokončených sebevražd (sběr údajů prostřednictvím matrik), ÚZIS v tomto roce evidoval 1 483 sebevražd a Policie ČR 1 498 sebevražd. Maximální rozdíl tak činil 36 sebevražd, což je rozdíl vcelku únosný a je vysvětlitelný pravděpodobně rozdílnou metodikou sběru dat. V roce 1993 uváděla zdravotnická statistika celkem 1 917 zemřelých na sebevraždy a statistika policie 938 osob.

Nyni však, po mediální kampani, která vznikla kolem případu manželů Stodolových (kteří se opakovaně dopouštěli loupežných vražd a tyto se pokoušeli maskovat jako sebevraždy či náhlá úmrtí) by bylo žádoucí, aby statistickým údajům o sebevraždách byla věnována větší pozornost, byly prohlubovány a systematicky tříděny poznatky o nich, zdokonalilo se jejich vyšetřování, zkoumání příčin jejich spáchání apod. se zvláštním důrazem na diagnózu ohledávajícího lékaře a následně i znalců včetně patologů a práci vyšetřujících policistů.

Ve zmiňované kauze Stodolových, manželů kteří se dopustili série loupežných vražd, svůj neoddiskutovatelný podíl měli jednak policisté, kteří případy uzavřeli jako „sebevraždy“, náhlá úmrtí, zmizení, jednak lékařští znalci, kteří nezjistili cizí zavinění na smrti obětí, avšak dle názoru nejvyšší státní zástupkyně, též dozorová státní zástupkyně, která lajdáckou práci policistů a lékařů nezjistila. Přitom způsob provedení vražd i vyrobené falešné stopy byly značně primitivní a na nesrovnalosti poukazovali četní svědci. Výsledkem kauzou rozpoutané mediální kampaně bylo přezkoušení 552 podezřelých úmrtí z posledních několika let, přičemž z 495 případů do zkoumaného souboru zařazených sebevražd 24 případů vykazovalo obdobné nedostatky.⁴

Dále uvádím některá data, která vymezují kvantitativně oblast sebevražd v posledních letech, a to s ohledem na hledání mezi nimi potenciálních obětí vražd.

Tab. 7

Sebevraždy
Česká republika - porovnání let 1992 – 2002
Ze statistik Policie ČR zpracovala A. Marešová

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Muži	706	752	752	769	888	989	1 076	1130	1263	1192
Ženy	232	264	262	249	213	294	268	302	321	306
Celkem	938	1 016	1 014	1 018	1 101	1 283	1 344	1432	1584	1498

Tab. 8

Věk sebevrahů v roce 2002
Ze statistik Policie ČR zpracovala A. Marešová

Věk sebevrahů	Počet sebevrahů (celkem 1 498 osob)
do 15 let	5
od 15 do 18 let	24
od 18 do 20 let	28
od 20 do 25 let	78
od 25 do 30 let	122
od 30 do 40 let	203
od 40 do 50 let	317
od 50 do 60 let	300
od 60 do 70 let	147
nad 70 let	274

⁴ Srov. Právo z 20.4.2004, s. 4

Zcela zjevně převládají oběti-osoby starší 30 let: mezi nimi se pravděpodobně mohou nacházet i osoby zavražděné včetně obětí organizovaného zločinu.

Také u publikovaných údajů o motivaci sebevražd převažují formulace, do kterých se „schová“ téměř vše včetně maskovaných vražd. Policie ČR v roce 2002 uvádí, že z celkového počtu 1 498 dokonaných sebevražd u 464 sebevražd nebyl zjištěn (tj. u cca 30 %), a zdravotnická statistika dokonce uvádí, že u 68 % sebevražd v tomtéž roce nebyla motivace sebevraždy zjištěna či byla nesrozumitelná.

Současné ale platí, že mnoho sebevražd není vůbec jako sebevraždy označeno a jsou skryty též pod pohřešovanými osobami, nalezenými kosterními pozůstatky apod. A zcela chybí přehled o pokusech o sebevraždu. Jednak existuje vysoká latence těchto jevů (mnoho tzv. demonstrativních pokusů provedených v rámci rodiny je z různých důvodů úmyslně utajeno, také osamělí sebevrazi o svém nedokonaném činu mlčí atd.), jednak žádná instituce o podobná zjištění nestojí.

Neplatí to však obecně, např. některé sebevraždy a pokusy o ně se objevují ve statistikách, kde je nikdo zatím nehledá: v různých odborných publikacích z psychiatrie, soudně znaleckých poznatcích, materiálech k drogám apod. a nejen tam. Např. za rok 2003 je i ve statistikách dopravní policie evidováno 6 pokusů o sebevraždu v přehledu nehod podle stavu řidiče (viníka).⁵ Lze se jen dohadovat kolika řidičům se sebevražda „povedla“. Ale ze zjištěných pokusů je jisté, že tací určitě byli.

Ještě komplikovanější se jeví problematika **podezřelých úmrtí**.

Jaroš⁶ ve své rigorózní práci uvádí dvě hlavní skupiny:

1. **Nenásilná smrt.** K úmrtí osoby došlo zpravidla mimo zdravotnické zařízení, pravděpodobně v důsledku nějaké choroby, kdy lékař prohlížející tělo nemohl určit příčinu smrti, přičemž smrt nastala: a) náhle, tj. ze zdánlivého zdraví, b) neočekávaně, zemřelá osoba byla sice nemocná, ale rozsah a stav její nemoci zdánlivě neměl být příčinou smrti, c) očekávaně, možnost úmrtí by byla v souladu s chorobným stavem zemřelého.

2. **Násilná smrt.** K úmrtí osoby došlo na místě mimo zdravotnické zařízení, nebo později ve zdravotnickém zařízení, a to zásahem zevních vlivů. Zevními vlivy je míněno zejména: úraz mechanickými prostředky, otrava chemickými prostředky, mechanické udušení zamezením přístupu vzduchu, zvýšením nebo snížením do úrovně neslučitelné s lidským životem teploty či tlaku, účinkem elektrického proudu nebo blesku, odepřením potravy (hladem nebo žízní), nesprávným či neoprávněným léčebným zákrokem.

U podezřelých úmrtí ve skupině násilné smrti se může jednat jak o úmyslné, tak i neúmyslné usmrcení člověka druhou osobou (vraždu, zabití), o sebevraždu (včetně sebezabití) anebo nejčastěji o nešťastnou náhodu (úraz).

Část takových úmrtí je současně hodnocena jako nedbalostní trestné činy, především tam, kde se jedná o dopravní nehody, pracovní úrazy apod.

Stejně jako u ostatních úmrtí včetně sebevražd je u podezřelých úmrtí výsledek šetření závislý především na osobách, které šetření provádějí, kvalitě jejich odborných způsobilostí a znalostí (zkušenosti ze soudně lékařské praxe u lékařů a kriminalistických šetření u vyšetřujících policistů), proto přehmaty a pochybení nejsou výjimkou. Tragedií je, když se stávají téměř pravidlem. Také známá obecná kriminalistická zásada, že první neodkladné úkony musí být prováděny tak, jako by šlo o vraždu, i když podezření na vraždu není v počátečním stadiu vyšetřování potvrzeno, nebývá dodržováno. Přitom někdy i zkušení odborníci se mohou dopustit shodou náhod občasných chyb. Nejčastěji se jedná o nedůsledné ohledání zemřelé osoby, místa činu, nesprávné vyhodnocení zajištěných stop a možných cizích zavinění, přehlédnutí negativních okolností úmrtí, lajdácké zjišťování skutečných příčin smrti a případných motivů, povrchní výsledky svědků či jejich úplné opomenutí, rutinní přístup k případu, časová prodlení provedení tzv. neodkladných úkonů, opomenutí provedení vhodných odborných expertiz či posouzení některých skutečností znalci atd. Ne vždy lze tyto přehmaty eliminovat pitevní diagnózou a následnými kriminalistickými expertizami.

(Kromě toho zjišťování příčin smrti často komplikuje horší dostupnost soudních patologů a vysoké náklady spojené s převozy těl na pracoviště soudního lékařství atd.)

⁵ srov. Přehled o nehodovosti na pozemních komunikacích v ČR za rok 2003, Ředitelství služby dopravní policie PP ČR, duben 2004, tab. 18A, P36

⁶ Jaroš, J.: Činnost vyšetřovatele při vyšetřování sebevražd a podezřelých úmrtí, rigorózní práce, Akademické Policie sboru v Bratislavě, Bratislava 2003, s. 12-14

Právě výše uvedená pochybení jsou živnou půdou pro úspěšnost zamaskování vraždy inscenováním příčiny úmrtí jako nešťastné náhody, pracovního úrazu, sebevraždy či dokonce přirozené smrti. Také povrchní přístup k případu opomíjející analýzu celkové situace v bližším, ale i širším okolí mrtvého napomáhá utajení i nepříliš rafinovaně maskovaných vražd.

„Inscenací se rozumí vědomé, aktivní jednání, které zasahuje do důkazní situace, vzniklé v důsledku spáchaného skutku, s cílem zakrývat skutečný stav a vzbudit nesprávnou představu o průběhu a charakteru vyšetřovaného skutku, o osobě, která ho spáchala nebo o motivech jejího jednání.“⁷

2.3. Exkurz do problematiky vražd

a) Právní vymezení trestného činu vraždy s historickou reminiscencí

Trestný čin vraždy ani v dobách Rakouska-Uherska, ani nyní, není svým řazením v trestním zákoně uveden v prvních hlavách zvláštní části trestního zákona, a to přesto, že vražda je obecně chápána v současné společnosti jako nejtěžší trestný čin.

Např. v trestním zákoně z roku 1852 je trestný čin vraždy zařazen v hlavě XV. a v nyní platném trestním zákoně v hlavě VII. zvláštní části. Při pohledu do trestních zákonů jiných zemí pak zjistíme, že obdobná situace je i jinde. V dalších zemích je řazení trestných činů vraždy anebo zabití mezi ostatními kriminálními činy též různorodé. Např. ve švédském trestním zákoně je vražda uvedena v kapitole třetí, ve francouzském trestním zákoně v tzv. druhém titulu, v první kapitole. V platném ruském trestním zákoně až v hlavě šestnácté, v čínském trestním zákoně v hlavě čtvrté, která je však věnována trestným činům namířeným proti osobním a především demokratickým právům občanů, v kubánském trestním zákoně v hlavě osmé, ve starých trestních zákonech socialistického Bulharska v hlavě druhé, socialistického Maďarska v hlavě dvanácté, Rumunska v hlavě druhé a Polska v oddílu jednadvacátém – srov. překlady

⁷ Porada, V. a kol.: Kriminalistika, Brno, CERM 2001, s. 532

zahraničních trestních zákoníků vydaných Výzkumným ústavem kriminologickým v posledních cca 30 letech.

Stejně rozmanité je i řazení vražd mezi druhy trestných činů podřazených s nimi pod jednotlivé hlavy trestního zákona, s ohledem na skutkovou podstatu těchto trestných činů. Odlišné je i druhové rozdělení vražd apod. Z pohledu laika lze tak potvrdit, že cílem trestních zákonů bylo a je téměř vždy a všude (nejen v bývalém Československu) hájit především zájmy státní a skupinové a teprve potom život jednotlivých občanů – tj. lidský život obecně. Tomuto přístupu pak odpovídaly a odpovídají i tresty ukládané za vraždy v ČR i v jiných státech.

Dokonce i samotná formulace vymezující trestný čin vraždy v trestním zákoně (criminal code) je ve světě značně nejednotná, přesto, že z obecného hlediska se zdá být trestným činem, ve srovnání s vymezením dalších trestných činů, s jednoznačným chápáním skutkové podstaty.

V současné právní úpravě trestního zákona České republiky dva trestné činy užívají ve svém názvu označení vražda. Jsou zařazeny v hlavě VII. zvláštní části trestního zákona (Trestné činy proti životu a zdraví). Jedná se především o:

„§ 219

Vražda

- (1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.
- (2) Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1
 - a) na dvou nebo více osobách,
 - b) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem,
 - c) opětovně,
 - d) na těhotné ženě,
 - e) na osobě mladší než patnáct let,

- f) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,
- g) na jiném pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo
- h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky.

§ 220

Vražda novorozeného dítěte matkou

Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.“

Z komentáře k trestnímu zákonu⁸ a judikatury uvádím některé zpřesňující vysvětlivky, které lze uplatnit především u vražd ve studii zkoumaných :

„Objektivní stránka trestného činu vraždy je charakterizována *usmrcením člověka*, kterým se rozumí jakékoliv zbavení života živého člověka. Přitom je nerozhodné, jakých prostředků bylo při něm použito, zda šlo o jednání jednorázové nebo o jednání postupné a dlouhodobé. Proto je vraždou jak zastřelení, probodnutí, tak i i dlouhodobé týrání a nepodávání stravy dítěti, anebo déletrvající podávání jedu v malých dávkách...

Trestný čin vraždy je trestným činem *úmyslným*. Úmysl pachatele, byť eventuelní, musí směřovat k usmrcení člověka. Pokud by pachatel jednal v úmyslu ohrožit nebo poškodit jiný zájem chráněný trestním zákonem a jeho jednání mělo za následek smrt člověka, ke které by nebyl dán (zjištěn, prokázán – pozn.Marešová) úmysl pachatele (pachatel nevěděl, že takový následek může způsobit, nebo to sice věděl, ale nebyl s tím srozuměn), není trestně odpovědný za vraždu... Vůle ať už ve formě chtění nebo srozumění (s následkem jednání – M.), musí směřovat k následku ke smrti jiného. Musí zde být tedy aktivní vztah pachatele k následku.

Vztah pachatele k následku musí být soudem řádně zjištěn a prokázán výsledky dokazování, z kterých musí logicky vyplynout...

Tzv. *dolus generalis*, při kterém jde o dokonanou vraždu podle § 219, se uplatní v případech, kdy pachatel jednal v úmyslu jiného usmrtit, ale smrt nastala až jednáním, kterým zahlazoval svůj čin (např. vhodil svou oběť do řeky), pokud měl přitom již od počátku úmysl zahlazovacím jednáním svou oběť usmrtit pro případ, že je ještě živa. Naproti tomu u pachatele, který napadl poškozenou opakovanými údery kladivem do hlavy v úmyslu ji usmrtit a pak v domněni, že již nežije, se rozhodl zbavit se jejího těla a vhodil je do vody, kde se poškozená utopila, nejde o *dolus generalis*, takže jeho jednání nelze posoudit jako dokonaný trestný čin vraždy podle § 219, ale jen jako pokus vraždy podle § 8 odst.1, § 219 ve vícečinném souběhu s trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 224 odst.1 (podtrženo-M)...

Spáchání trestného činu *zvlášť surovým způsobem* se rozumí vražedný útok s extrémně vysokou mírou brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Není však nezbytné, aby tento útok zároveň vyvolával zvýšenou trýzeň poškozeného... Jako „zvlášť surový“ bude možno označit útok vyznačující se extrémně vysokou intenzitou, výraznou brutalitou, provázený nezřídka užitím většího počtu nástrojů nebo mechanismů... Typicky to bude takový způsob útoku, který je spojen s ubíjením oběti a nápadnější devastací jejího těla (např. ukopáním nebo rozdupáním hlavy oběti anebo vražda provedená nejprve zasazením většího množství bodných ran a poté škrcením oběti...). Jednání spočívající v surovém nakládání s tělem usmrcené oběti, např. zohavení mrtvoly ... není „zvlášť surovým způsobem“ spáchání trestného činu vraždy.

O *zvlášť trýznivý způsob* vraždy půjde v případě, kdy je oběť vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo sice méně intenzivním, ale zato déletrvajícím, které velmi citelně zasahuje celou osobnost poškozeného. Záleží zde i na subjektivním prožívání útoku ze strany jeho oběti.... Za „zvlášť trýznivý způsob spáchání činu“ podle § 219 odst.2 písm.b) lze s ohledem na duševní i fyzické útrapy považovat i pozvolné dušení poškozené, kterou pachatelé svázali, položili na postel, přikryli peřinou a zanechali bez pomoci...

⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. Přepřacované vydání 2001, C.H.Beck, s. 1115-

V konkrétním případě může jít pouze o zvlášť trýznivý způsob nebo jen o zvlášť surový způsob provedení vraždy anebo o oba současně...

Pod pojmem opětovně se rozumí případy, kdy pachatel trestný čin uvedený v odst. 1 opakuje, tedy především souběh trestných činů podle § 219 (včetně pokusu, příp. přípravy-M.), přičemž není třeba, aby za takový čin byl již pravomocně odsouzen...

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je také spáchání činu uvedeného v odstavci 1 *v úmyslu získat majetkový prospěch*. Nemusí tedy k získání majetkového prospěchu dojít. Minimální výše majetkového prospěchu není stanovena, ale bude mít podstatný význam pro posouzení materiální podmínky uvedené v § 88 odst. 1 (Společná ustanovení: při stanovení stupně nebezpečnosti trestného činu -M.).

V úmyslu získat majetkový prospěch bude vražda spáchána v případech, kdy jednání pachatele bude směřovat k zmocnění se věci, peněz nebo jiného majetku oběti. Může však jít i o případ tzv. *vraždy na objednávku*, kdy pachateli byla přislíbena za provedení vraždy odměna nebo kdy pachatel vzhledem k okolnostem odměnu důvodně očekává, nebo o případ promyšlené vraždy, při které má pachatel úmysl získat majetkový prospěch ve formě dědictví po usmrceném apod.

V úmyslu zakrýt jiný trestný čin je vražda spáchána zejména tehdy, jestliže se pachatel jiného trestného činu, např. trestného činu loupeže podle § 234 nebo trestného činu znásilnění podle § 241 apod., rozhodne po dokonání tohoto trestného činu poškozenou osobu usmrtit v úmyslu odstranit ji jako svědka svého trestného činu. Stejně naplní tuto okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby i pachatel, který zamýšlí spácháním vraždy odstranit jiného byť náhodného svědka jeho předchozího trestného činu.

Za jinou zvlášť zavrženíhodnou pohnutku lze obecně považovat pohnutku, která je v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o naprosté neúctě pachatele k lidskému životu, např. pomstyctivost. Naproti tomu nelze takový charakter přičítat pohnutkám, které mají podklad v přirozených

citech člověka (např. žárlivost) nebo ve stavu okamžitého afektu, v dlouhodobě stresové situaci, v napětí v meziosobních vztazích apod.“

Dále cituji z komentáře:

Vztah k jiným ustanovením

„Trestný čin vraždy se liší od trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 jen formou zavinění. Podobně z hlediska posouzení, zda jde o pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1, § 219 nebo o dokonáný trestný čin ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, popř. podle § 221 odst. 1, je rozhodující subjektivní stránka, totiž k jakému následku směřoval úmysl pachatele...

Jestliže pachatel úmyslně usmrtí jiného, aby se zmocnil cizí věci, je možné takový skutek posoudit jen jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. h). Jednočinný souběh tohoto trestného činu s trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 je vyloučen ...

Ke vztahu ustanovení § 219 odst. 1, 2 písm. c) a ustanovení § 41 odst. 1. Podle publikované judikatury, jestliže se pachatel trestného činu vraždy už jednou v minulosti dopustil stejného činu a byl za něj potrestán, přičemž jsou splněny další podmínky, je třeba posoudit jeho skutek jako trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. c) – tj. opětovně -M. Není ho však možné uznat vinným, že se tohoto trestného činu dopustil jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 odst. 1. To by bylo možné až při posuzování pachatele za třetí trestný čin vraždy, za předpokladu, že alespoň pro jeden z nich byl již potrestán ...“

Z judikatury⁹

K odst. 1:

R 4660/1933 K usvědčení z vraždy není (nezbytně) nutnou mrtvola zavražděného. I vraždu lze spolehlivě a přesvědčivě dokázat z projevů, činů a použitých prostředků, jakož i i pozdějšího chování se vraha, třeba nebyla nalezena mrtvola a pitvou zjištěna příčina smrti, např. protože byla mrtvola spálena nebo vržena do nepřístupné propasti apod.

⁹ Též převzato z Komentáře k trestnímu zákonu (Šámal, P., Půry, F., Rizman, S.) a to 4. přepracovaného vydání 2001, C-H-BECK, s. 1124 -1127

R 19/1969 Trestný čin vraždy podle § 219 TrZ vyžaduje u pachatele úmysl jiného usmrtit. Pokusu tohoto trestného činu podle § 8 odst. 1 TrZ se dopustí pachatel jednáním pro společnost nebezpečným, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu vraždy za podmínky, že pachatel takto jedná v úmyslu trestný čin vraždy spáchat, avšak k jeho dokonání nedojde. Aby bylo možno tedy pachatele uznat vinným pokusem trestného činu vraždy, musí být bezpečně prokázán úmysl tento trestný čin spáchat. To platí jak o úmyslu přímém, tak o úmyslu nepřímém. U nepřímého úmyslu je třeba prokázat obviněnému jeho vědomí, že svým jednáním může porušit zájem chráněný trestním zákonem (smrt člověka), avšak současně je třeba prokázat, že pro případ, že takové porušení způsobí, je s ním srozuměn. Při zkoumání, zda pachatel jednal v nepřímém úmyslu napadeného zavraždit, nepostačí pouhé zjištění, že bodl napadeného větším nožem do prsou, a že proto věděl, že tím může způsobit smrt, nýbrž je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito, zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život, kde jsou snadno zasažitelné apod.

Při zjišťování subjektivní stránky trestného činu není možno dojít k závěru o alternativním vztahu pachatele k zamýšlenému následku.

R 41/1976 (s.211) Tzv. klinickou smrt nelze považovat za smrt ve smyslu § 219 TrZ, poněvadž za současného stavu lékařské vědy i po zastavení životně důležitých funkcí (zastavení srdce, dýchání), které dříve vedlo nutně ke smrti, je možné obnovení těchto činností, a tím záchrana života. Podle platné právní úpravy vymezení okamžiku smrti a metoda jeho zjištění je výlučně věcí lékařské vědy. Kategorie tzv. klinické smrti, která je pouhým faktem zástavy vitálních funkcí, jejichž obnova je případně možná, se nyní nahrazuje kategorií biologické smrti mozku (cerebrální smrt), již se rozumí smrtelný stav, ze kterého návrat do života je vyloučen (shodně **R 16/1986, s. 70**).

Dojde-li ke klinické smrti poškozeného, jemuž je pak život navrácen lékařským zákrokem, přichází v úvahu pouze pokus vraždy.

PR 3/2000, s. 120 V rámci nepřímého pachatelství trestného činu vraždy je tzv. živým nástrojem použitým k usmrcení osoby odsouzené k trestu smrti vykonavatel tohoto trestu. Nepřímým pachatelem je ten, kdo úmyslně vynese nespravedlivý rozsudek směřující k fyzické likvidaci odsouzené osoby. Pravomocný a vykonatelný rozsudek smrti je obdobou příkazu, který je dán vykonavateli trestu smrti a jehož je vykonavatel povinen uposlechnout.

Účastníky (organizátory či návodci) na trestném činu nepřímého pachatele jsou ti, kteří pojali záměr fyzicky zlikvidovat tuto osobu, zvolili rozsudek smrti za prostředek vedoucí k dosažení zamýšleného cíle, zinscenovali trestní řízení založené na falešném obvinění, ovlivnili soudní řízení tak, aby byl vynesen nespravedlivý odsuzující rozsudek, a využili k tomu svého faktického postavení nad soudcem ve struktuře politické moci a státního mechanismu.

Pro srovnání uvádím znění vymezující skutkovou podstatu vraždy v „Trestním zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852“ (tj. pocházejícího z období Rakousko-Uherska)¹⁰, od jehož vzniku uplynulo již 150 let. Spolu s ustanoveními vymezujícími zde vraždu, její druhy a tresty za ni, je v bezprostřední návaznosti uveden i trestný čin zabítí, jeho druhy a ukládané tresty.

Zákon tak rozeznával dvě verze usmrcení. Rozlišoval mezi nimi též úmysl: k vraždě bylo zapotřebí přímého nebo eventuálního úmyslu pachatele usmrtit napadenou osobu. Pokud bylo zjištěno, že úmysl nesměřoval k usmrcení osoby, tak i když byl pachateli prokázán „nepřátelský úmysl“ vůči oběti, byl čin kvalifikován jako zabítí.

„Hlava patnáctá.

O vraždě a zabítí.

Kdo se dopustí zločinu vraždy.

§ 134. Kdo jedná proti člověku v úmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo některého jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy; i když tento výsledek nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž bylo ublíženo, nebo pouze pro náhodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán, anebo jen z příčin vedlejších, náhodou k tomu přistoupiších, pokud byly tyto příčiny přivoděny činem samým.“

Ke skutkové podstatě vraždy je dále mj. uvedeno:

- „Úmysl usmrtití nevyžaduje dobře rozvážený záměr a chladnou úvahu; může být pojat i v okamžitém vzplanutí pudů (v rozčilení a afektu)).
- Je sporné, zda k zločinu vraždy stačí eventuální úmysl.
- Omyl v předmětu (error in corpore) pachatele neomlouvá.
- Ustanovení § 134 tr.z. se netýká pachatelova omylu v osobě, proti níž se útočí, vyslovujíc jen, že jest bez významu, zda vzešla z činu převzatého s úmyslem vražedným smrt osoby, k jejímuž usmrcení pachatelův úmysl směřoval, či osoby

¹⁰ Srov. Trestní zákon a trestní řád, třetí rozšířené vydání, Orbis-Praha, 1951, s. 78-88

- jiné, nastal-li smrtelný účinek v osobě od předmětu útoku rozdílné následkem odchýlení se činnosti pachatele od směru, který jí pachatel dává (aberratio ictus). Výjimku tu nelze rozšiřovati na přičítání jiných zločinů (těžkého poškození majetku).
- Vystřelil-li pachatel několikrát proti osobě A, chtěje ji usmrtiti, zasáhl-li však svou střelbou i osobu B, která z toho zemřela, kdežto osoba A byla jen těžce zraněna, lze mu přičítati jen jeden zločin, a to zločin dokonané vraždy.“

Vraždy jsou v tomto zákoně děleny na čtyři základní druhy:

„§ 135. Druhy vraždy jsou:

1. **Vražda úkladná, jež se děje jedem nebo jinak potměšilým způsobem.**
2. **Vražda loupežná, která se páše v úmyslu převésti na sebe cizí věc movitou násilnostmi proti osobě.**
3. **Vražda zjednaná, k níž byl někdo najat nebo jiným způsobem od osoby třetí pohnut.**
4. **Vražda prostá, která nepatří k žádnému ze zde uvedených těžkých druhů.“**

K tomu následuje výklad:

„*Úkladná vražda* je vražda spáchaná způsobem potměšilým, znemožňujícím neb alespoň velmi ztěžujícím opatrnost a obranu oběti. Usmrcení jedem sem patří jen tehdy, stalo-li se způsobem potměšilým.

Vražda loupežná vyžaduje dvojí úmysl: zavraždit a oloupiti; tento musí tu býti aspoň při předsevzetí vraždy.

Převedením na sebe jest nabytí skutečné moci nad cizí věci v úmyslu nakládati s ní jako s vlastní; nestačí pouhé připravení si věci k odnesení.

Skutková podstata zločinu loupežné úkladné vraždy, spáchané několika osobami, nevyžaduje, aby každý z přímých pachatelů bezprostředně sám vztáhl ruku na osobu,

která má být podle společného úmyslu útočníků usmrcena, nýbrž stačí, spolupůsobil-li při vraždě činným způsobem.

Zjednatel vraždy je, kdo vyvolal v napotomním vrahu dosud jím nepojatý zlý úmysl někoho usmrtiti, aniž záleží na tom, zda byl tento úmysl vyvolán působením pachatele na vůli nebo cit člověka, který se z příčiny tohoto působení stal, jak pachatel zamýšlel, vrahem.

Nevyžaduje se, aby byl popud k vraždě dán strůjcem bezprostředně před ní nebo při ní a aby v okamžiku přešel u pachatele ve skutek.

Předpis § 135, č. 3. postihuje jen pachatele vraždy, nikoliv toho, kdo, úmyslně vyvolav v pachateli zločinné rozhodnutí k zamýšlenému trestnému výsledku, jest podle § 5 tr.z. jen intelektuálním původcem vraždy. – Zločinu zjednání k vraždě podle §§ 5, 134, 135, č.3 tr.z. se dopouští i ten, kdo jest při vraždě provedené několika osobami zjednatel třeba i jen jediného z několika spolupachatelů jednajících ve vzájemném dorozumění“ (podtrženo AM)

Následují ustanovení o trestech za dokonanou vraždou v členění na tresty pro pachatele, zjednatel (tj. nájemce, zadavatele u nájemních vražd dle současné terminologie) a přímé účastníky, tresty pro vzdálené spoluviníky nebo účastníky vražd. Dále tresty za pokus vraždy – tj. nedokonanou vraždou, trest za zavraždění dítěte a trest za **zabití**.

Jen pro zajímavost: Zabití je dle tohoto zákona též rozděleno na tři druhy: loupežné zabití, prosté zabití a zabití při rvačce nebo při zlém nakládání s jednou nebo více osobami, přičemž zabití je popsáno takto: „Zabití. § 140. Nevykoná-li se sice čin, jímž člověk přijde o život (§ 134), v tom úmyslu, aby byl usmrcen, ale přece v jiném nepřátelském úmyslu, jest zločin ten zabitím.“

Pojem nepřátelského úmyslu předpokládá úmysl směřující proti neporušitelnosti těla a spoluvina na zločinu zabití je možná. Také „Lze uznati hlavního pachatele vinným zločinem vraždy, návodce pak spoluvinou na zabití.“

Dále cituji ze stejného zákoníku z ustavení o trestech:

„Trest za dokonanou vraždu.

a) na pachatele, zjednatel a přímé účastníky:

§ 136. Za každou dokonanou vraždu má býti potrestán nejen vrah sám, nýbrž i ten, kdo ho snad k ní zjednal, nebo při samém vykonávání vraždy ruku svou vztáhl nebo činným způsobem spolupůsobil, smrtí.“

Příčemž jako *činné spolupůsobení* je každá činnost, „která při společném zločinném úmyslu a při skutečném provádění zločinu předního jednajícího pachatele posiluje (utvrzuje) ve zločinném rozhodnutí, takže jedná v pevném vědomí, že jeho přítomný druh jest jeho oporou a ochoten kdykoliv přispěti jakoukoliv podle okolnosti nutnou pomocí.“

b) „na vzdálené spoluviníky nebo účastníky:

§ 137. Ti, kdo nevztahnuvše při samém vykonávání vraždy ruky své a nespolutřásobivše činným způsobem, přispěli ke skutku některým jiným vzdálenějším způsobem, obsaženým v § 5, buďtež potrestáni, byla-li vražda prostá, těžkým žalářem od pěti až do deseti let; by-li však vražedný skutek spáchán na příbuzných v pokolení vzestupném nebo sestupném, na manželi nebo manželce některé osoby, jež spolupůsobila. A byly-li jim tyto svazky známy, anebo byla-li spáchána vražda úkladná, loupežná nebo zjednaná, těžkým žalářem mezi deseti a dvaceti lety.“

V tomto ustanovení je *příbuzenstvím* chápáno pokrevní příbuznost.

„Vzdálenější spoluvinou nebo účastí po rozumu § 137 tr.z. jest jen činnost pachatele, který způsobem naznačeným v § 5 tr.z. vražedný úmysl v pachateli teprve nevyvolává, nýbrž vraha ve vražedném úmyslu, bez působení pachatelova (před jeho působením) již pojatém jen utvrzuje.

Spolutřásobí-li několik osob at' ve formě § 136 nebo § 137 tr.z. na vražedném skutku a některá z těchto osob je k zavražděnému v blízkém poměru naznačeném v §137 tr.z., platí vyšší trestní sazba pro veškeré pachatele bez rozdílu, pokud jim byl příbuzenský poměr znám. I přímý pachatel a vůbec viníci vypočtení v § 136 tr.z. jsou *osobami, které spolutřásobily při provedení vraždy* ve smyslu druhé věty § 137 tr.z.“

„Trest na pokus.

§ 138. Za podniknutou, avšak nedokonanou vraždu prostou jest potrestati pachatele i přímé spoluviníky (§ 136) těžkým žalářem od pěti až do deseti let, spoluviníky a účastníky vzdálené (§137) však těžkým žalářem od jednoho roku až do pěti let. Stal-li se však pokus vraždy loupežné, úkladné, zjednané nebo vraždy na příslušných jmenovaných v předešlém paragrafu, buď vyměřen pachateli a přímým spoluviníkům trest těžkého žaláře mezi deseti a dvaceti lety, a jsou-li okolnosti zvlášť přitěžující, doživotně, vzdáleným pak spoluviníkům a účastníkům mezi pěti a deseti lety.“

A poslední ustanovení v této části trestního zákona před ustanoveními o zabíjení se vztahuje k trestu uloženému matce za zavraždění dítěte.

Co k tomu dodat? Snad jen: jiná doba – jiný mrav. Jen na těchto několika trestních ustanoveních je zjevné, jak se za 150 let změnil svět a vztah lidského společenství ke zločinu a také to, že trestající ruka zákona byla dříve sice tvrdá, ale nikoliv tmářská a snad také to, že trestní právo od té doby, alespoň v této oblasti, to s radikálními legislativními změnami nepřehání. A osobní postoj: ta archaická logika vzájemné souvislosti zločinného jednání s přísným trestem včetně původních zdůvodňujících formulací se mi osobně líbí více než ta současná, kde se ta souvislost místy téměř ztrácí.

A k tomu ještě jednu poznámku: zdá se, že i současným zákonodárcům se nyní platné tresty za vraždy zdají nedostatečné. Alespoň podle toho, že v připravovaném

novém trestním zákoně se počítá s přísnějšími tresty pro pachatele násilných trestných činů. Například za vraždu by měla být maximální možná trestní sazba zvýšena o pět let, tj. soudce bude moci odsoudit vraha k trestu odnětí svobody až na dvacet let místo současných patnácti. A hranice výjimečného trestu by měla být též o pět let vyšší: místo 25 let – 30 let. (V Německu například za vraždu je základním trestem doživotí. Avšak lze uplatnit řadu zmírňujících usnesení. Pokud pachatel nemá pro svůj čin polehčující okolnosti je trestán doživotním trestem odnětí svobody, pokud lze uplatnit zmírňující usnesení může mu být trest snížen až na deset let.)

Problematicke ukládání trestů za vraždu je širší veřejností trvale věnována pozornost, zejména v souvislosti s diskusemi o možnostech znovuzavedení trestu smrti a v souvislosti s některými medializovanými kauzami vražd (např. ve studii často zmiňovanými sériovými vraždami Stodolových, ale i vraždami v podnikatelské sféře). Odborná veřejnost se touto problematikou zabývá výjimečně i když existují i výjimky.

Zelenka (předseda senátu Vrchního soudu v Praze) např. v souvislosti s požadavkem zvýšení trestní sazby u vybraných trestných činů vražd uvádí, že „jedním z možných řešení by byla dílčí novela příslušných ustanovení obecné části trestního zákona (zejména §§ 29,39 odst.1 a § 79 odst. 2,3 tr.zák.), jež by předně umožnila u úzké vybrané skupiny nejzávažnějších trestných činů (patrně těch, za které lze již nyní uložit výjimečný trest) ukládat tresty odnětí svobody kupř. do dvaceti let a u prvního typu výjimečného trestu až do třiceti případně i třicetipět let a u mladistvých pachatelů v trvání nad pět až do patnácti let.“¹¹

V závěru svého článku, věnovaném trestným činům vraždy ve světle novel z let 1990 a 1995, pak shrnuje“ že idea nově konstruovat skutkovou podstatu trestného činu vraždy, tak jak byla vyjádřena v novelách trestního zákona v letech 1990 a později v 1995, je vysoce pozitivní, ovšem v procesu tvorby nového trestního kodexu by neměla ujít pozornosti problematika nového vyjádření zákonných podmínek kvalifikované skutkové podstaty a zjevně i změna při stanovení příslušných trestních sazeb.“¹²

¹¹ Zelenka, Pavel: Trestný čin vraždy ve světle novel z let 1990 a 1995, Trestní právo, ISSN 1211-2860,5/98, s.8

¹² tamtéž

b) kriminalistické členění a popis vražd

Trestný čin vraždy je mimořádným trestným činem i z pohledu kriminalistiky, která zkoumá skutkové znaky trestných činů a jejich pachatelů z jiného úhlu než trestní právo. Zvláštní pozornost věnuje metodice vyšetřování vražd.

Vraždy jsou v učebnicích kriminalistiky obvykle členěny na“

- a) zjištěné (loupežné),
- b) krycí (vyhnutí se trestní odpovědnosti), např. vražda, svědka, policisty, který přistihl pachatele při trestném činu (zloděje při krádeži),
- c) směřující proti společnosti, společenskému zřízení (teroristické),
- d) sexuální,
- e) spáchané v afektu (jako důsledek emotivního konfliktu – např. ze žárlivosti, msty, nenávisti),
- f) z útrpnosti.¹³

Do kriminalistické charakteristiky vražd patří:¹⁴

- a) typizace způsobů spáchání vražd, která zahrnuje následující znaky:
 - stupeň přípravy vraždy (přip.nepřipravenost),
 - způsob jednání pachatele,
 - užití zbraně (či nikoli),
 - soudně lékařskou charakteristiku způsobu usmrcení a
 - způsob utajování vraždy,
- b) popis osob a osobností pachatelů (včetně těch, kteří vraždu organizují nebo objednávají),
- c) popis osob a osobností obětí vražd,
- d) motivy vražd, které jsou v trestním zákoně označeny archaicky jako pohnutky. (V současné kriminalistické literatuře jsou proto často uváděny vedle sebe pojmy motiv, motivace i pohnutka jako pojmy odlišné, přestože jsou chápány jako synonyma – M.)

¹³ Musil, J a kol.:Kriminalistika, Naše vojsko, Praha 1994, s. 213,214,216

¹⁴ tamtéž

Vzhledem k zadanému úkolu jsme vycházeli, obdobně jako v prvním výzkumu z roku 1995, z předpokladu, že všechny vraždy námi zkoumané jsou vraždy připravené. Tj., že vražedný útok byl delší dobu připravován, příp. byly vytvářeny podmínky pro usnadnění činu a jeho utajení. Jednání pachatele mělo být zpravidla promyšlené, důsledné a důmyslné.

Příprava vraždy spočívala např.

- ve vytipování oběti, místa činu, vylákání oběti,
- v opatření zbraně nebo jiných smrtících prostředků, prostředků k odstranění mrtvoly,
- v provádění úkonů nutných k maskování vraždy a úkonů ztěžujících identifikaci pachatele včetně zajištění případného falešného alibi.

Jako podstatné znaky zkoumaných vražd jsme předpokládali:

1. Výskyt snah pachatele nebo pachatelů oddálit objevení mrtvoly, mj. z důvodu oddálení zahájení vyšetřování a vytvoření podmínek pro zničení stop.
2. Použití účinných zbraní nebo jiných účinných prostředků vraždy.
3. Snahu maskovat čin a přípravu falešné výpovědi, nebo výpovědí.
4. Osoba pachatele nemusela být totožná s osobou na vraždě osobně zainteresovanou (profitující).
5. Neexistenci průkazných důkazů, zda vražda byla dílem zločinného spolčení.

V ČR jsou vraždy nejčastěji páčány použitím bodnořezného nástroje (nůž, dýka), nebo sečného (sekera). U námi sledovaných druhů vražd (předem připravovaných) jsme předpokládali častější způsob vraždy, v terminologii soudního lékařství označeného jako fyzikální faktor usmrcení, užitím střelných zbraní, výbušnin příp. jiných zbraní ztěžujících identifikaci pachatele (otisky prstů). Nevylučovali jsme ani užití jiných předmětů, nebo spáchání vraždy beze zbraně (utopením, údery hlavou o tvrdý předmět apod.), a to především tam, kde by byla snaha maskovat objednanou vraždu vraždou nepřipravenou, nešťastnou náhodou, sebevraždou atd.

Jako osoby pachatelů - vykonavatelů vražd - jsme očekávali muže ve věku do 30 let nebo tomuto věku blízké, s kriminální minulostí i současností. Jako objednatelé vražd

jsme očekávali nejčastěji spolupodnikatele oběti, příp. konkurenty a rodinné příslušníky, kteří měli konkrétnější představu o majetkových poměrech oběti. Výjimečně osoby ve věku blízkém věku mladistvých. V jednotlivých případech jsme očekávali možnost útoku více osob (zejména u vražd na objednávku, nebo vyřizování účtů).

Jako oběti vražedného útoku jsme očekávali spíše muže mladšího věku (mezi 20 - 35 lety). U vražd na objednávku, mimo podnikatele, jsme předpokládali i movité blízké příbuzné objednavatele vraždy či pachatele. Výjimečně osoby likvidované v rámci konfliktů mezi zločinnými skupinami.

Předpokládaným motivem sledovaných vražd byla především osobní ziskuchtivost konkrétního vraha, nevylučovali jsme ani možnost jeho vydírání zadavatelem vraždy jinou než ziskovou motivací. Možnou motivací těch, kteří vraždu objednali, mohla být též ziskuchtivost, dále však snaha vyhnout se trestní odpovědnosti, řešení konfliktu (např. msta). Vždy však oběti měla být konkrétní osoba, se kterou, když ne vrah, tak objednatel, byli v osobním vztahu. (Zkoumání motivu je v přímém vztahu k zjišťování subjektivní stránky trestného činu vraždy, tj. k zjištění úmyslu způsobit svým jednáním smrt.)

Výhodou bylo, že ve všech případech vyšetřování vražd se nařizuje zkoumání duševního stavu obviněného pachatele soudními znalci, přičemž cílem takového stavu je posouzení především rozpoznávacích a ovládacích schopností pachatele, případně motivace činu. Zprávy znalců byly pro tento výzkum zdrojem širších informací nejen o osobě pachatele, ale zejména o motivaci činu.

Nezbytnou součástí prováděného zkoumání vražd byla formulace pojmu organizovaná kriminalita a vztahu organizované kriminality (zločinného spolčení) k vraždám, a užití vražd jako prostředku ke krytí jiných trestných činů a jako formy trestu proti neposlušným členům zločinného spolčení

Nebylo cílem výzkumu zjišťovat podrobněji predeliktní situace v životě pachatelů a jejich obětí - tj. širší možné motivy vraženého jednání osob.

c) údaje o vraždách v ČR z policejních statistik posledních let

Trestné činy vraždy, tak jako všechny ostatní trestné činy, se skládají ze dvou skupin skutků. Za prvé – vražd, jež jsou známé, tj. skutků, které policie eviduje a vyšetřovala je jako vraždy, jinak řečeno, kde existovalo minimálně důvodné podezření, že byla spáchána vražda a maximálně byla známa oběť i její vrah, a za druhé - skupina **latentních vražd** s velmi přibližně odhadovaným rozsahem, **na které je usuzováno nepřímě** z různých jevů zdánlivě s vraždami nesouvisejících – hledání pohřešovaných osob, vyšetřování sebevražd a náhlých úmrtí včetně nehod nebo jevů právem budících podezření, že je jimi maskována závažná násilná trestná činnost. Patří sem i vraždy, které byly pachatelem sice spáchány úmyslně, ale tento **úmysl nebyl prokázán** a byly proto odsouzeny jako jinak právně klasifikovaný trestný čin – neúmyslné ublížení na zdraví, úmyslné ublížení na zdraví apod., případně nebyly odsouzeny vůbec a pachatel byl zproštěn obžaloby pro nedostatek důkazů, příp. shledán jako nevinný. Také sem patří vraždy, jež nebyly nikdy odhaleny, ať už proto, že nebyla nalezena mrtvola oběti, ohlášeno její pohřešování, nebo se jednalo o vraždy ukryté v masových neštěstích – větších požárech, hromadných haváriích včetně leteckých neštěstí apod.

K utvoření si představy o rozsahu takových skutků úmyslných usmrcení v ČR jsem v předchozím textu uvedla všechny dostupné informace o výše uvedených možnostech získané v průběhu posledních let především z policejních zdrojů.

Proto zde, pro vytvoření určité představy o prostředí, ve kterém se pohybuje organizovaný zločin svými násilnými aktivitami, uvádím též přehled o počtu všech na území ČR evidovaných vražd a pokusů o ně, a to od roku počítačového zpracování těchto údajů, tj. od roku 1974. V základních údajích statistik policie o vraždách byly zahrnuty vždy pokusy o vraždu – tj. nedokonané vraždy, ale i vraždy novorozenců, proto jsou uvedeny i v následující tabulce.

Tab. 9

Přehled o počtu vražd a pokusů o ně na území ČR od roku 1974
(ze statistik Policie ČR zpracovala A. Marešová)

ROK	CELKOVÝ POČET	OBJASNĚNÉ TR. ČINY	Z TOHO POKUSY O VRAŽDU	Z TOHO VRAŽDY NOVOROZE- NÝCH DĚTÍ
1974	151	-	50	16
1975	137	-	36	14
1976	114	-	32	9
1977	101	-	33	11
1978	120	-	31	13
1979	130	-	37	12
1980	124	-	44	5
1981	135	-	39	7
1982	161	-	57	21
1983	173	-	67	12
1984	147	-	56	15
1985	142	-	45	12
1986	129	-	38	12
1987	139	-	35	12
1988	100	-	33	1
1989	126	119	41	5
1990	212	184	55	7
1991	194	174	61	9
1992	258	219	78	8
1993	278	229	83	6
1994	286	237	82	4
1995	277	239	96	3
1996	267	226	91	4
1997	291	252	101	3
1998	313	272	135	1
1999	265	236	89	4
2000	279	228	101	6
2001	234	208	84	1
2002	234	210	92	1

Na první pohled se zdá, že počet vražd se sice za sledované období značně zvýšil, ale roční nárůst není tak strmý jako u obecné kriminality ve srovnatelném období.

S ohledem na historické ohlédnutí ve znění c.k. trestního zákona, uvádím i vybrané statistické údaje z doby, kdy tento zákoník platil:

Tab. 10

Počty osob pravomocně odsouzených v Čechách, na Moravě a ve Slezsku pro trestný čin vraždy (jako čin hlavní)¹⁵

Rok (do roku 1911 byla statistika zpracovávána za 4 roky)	Počet odsouzených osob za vraždu (§§ 134 a 135 tr.z.). Ve čtyřletém období je uveden roční průměr za toto období.
1882-1886	52
1887-1891	42
1892-1896	37
1897-1901	37
1902-1906	35
1907-1911	26
1912	38
1913	28
1914	32
1915	27
1916	16
1917	11
1918	18
1919	33
1920	45
1921	55
1922	70
1928 ¹⁶ (§§ 134-138 tr.z.)	48
1929 -"-	31
1930 -"-	33
1931 -"-	52

¹⁵ Trestní statistika z Čech, Moravy a Slezska v letech 1919-1922, Praha 1925, Československá statistika – svazek 25, řada V. (trestní statistika, sešit 2), vydal Státní úřad statistický, v komisi knižkupectví Bursík a Kohout v Praze, knihtiskárna Melantrich, tab. 65, s. 34

¹⁶ srov. Trestní statistika republiky Československé za léta 1928-1931, Praha 1937, Státní úřad statistický, v komisi knižkupectví Bursík a Kohout v Praze, knihtiskárna Melantrich, s. 27

Pozn.: Byly využity všechny dostupné statistiky. Údaje z let 1923-1927 a další byly nedostupné.

S ohledem na fakt, že počet obyvatel na území zahrnutém do statistik je až do dnešní doby téměř totožný¹⁷, je zjevné, že se počty vražd za těch 70-100 let několikanásobně zvýšily. Počty odsouzených pachatelů-vrahů se od počtu vražd, vzhledem k vysoké objasňenosti těchto trestných činů, příliš nelišily.

Ze současnosti doplňují počty odsouzených vrahů. V roce 2002 statistika MSp uvádí, že za trestné činy podle § 219 tr.zák. bylo odsouzeno 152 osob za 167 trestných činů. V roce 1998 to bylo 188 osob za 193 skutky, v roce 1999 – 182 osob za 196 skutků, v roce 2000 – 163 osob za 176 skutků a v roce 2001 – 144 osob za 161 skutků.

Nižší počty skutků oproti údajům v tabulce 9 jsou důsledkem toho, že odsouzené osoby byly pachateli vražd dokonaných a objasněných a byly odsouzeny v roce zpracování resortní statistiky. Tj. od počtu objasněných vražd uváděných policií za rok nutno odečíst, kromě zastavených trestních věcí, počty pokusů o vraždu v tomtéž roce, zjistit kolik bylo za dokonané vraždy odsouzeno osob a též dohledat kolik v tom roce bylo odsouzeno pachatelů vražd spáchaných v letech minulých a za kolik skutků.

Pro zařazení českých dat do širších mezinárodních souvislostí uvádím i mezinárodní srovnání mj. se zeměmi, ve kterých jsou vraždy spojovány s organizovaným zločinem častěji než v ČR. Problémem zůstává, jak již bylo konstatováno, že trestní legislativa jednotlivých států označení vraždy používá odlišně.

Např. v legislativě většiny států USA se rozlišuje : a) vražda prvního stupně – připravované, uvážené a úmyslné usmrcení, b) vražda druhého stupně – úmyslné usmrcení bez předchozí přípravy a úmyslu, c) chleňné zabití (voluntary manslaughter) – vědomé jednání vedoucí k usmrcení druhé osoby bez předchozího zlého úmyslu (malice), d) nechtěné zabití způsobení smrti druhé osoby bez úmyslu ho usmrtit vědomým jednáním. (Srov. Heretik, A.: Extrémna agresia I. Forenzná psychologia vraždy, Psychoprof, spol.s.r.o. Nové Zámky, 1999, s. 51).

Důsledkem rozdílného legislativního chápání pojmu vražda jsou časté problémy při výkladu statistických údajů různých zemí a jejich vzájemného srovnávání.

¹⁷ v roce 1900 (tj. za Rakouska-Uherska) na území Čech, Moravy a Slezska bylo 9 372 656 obyvatel (srov. publikaci V. Srba „1000 let obyvatelstva českých zemí“, Karolínium, 2004, tab. 2.1 s. 26
v roce 1921 to bylo 10 005 734 (srov. Srb, V.: Vývoj obyvatelstva Česka 1918-2002, Demografie, 4/2003, tab. 3, s. 230)

Tab. 11

Vraždy¹ evidované policií v různých státech od roku 1996 do roku 2000
(zdroj údajů: Barclay, G., Tavares, C.: International comparisons of criminal justice statistics 2000, Home Office Statistical Bulletin, 2002, ISSN 1358-510X)

Země	1996	1997	1998	1999	2000	Změny 1996- 2000 v proc.	Počty vražd na 100 tis. obyvat.	Pořadí podle počtu vražd na obyv.
Anglie a Wales ²	679	748	750	766	850	25%	1,5	19
Belgie	118	145	218	172	158	34%	1,8	16
Bulharsko	nezjis.							
ČR ³	267	291	313	265	279	4%	2,8	8
Dánsko ⁴	69	88	49	53	58	-16%	1	24
Estonsko	214	178	196	157	143	-33%	11,4	3
Finsko	156	139	113	143	148	-5%	2,6	9
Francie	1.171	963	961	953	1.051	-10%	1,7	17
Holand. ⁵	239	230	207	230	226	-5%	1,4	20
Irsko	46	53	51	47	56	22%	1,4	20
Itálie	1.001	924	918	854	818	-18%	1,5	19
Kypr	4	3	4	4	4	0%	0,6	26
Litva	176	173	169	152	150	-15%	6,5	5
Lotyšsko	366	336	311	309	370	1%	8,9	4
Lucembur. ⁶	4	4	4	3	1	50%	0,9	24
Maďarsko	271	289	289	253	205	-24%	2,5	10
Malta	0	0	5	10	4	%	1,7	17
Německo ⁷	1.249	1.178	975	1.005	961	-23%	1,2	22
Norsko	43	38	38	37	49	14%	0,9	25
Polsko	873	807	759	741	854	-2%	2	14

¹ Definice trestného činu vraždy se v trestních kodexech jednotlivých států liší. Odlišné jsou i způsoby sběru a zpracování statistických údajů (včetně používaných metod a klasifikací činů zahrnovaných v policejních statistikách pod trestný čin vraždy). V některých státech základní údaje vycházejí z počtu ohlášených (policií evidovaných) trestných činů vraždy, v jiných z počtu obětí vražedných útoků atd.

V této tabulce je pojmem vražda označeno dokonané zabití osoby (s výjimkou zabití při dopravní nehodě), tj. vraždy, eutanazie a vraždy novorozence. Většina základních údajů z jednotlivých států tak neobsahuje (pokud není v poznámce uvedeno jinak) počet nedokonaných zabití (tj. počty pokusů o zabití- vraždu), dále neobsahuje potraty a pomoc při sebevraždě.

² Statistika Anglie, Walesu a Severního Irska zahrnuje od roku 1997 údaje za tzv. finanční rok – tj. od 1.4. jednoho roku do 31.3. roku následujícího.

³ Zahrnuje též policií evidované pokusy o vraždu a přípravu na vraždu

⁴ Zahrnuje všechna úmrtí ohlášená policií jako zabití.

⁵ Nezahrnuje eutanazie.

⁶ Údaje roku 2000 nejsou srovnatelné s léty předchozími, protože již nezahrnují trestné činy vyšetřované soudní policií.

⁷ Zahrnuje vraždy evidované ZERV (Ústřední skupinou pro vyšetřování zločinů, které byly spáchány na území bývalé NDR ...)

Portugal.	116	129	150	131	127	9%	1,35	21
Rakousko	99	66	77	60	82	-17%	0,9	25
Rumunsko ¹	684	660	561	465	560	-18%	2,4	11
Rusko ³	29.406	29.285	29.551	31.140	nedo- dáno	-2%	20,5	2
Recko	169	203	176	155	158	-7%	1,55	18
Severní Irsko ²	39	49	75	34	48	%	3,1	7
Skotsko ⁴	135	95	100	128	108	-20%	2,2	13
Slovensko	132	140	128	141	143	8%	2,5	10
Slovinsko	38	36	15	25	28	-26%	1,1	23
Španělsko	962	1.032	1.040	1.102	1.192	24%	2,8	8
Švédsko ⁸	199	157	185	188	175	-12%	2	14
Švýcarsko	83	87	76	89	69	-17%	1	24
Turecko	1.814	1.619	1.693	1.541	...	12%	2,5	10
Austrálie	348	360	332	386	346	-1%	1,9	15
Kanada	635	586	558	538	542	-15%	1,8	16
Japonsko	1.218	1.282	1.388	1.265	1.391	14%	1	24
Nový Zéland	63	89	654	99	99	57%	2,3	12
Jižní Afrika	25.782	24.588	24.875	23.823	21.683	-16%	54,25	1
USA	19.645	18.208	16.970	15.522	15.517	-21%	5,9	6
Státy EU						-1%	1,7	

Pozn.: Zvýrazněné číslice označují největší (+ stínování) a nejmenší počty vražd na 100 tis.obyvatel a nejvýraznější změny v celkovém počtu vražd ve vyjmenovaných státech ve sledovaném období.

V původní verzi tabulky převzaté z anglického Home Office bulletinu nebyla u ČR poznámka, že uváděné počty vražd zahrnují i pokusy o vraždu a přípravu na vraždu. **Proto zde uváděné číslo jako počet vražd na 100 tis. obyvatel a řadí ČR na 8. místo z 39 vyjmenovaných států je nepravdivé!** Po odečtení pokusů a přípravy na vraždu z ročního počtu policií ČR evidovaných vražd (pokusy každoročně představují cca 1/3 z nich a přípravy 4-8 skutků) se ČR v roce 2000 řadí indexem necelých 2 vražd

⁸ Obsahuje všechna úmrtí evidovaná policií jako vraždy. Zahrnuje pomoc při sebevraždách. Údaje od roku 1997 nejsou zpětně srovnatelné z důvodu změny statistického zpracování.

na 100 tis. obyvatel (konkrétně 1,8) mezi státy jako Belgie, Francie, Malta, Austrálie a Kanada a dosahuje průměru států EU tj. na cca 15-17 místo v tabulce.

Tento rozpor mezi skutečností a údajem uvedeným v tabulce byl způsoben nepochopením českého garanta správnosti policejních statistik, že v Západní Evropě převládá vykazování počtu ohlášených úmrtí následkem zabíjení (tj. podle počtu obětí vražd) nad zvykem české policie (ale i některých jiných) evidovat počty vražd podle počtu zjištěných vražedných útoků (tj. kde byl úmysl napadeného usmrtit, bez ohledu na to, zda vražda byla dokonána). Je proto dalším argumentem pro nezbytnost zpřesnění validity statistických údajů uváděním informací o jejich obsahu, způsobech sběru a zpracování policejních statistik.

Jaký podíl na prezentovaném počtu vražd mají **vraždy organizované zločinným spolením** je dosti složité i odvodit. Policie ČR se sice určité aktivity organizovaného zločinu pokouší statisticky podchytit, ale jedná se spíše o dílčí informace než o koncepčně vystavený statistický přehled. Proto v našich studiích se většinou, při odhadování podílu organizovaného zločinu na evidovaných trestných činech, vychází z **expertních odhadů** míry výskytu příslušných aktivit organizovaného zločinu na území ČR (platí to též u vražd), přičemž čísla zpracovávaná do tabulek a grafů obvykle vyjadřují, procenta expertů, kteří uvedli sledovanou aktivitu v určitém roce jako rozšířenou.

Pokud jde o vraždy, tak ty se umísťují v pořadí aktivit nejrozšířenějších forem činnosti organizovaného zločinu v ČR vždy až v druhé desítky (v roce 2002 to bylo 18. místo mezi všemi aktivitami).¹⁸ Pokud jde o tzv. nájemné vraždy, tak podle údajů publikovaných Ministerstvem vnitra ČR ve zprávách o bezpečnostní situaci, je tak označeno každoročně jen několik vražd. V několika posledních letech, co jsou zvlášť sledovány a vykazovány **nájemné vraždy, to bylo nejvíce 5 vražd ročně**. Některé materiály policie, bez odvolání na zdroj hovoří o 10 vraždách ročně, avšak zdroj se mi nepodařilo identifikovat.

d) charakteristika vražd a jejich pachatelů

V tisku prezentované vraždy od 90. let vytvořily v širší i odborné veřejnosti dojem, že dochází k výrazným změnám v tomto druhu trestné činnosti oproti letům minulým. Výzkumy v této oblasti jsou výjimkou, jak již bylo dříve konstatováno, ale existují. A potvrzují, že opravdu dochází k zásadním změnám v charakteristice vražd. Mimo citovanou studii IKSP to je např. velmi obsáhlý a seriózní výzkum provedený známými českými psychiatry z psychiatrické léčebny v Opavě Grumlíkem a Uhlířem, který vyústil v následující poznatky¹⁹:

Výzkum měl charakter srovnání dvou souborů vražedných útoků spáchaných na území severní Moravy a Slezska. První zahrnoval 300 útoků spáchaných v letech 1966-1990 a druhý – 155 útoků (tj. i nedokonaných vražd) spáchaných od roku 1990 do konce roku 1995.

- a) vzrostl počet páchaných vražd,
- b) průměrný věk útočníků zůstává prakticky na stejné úrovni, významně přibýlo 31 až 40letých,
- c) vzrůstá počet dokonaných vražd (díky zvýšení razance a brutality útoku),
- d) poklesl podíl žen – vražedkyň, (nyní je opět na vzestupu – M.)
- e) zpočátku vzrostl podíl Romů – později při nalezení bezpečnějších způsobů zisku, než jsou loupežné vraždy, opět poklesl,
- f) dvojnásobný nárůst pachatelů vražedného útoku, u nichž nebyly nalezeny známky duševní poruchy ani choroby,
- g) výrazný pokles pachatelů s klinicky hodnotitelným zájmem o alkohol,
- h) více než pětikrát četnější a výrazně na prvním místě se objevila loupežně ziskná motivace šinu,
- i) třikrát častěji se objevila velmi brutální agrese,
- j) četnější jsou používány střelné zbraně, téměř vždy v legálním držení.

¹⁸ srov. Cejp, M.: „Organizovaný zločin v České republice v letech 1993-2002“ in Marešová a kol.: „Kriminalita v roce 2002“, IKSP 2003.

¹⁹ Grumlík, R., Uhlíř, F.: Změny v obraze vraždy od počátku demokratizační doby v severomoravském a slezském regionu, Kriminalistický sborník, 1996, č. 10, s. 370-375

Výrazným změnám v osobě pachatelů, způsobů a motivací vražd v hodnoceném období odpovídaly též značné změny v osobě oběti (viktimy):

- a) o polovinu klesla četnost výskytu manželského (mileneckého) partnera,
- b) stejně často se objevuje starý člověk, přepadený a usmrčený ve vlastním bytě,
- c) častěji se vyskytují jako oběti jiné osoby: náhodní chodci, prostitutky, barman, útočící opilec, bezdomovec, konfliktotvorný soused, taxikář, toxikoman apod.,
- d) mezi potomky se objevují převážně vlastní děti jako účastníci rozšířené sebevraždy jednoho z rodičů,
- e) dvaapůlkrát častěji se stali viktimami komplici v pití nebo hospodští hosté a místem činu byt sociopata, který přijal k bydlení svého budoucího vraha,
- f) „vzrůst zavražděných podnikatelů je značný a odpovídá jejich svéráznému, často podnikaveckému profilu. Tyto oběti jsou svým profilem a okolnostmi své vraždy nepochybným signálem vstupu organizovaného zločinu na pole vraždy.“

Pokud jde o způsoby vraždy, tak jak uvádějí Grumlík a Uhlíř, prostý kuchyňský nůž byl stále nejčastěji používaným prostředkem k usmrcení. (V cca 40 případech.) Na druhém místě zůstává usmrcení kopáním a bitím, to nejčastěji za použití pádného předmětu. Tento způsob usmrcení je nejčastějším u sociopatů, u nichž se v porevoluční době stal častým nesmírně brutální způsob loupežného ubíjení starých lidí.

Jako nejzávažnější změna na scéně vraždy po roce 1990 se pak oběma jeví **nárůst vražedných útoků se zjištěnou motivací, která se jim zdá nejpodstatnějším znakem nastalých změn.** Duševně normálním pachatelům dokázaly v poměrech porevoluční uvolněnosti morálky a oslabenosti represivních orgánů poklesnout nápadně jejich morální zábrany a sociopatům s defektními morálními hodnotami se uvolnily jejich agrese – u obou druhů pachatelů se v jejich agresi objevila nápadná brutalita způsobu usmrcení. Mladiství a jim věkem blízcí se objevili na scéně vraždy téměř osmkrát častěji, a to s vysokou mírou úspěšnosti svého útoku a s agresí jakoby podle předlohy soudobých televizních atrakcí. Banální rodinné nebo mezilidské konflikty se řešily

častěji vražedným útokem. Byla zjištěna ve větší míře narostlá averzivita se sníženou tolerancí u lidí jakoby jev obecný a odrážející konstelace ve společnosti.

Od doby publikování výsledků tohoto výzkumu již uplynula delší doba a dochází k dalším změnám v charakteristice vražd, jak bylo zjištěno i v průběhu sběru dat pro tento výzkum. Mění se podíl žen na vraždách – opět začíná stoupat, se změnou podnikatelské scény se mění popis pachatelů z řad podnikatelů, jejich počty a podíl na všech evidovaných vraždách klesají atd. Avšak některé základní charakteristiky zůstávají stejné: výjimečně se lze setkat s lítostí nad vlastním činem, pokud bývá slovně vyjádřena, tak jen na radu advokáta, s cílem snížit výměru trestu. Většina pachatelů tvrději popírá spáchání činu, za který jsou stíháni a odsouzeni a uplatňují přitom celou řadu obranných strategií – od sofistikované racionální argumentace směřující ke zpochybnění důkazů – až po iracionálně založené popírání evidentních skutečností. V jejich postojích se projevuje větší či menší rafinovanost, neupřímnost, pragmatický vztah k pravdě, prospěchářství v co nejširším slova smyslu. Specifickou strategií bývá předstírání teorie spiknutí, svalování hlavní viny na spolupachatele atd.²⁰ Tyto postoje souvisejí s rozšířeným názorem mezi zločinci, ale i odborníky, že se u soudu spíše vyplácí lhát, než se doznat.

2.4. Exkurz do problematiky vydírání

a) Právní vymezení trestného činu vydírání, též s historickou reminiscencí

Skutkovou podstatu trestného činu vydírání obsahuje § 235 tr.zákona:

„§ 235

Vydírání

- (1) Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

²⁰ srov.např. Vavřík, P.: Vyvíjející a alibizující manévry pachatelů násilných trestných činů, Kriminalistický sborník, 2004, č. 2, s.39-42

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,
 - b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami,
 - c) spáchá-li takový čin se zbraní,
 - d) způsobí-li takovým činem, těžkou újmu na zdraví nebo značnou škodu,
 - e) spáchá-li takový čin na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, nebo
 - f) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání.
- (3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt nebo škodu velkého rozsahu.“

V případě uplatnění tohoto znění vůči pachatelům z řad organizovaného zločinu, připadá v úvahu odstavec 2), písm. a) příp. b), c), d), e) a odstavec 3).

K tomu z judikatury²¹:

R 15/1994-I. Jestliže pachatel útočí fyzicky na poškozenou nejprve proto, aby ji donutil, aby něco konala, a pak když zjistí, že je jeho snaha bezvýsledná, a naopak hrozí nebezpečí, že poškozená jeho jednání oznámí policii, veden záměrem ji v tom zabránit, vystupňuje svůj útok tak, že jí úmyslně usmrtí, naplňuje znaky trestného činu vydírání podle § 235 TrZ a trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. f) TrZ ve vícečinném souběhu. Úmyslem usmrtit poškozenou bylo vedeno jednání obžalovaného až v tom stádiu, kdy trestný čin vydírání byl dokonán, a zároveň bylo jednání obžalovaného směřující k usmrcení poškozené podníceno pohnutkou zakrýt skutečnost, že se předtím na poškozené dopustil trestného činu vydírání.

Pokud jde o **vydírání**, tak ve stejném historickém zákoníku Rakousko-Uherském, ze kterého byla v předchozí části citována ustanovení o vraždách v hlavě deváté věnované veřejnému násilí je pod písmenem **m)** označeným § 98 uvedeno toto:

²¹ Též převzato z Komentáře k trestnímu zákonu (Šámal, P., Půry, F., Rizman, S.) a to 4. přepracovaného vydání 2001, C-H-BECK, s. 1127

„Zločinu veřejného násilí vydíráním se dopustí ten, kdo

- a) nějaké osobě učiní skutečné násilí, aby ji přinutil k nějakému konání, dopuštění neb opominutí, ač není-li jeho čin takovým zločinem, na nějž jest uložen těžší trest.

Pod touž podmínkou se téhož zločinu dopustí ten, kdo

- b) sám nebo prostřednictvím jiných, písemně nebo ústně anebo jiným způsobem, udav své jméno anebo je neudav, v tom úmyslu někomu hrozí ublížením na těle, na svobodě, na cti nebo na majetku, aby na něm vynutil nějaké konání, dopuštění nebo opominutí, ač je-li pohrůžka taková, že se jí může v tom, komu bylo hroženo, hledíc na okolnosti a jeho osobní povahu nebo na důležitost zla, jímž bylo vyhrožováno, vzbuditi důvodná obava; bez rozdílu, namířeno-li uvedené zlo proti tomu, komu bylo hroženo, proti jeho rodině a jeho příbuzným, anebo proti jiným osobám postaveným pod jeho ochranou, a měla-li pohrůžka účinek čili nic.“

Za tímto ustanovením ve stejné hlavě následuje pod písmenem n) Nebezpečné vyhrožování, označené § 99.

„Kdo pohrůžky uvedené v § 98 a takové, že se jí způsobem tam uvedeným může vzbuditi důvodná obava, užije i jen v tom úmyslu, aby některou jednotlivou osobu, obec nebo okres uvedl ve strach a nepokoj, dopustí se zločinu veřejného násilí nebezpečným vyhrožováním.“

Trest za oba citované zločiny byl stejný „těžký žalář od šesti měsíců do jednoho roku.

Jsou-li přitěžující okolnosti, zvláště když ten, s nímž je zle nakládáno, učiněným mu násilím nebo nebezpečnou výhrůžkou byl uveden po delší čas v trapný stav*; - když se hrozí vraždou nebo žhářstvím; - když škoda, kterou se hrozí převyšuje 20.000 Kčs, nebo když škoda, která by vzešla z vynucovaného konání, dopuštění nebo opominutí, převyšuje 10.000 Kč;

anebo kdyby pohružka směřovala proti celým obcím neb okresům, vyměřen bud' za trest těžký žalář od jednoho až do pěti let.“

* „Pojem „trapný stav“ není omezen jen na újmy tělesné neporušenosti, nýbrž jsou jím i jevy psychického rázu (mimořádný stupeň strachu, vnitřní hrůza a úzkost, duševní muka vůbec).

Není třeba, aby pachatel zamýšlel skutečně způsobit zlo, jimž hrozil.“

b) Statistické údaje o vydírání v ČR

Statistické údaje o počtech vydírání jsem na rozdíl od údajů o vraždách zpracovala i ze statistik trestní justice (konkrétně Statistických ročenek kriminality MS ČR), protože tak jsem snad eliminovala méně závažné případy vydírání, jejichž pachatelé nebyli za tento svůj čin odsouzeni. (Tj. případy vydírání mezi známými, vydírání uplatňované při řešení různých osobních sporů a konfliktů atd.) Bohužel, níže uvedené odsouzené osoby a jimi spáchané trestné činy vydírání nelze již dále členit podle písmen § 235 tr.zákona a rozlišit tak, kolik z nich by případně mohlo být spojeno s organizovaným zločinem, či alespoň s trestnou činností organizované skupiny skupinovou trestnou činností). Vzhledem k celkově nízkému počtu trestných činů označovaných jako trestné činy spáchané organizovaným zločinem, by počty prokázaných vydírání spáchaných organizovaným zločinem byly též velmi nízké - každoročně jen několik případů (stejně jako u vražd). Proto zde uvedená tabulka, obdobně jako u vražd, vymezuje jen rámcově prostor, do kterého lze orgány činnými v trestním řízení zjištěnou trestnou činností organizovaného zločinu zařadit a kde ji lze hledat, výjimečně pak analýzou konkrétních případů nalézt.

Tab. 12

Přehled o počtu odsouzených pachatelů trestných činů vydírání na území ČR od roku 1991

(ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR zpracovala A. Marešová)

ROK	Odsouzeno pachatelů-počty osob	Za spáchané trestné činy-počty tr.činů
1991	225	535
1992	200	487
1993	242	346
1994	516	701
1995	642	851
1996	622	864
1997	713	944
1998	1021	1372
1999	966	1289
2000	801	1050
2001	786	1081
2002	839	1093

Pro srovnání uvádím též tabulku zpracovanou ze statistik policie za posledních 10 let:

Tab. 13

Vydírání – počty zjištěných trestných činů a stíhaných pachatelů

(ze statistik Policie ČR zpracovala A. Marešová)

Rok	Zjištěno	Objasněno		Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob			
		Počet	%	Děti	Mladiství	Celkem	Děti	Mladiství	Ženy
1994	1 589	1 253	78,85	159	189	1 380	131	197	
1995	1 783	1 491	83,62	227	160	1 417	153	148	
1996	2 240	1 918	85,63	386	234	1 607	209	190	
1997	2 255	1 963	87,05	386	252	1 620	204	168	
1998	2 519	2 228	88,45	456	272	1 798	193	201	
1999	2 554	2 241	87,74	512	278	1 728	263	160	
2000	1 979	1 745	88,17			1 499	258	115	88
2001	1 908	1 707	89,47	399	173	1 447	275	160	
2002	2 093	1 720	82,18	258	197	1 529	236	155	
2003	1 835	1 500	81,74	169	147	1 411	166	123	92

Ve srovnání s dávnou minulostí, jsou počty vydírajících osob též mimořádně vysoké.

Tab. 14

Počty osob pravomocně odsouzených v Čechách, na Moravě a ve Slezsku pro trestný čin vydírání (jako čin hlavní)²²

Rok (do roku 1911 byla statistika zpracovávána za 4 roky)	Počet osob odsouzených za vydírání. Ve čtyřletém období je uveden roční průměr za toto období.
1882-1886	104
1887-1891	122
1892-1896	129
1897-1901	124
1902-1906	120
1907-1911	130
1912	180
1913	155
1914	143
1915	101
1916	101
1917	108
1918	144
1919	104
1920	171
1921	505
1922	314
1928 ²³	205
1929	227
1930	303
1931	277

²² Trestní statistika z Čech, Moravy a Slezska v letech 1919-1922, Praha 1925, Československá statistika – svazek 25, řada V. (trestní statistika, sešit 2), vydal Státní úřad statistický, v komisi knihkupectví Bursík a Kohout v Praze, knihtiskárna Melantrich, tab. 65, s. 34

²³ srov. Trestní statistika republiky Československé za léta 1928-1931, Praha 1937, Státní úřad statistický, v komisi knihkupectví Bursík a Kohout v Praze, knihtiskárna Melantrich, s.27

A opět srovnání se statistikou MSp z posledních let: V roce 1998 bylo odsouzeno 1 021 osob za 1 372 trestných činů vydírání. V roce 1999 – 966 osob za 1289 tr.činů podle § 235 tr.zák., v roce 2000 – 801 osob za 1 050 tr.činů, v roce 2001 – 786 osob za 1 081 tr.činů a v roce 2002 – 839 osob za 1 093 tr.činů.

Vydírání (v podobě racketeeringu – organizovaného vydírání) je v odhadu nejrozšířenějších forem činnosti organizovaného zločinu v ČR uváděno experty výrazně častěji než vraždy. V roce 2002 se dokonce dostává na 7.-10. místo. (Dle ústního sdělení v roce 2003 ještě výše.)

Ze statistik a resortních analýz nelze zjistit o podílu vydírání prováděného organizovaným zločinem na celkovém počtu evidovaných trestných činů vydírání nic bližšího.

Lepší to je s údaji o trestných činech páchaných v organizované skupině mezi nimž lze předpokládat i organizovaný zločin – viz tr.zákon druhé odstavce některých trestných činů – písm. a) či b) apod.

Pro odhad rozsahu činnosti lze využít i dostupné údaje o počtu obětí vydírání.

Tab. 15

Počet evidovaných obětí vydírání
(z nestandardních sestav Policie ČR)

Věk	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Do 18 let	664	753	782	545	560	479
Dospělí	1 396	1 558	1 534	1 271	1 183	1 427

Tabulka k trestné činnosti spáchané v organizované skupině – viz příloha 1 - je zpracována podle jednotlivých ustanovení trestního zákona, kde je ve druhém či třetím odstavci vymezeno zpřísnění trestu, pokud byl čin spáchán ve spojení s organizovanou skupinou. Protože toto ustanovení u trestného činu vraždy chybí – nejsou tam vraždy uvedeny vůbec. U vydírání takové ustanovení je a proto, dle údajů v tabulce obsažených, lze uvádět, že v roce 2003 bylo z celkem 1 835 zjištěných a policií evidovaných trestných činů vydírání 15 spácháno v organizované skupině. Z toho jen tři

trestné činy byly objasněny. Za tyto trestné činy byli stíháni dva muži - občané ČR. Z nich jeden byl ve věku do 30 let a druhý starší 30 let. Toto zjištění vysvětluje, proč je takovým problémem získat do výzkumu spisy o vyřešených (odsouzených) případech vydírání třeba i zdánlivě souvisejících s organizovaným zločinem.

2.5. Loupeže

Dalším trestným činem, který patří do nejčastěji organizovanou skupinou zločinců uplatňovaného násilí jsou loupeže. Loupežné přepadení spáchané skupinou osob je velmi často spojeno téměř neodlišitelným způsobem s vydíráním, a to zejména u pachatelů-cizinců (známé jsou kauzy, kde pachateli i oběťmi byli Ukrajinci). Loupežná přepadení také občas vyústí do vraždy. Jak již bylo v komentáři k vraždám uvedeno, loupež sice nemůže být s vraždou v jednočinném souběhu, ale to je zohledněno až v soudním řízení při zjišťování pohnutky trestného činu, úmyslu pachatelů zabít či loupit a při rozhodování o jejich potrestání – tj. při vynesení rozsudku. V praxi, tam kde loupeží byla způsobena smrt (ihned či následně) se těžko poznává, co všechno byl následek loupežného přepadení – zvláště mezi cizinci a co byla loupežná vražda a tak rozhodnutí o tom, kam zařadit policií evidovaný a vyšetřovaný skutek nebyvají jednoduchá. K loupežím však mimo odlišení dané vymezením skutkové podstaty v trestním zákoně nelze nic bližšího ve statistice zjistit. Podle tabulky uvedené v příloze bylo v roce 2003 ze zjištěných loupeží 16 loupeží označeno policií jako loupeže spáchané v organizované skupině, z toho bylo 6 loupeží objasněno. Ze zjištěných 18 pachatelů bylo 14 mužů a 4 ženy, dále byli tito pachatelé členění na 11 občanů ČR a 7 cizinců, 16 dospělých a 2 osoby mladistvé. Když vezmeme v úvahu, že celkem bylo policií evidováno v tomtéž roce 5 443 loupeží a z nich u méně než poloviny (konkrétně 2 303) byl zjištěn pachatel, tak bych v tabulce uvedený počet sama označila jako nedůvěryhodný. Ale jiný – serióznější - nabídnout nemohu.

V odhadu nejrozšířenějších forem činnosti organizovaného zločinu v ČR²⁴ nejsou loupeže samostatně uváděny vůbec, a pokud je rozšifrujeme pod označením ostatní násilí, tak jsou na posledním 23. místě.

3. Vymezení obsahu pojmu organizovaná kriminalita a jejího vztahu k násilným trestným činům

Největším problémem při syntéze poznatků o násilí uplatňovaném organizovaným zločinem v ČR je jejich odlišení od poznatků získaných při studiu násilí páchaného organizovanou skupinou, též označovaného jako skupinová násilná trestná činnost. Proto všude tam, kde se snažíme dobrat nějakých zobecnění, či děle platných závěrů, musíme se vrátit k vymezení organizovaného zločinu a základním odlišením skupin **organizovaného zločinu (zločinného spolčení)** od **skupinové trestné činnosti**, tj. kriminality páchané organizovanými skupinami zločinců, příp. od skupin náhodně organizovaných zločinců za účelem provedení jednoho či několika podobných trestných činů.

Ani toto rozlišení nelze převzít v ucelené podobě z nějaké publikace. Např. Němec ve své publikaci z roku 2003²⁵ na s.109,110 užívá tuto definici organizované kriminality:

„Organizovaná kriminalita je plánovitě a snahou po zisku nebo moci motivované spáchání zvláště závažného trestného činu nebo páchaní – po delší či neurčitou dobu – trestných činů které ve svém souhrnu jsou zvláště závažnými, pokud se tohoto nebo těchto trestných činů, účastní více než dvě osoby, které

- mají mezi sebou rozděleny úkoly,
- jednají konspirativně,
- používají struktur podobajících se živnosti nebo obchodu, používají násilí nebo jiných prostředků vhodných k zastrašení, anebo ovlivňují alespoň jednu z těchto sfér: hospodářství, politiku, hromadné sdělovací prostředky, státní či veřejnou správu, justici, policii.“

Zdůrazňuje, že se jedná o „komplexní formu odchylného protiprávního a vysoce společensky nebezpečného chování“.

Organizovaná kriminalita, konkrétně zločinecká organizace, je pak podle Němce, nejvyšším typem skupinové trestné činnosti, která má ještě tři další možné typy: příležitostnou skupinu, partu a organizovanou kriminální skupinu.

²⁴ Cejp,M.:Organizovaný zločin v České republice v letech 1993-2002 in Marešová,A. a kol.:Kriminalita v roce 2002, IKSP 2003, s. 40-41

(Je zajímavé, že Němec v názvu své knihy neužívá označení organizovaný zločin, organizovaná kriminalita, ale zločinecké gangy a mafie.)

Také Nožina ve své práci „Mezinárodní organizovaný zločin v České republice“ (THEMIS, Praha, 2003) uvádí různá pojetí organizovaného zločinu, přičemž důsledně a často používá označení mezinárodní organizovaný zločin, mezinárodní zločinecká seskupení apod. (tj. klade důraz na pojem „mezinárodní“).

Pro potřeby této dílčí studie byla používána (dle dohody s odpovědným řešitelem úkolu věnovaného organizovanému zločinu pracovní kriminologická definice, (je totožná s definicí uvedenou v poslední studii IKSP věnované organizovanému zločinu (srov. Cejp, 2004):

„Organizovaný zločin je opakující se (soustavné) páchaní cílevědomě koordinované závažné trestné činnosti (a aktivit tuto činnost podporujících), jehož subjektem jsou zločinecké skupiny nebo organizace (většinou s vícestupňovou vertikální organizační strukturou) a jehož hlavním cílem je dosahování maximálních nelegálních zisků při minimalizaci rizika (zajišťovaného prostřednictvím kontaktů v rozhodovacích společenských strukturách).“

Tato definice je poslední v dlouhé řadě jiných definic, o které se pokoušejí kriminologové a představitelé trestní justice od cca roku 1992. První vymezení organizovaného zločinu zapracované do trestněprávních předpisů v ČR vyústilo v užívání pojmu „zločinné spolčení“. (Toto označení se v tr.zákoně užívá stále.) Již v tu dobu bylo největším problémem odlišit organizovaný zločin od jiných forem organizované skupinové trestné činnosti, zejména gangů. Obvykle se zdůrazňovalo, že ostatní organizované zločinecké skupiny nejsou založeny na systematické nabídce nelegálních služeb, je v nich sice dělba úkolů, ale nejsou hierarchicky uspořádány, jejich činnost není příliš sofistikovaná, realizuje se nahodile a ne na omezeném teritoriu. (srov. Cejp, 2004, s. 196). Čím více se rozšiřovala, zpřesňovala a atomizovala a tím i komplikovala definice organizovaného zločinu v kriminologické teorii, tím hůře ji bylo možno uplatnit v praxi při vyšetřování, trestním stíhání a soudním projednávání

(především v důkazním řízení) jednotlivých případů označovaných jako projevy organizovaného zločinu.

Také expertní odhady o rozsahu a počtu na území České republiky operujících skupin organizovaného zločinu budily spíše nedůvěru než aby podporovaly platnou definici. (Dle informací z policejního prezidia v roce 2003 operovalo na území ČR asi 50-70 skupin organizovaného zločinu s dohromady cca 2 000 členů.)

Vágnost ve vymezení organizovaného zločinu není pochopitelně specifickým ČR, ale vyvěrá z totožného přístupu v mezinárodním kontextu. Kromě toho v mezinárodním přístupu a vymezení organizovaného zločinu prezentovaném na četných konferencích, seminářích apod. dochází k určitému posunu, jenž vyústil v konvenci OSN k takové charakteristice organizovaného zločinu, která označení organizovaného zločinu rozšířila na všechny závažné trestné činy páchané v organizované skupině a smazala všechny dosud definované rozdíly mezi trestnými činy spáchanými zločinnými spolčeními a skupinovou trestnou činností.

OSN přijala v roce 2003 tzv. Úmluvu proti nadnárodnímu organizovanému zločinu. K době první hodnotící konference k uplatnění této Úmluvy (2004) bude muset i ČR, aby vyhověla Úmluvě, přijmout některá legislativní opatření.

V diskusích nad připravovaným novým trestním zákonem je navrhováno, aby místo termínu „zločinné spolčení“ bylo užíváno označení „skupina organizovaného zločinu“. Podle Karabce²⁶ navrhovaný termín by měl mít své zakotvení v Úmluvě OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, ale současně upozorňuje, že OSN užívá termín „organized criminal group“, což v překladu má znít „organizovaná zločinecká skupina“. A dle Úmluvy „organizovaná zločinecká skupina je strukturovanou skupinou 3 nebo více osob, existujících po určité časové období a jednající ve vzájemné shodě s cílem spáchat jeden nebo více závažných trestných činů, aby získala, přímo či nepřímo, finanční nebo jiný hmotný prospěch“.

Organizovaný zločin je často popisován ne definicí, ale tzv. znaky organizované kriminality. Např. Němec s odvoláním na materiál „Problematika organizovaného zločinu a účinného postupu proti tomuto typu trestné činnosti“ zpracovaném kolektivem

²⁶ Němec, M.: Mafie a zločinecké gangy, EUROUNION, Praha 2003, ISBN 80-7317-026-4

pracovníků MV v roce 1996 uvádí, že „znaky organizované kriminality jsou podmíněny teritoriem působení a stupněm společenského a ekonomického rozvoje na daném teritoriu. Tento faktor je rozhodující i pro klasifikaci jednotlivých fází zapojování zločinecké organizace do společnosti. Tamtéž je uvedeno šest znaků organizované kriminality takto:

- profesionalizace, - bohatství, - mezinárodní spojení, - pronikání do oficiálních společenských struktur, - vnitřní a vnější ochranné mechanismy, - časové působení – soustavnost,²⁶

Co znak, to problém vytvářející množství doplňujících otázek, např.:

- 1) profesionalizace – v čem? Způsobu provedení trestné činnosti („vojenské“ organizovanosti) či přizpůsobení se podmínkám činnosti jež je organizovanou kriminalitou zneužita. V materiálu je pod profesionalizací uváděna „pevná struktura organizací s rozdělením funkcí a činností“ ...
- 2) bohatství – co to je bohatství – od kolika miliónů eur, měřeno majetkem nadnárodních organizací či majetkem všech zúčastněných členů atd. V materiálu je uváděno, že „organizovaný zločin disponuje značnými finančními prostředky...“ To vytváří představu o bohaté, jednotné organizaci - instituci s vlastním „velínem“, obrovskou armádou členů s fungujícím „výrobním postupem“ na získání maximálního zisku s vlastním rozpočtem. Ale to je pak zcela v rozporu s definicí OSN a dalšími materiály atd.

Také Němcem vyjmenované formy organizované kriminality jsou v mnohém odlišné od těch z jiných materiálů. (str. 121-260) a nezahrnují četné násilné aktivity akcentované jinými autory (např. Musilem – srov. dále), ale i Útvarem pro boj s organizovaným zločinem – srov. s. 278 Němcovy publikace a tamtéž přílohu č. 36 (na s. 282), tj. ani vraždy (přestože v 2 přílohách téže publikace jsou vraždy uvedeny).

²⁶ Citováno z dopisu legislativnímu odboru MSp ze dne 18.7.2003

²⁷ Němec, M.: Mafie a zločinecké gangy. Aktuální problémy vzniku, výskytu s působení zločineckých gangů a mafií a boj proti nim, Eurounion, Praha, ISBN 80-7317-026-4, 2003, s. 113

Pokud jde o vydírání, tak ve formách je uvedeno jen vybírání poplatků za fiktivní ochranu (formou racketeeringu). Současné je tam uveden terorismus, ale např. i pytláctví.

Nožina²⁸ se též příliš násilné trestné činnosti spojené s organizovaným zločinem nevěnuje, přesto ji vyjmenovává mezi kriminálními činnostmi s mezinárodním dosahem existujícími na českém území. Zmiňuje ji v souvislosti s působením na svědky a justiční orgány (s. 347 jeho publikace), včetně jejich fyzické likvidace. Mezi násilnými projevy kromě vražd vyzdvihuje i vydírání. S odvoláním na materiály Europolu píše: „Řada vražd je prováděna na objednávku, pachatelé po spáchání trestného činu ihned opustí naše území, roste agresivita a brutalita pachatelů, dochází k týrání obětí“. (Totéž tvrzení obsahuje Zpráva o bezpečnostní situaci v ČR každoročně vydávaná pro potřebu Parlamentu.)

„Většina skupin organizovaného zločinu praktikuje nějakou formu udržování vnitřní disciplíny založenou na násilí. To často praktikují i vůči jiným skupinám a jednotlivcům. Mimořádný sklon k násilí v západní Evropě projevují Albánci z Kosova, Rusové, Poláci, Turci, Vietnamci a příslušníci zločineckých motocyklových gangů. V České republice jsou nejbrutálnější gangy z bývalého Sovětského svazu, zejména z Kavkazu a rovněž kosovští Albánci. Specifickou skupinu tvoří v tomto ohledu Asijci – trestnou činnost páchají skoro výhradně na svých krajanech. Byly zaznamenány případy požití teroristických metod organizovaným zločinem a existuje i podezření na organizování výcviku teroristů na českém území.“ – totéž vše z publikace Nožiny k násilné trestné činnosti.

Doslov k této práci napsaný Musilem²⁹ (s. 402-407 uvedené publikace) však násilí produkované organizovaným zločinem klade na přední místo:

„Společenská závažnost organizované kriminality je mimořádně vysoká... Samotné její přímé následky, jako např. počty vražd, ublížení na zdraví, škody na majetku, jsou velmi tíživé. Stačí vzpomenout hrozivě narůstajících počtů drogově závislých osob, úmrtí narkomanů a všech dalších sociálních důsledků toxikomanie. Střelba a výbuchy semtexu na ulicích, vraždy na objednávku, loupežná přepadení za bílého dne - i to dnes

²⁸ Nožina, M.: Mezinárodní organizovaný zločin v České republice, THEMIS, Praha 2003

²⁹ Musil, J.: Doslov. In: Nožina, M.: Mezinárodní organizovaný zločin v České republice, THEMIS, Praha 2003, s. 402-407

bohužel patří k našemu životu. Organizovaná kriminalita vyvolává pocit silného ohrožení občanů, snižuje kvalitu jejich života. Pod dojmem rostoucí kriminality musí stát vynakládat velké prostředky na vydržování policie a justice, posiluje se represivní charakter trestního práva.“

Na další straně kromě obecného násilí ještě uvádí vydírání a zastrašování.

„Připočteme-li k tomu ještě použití brutálního násilí, zastrašování, vraždy a terorismus, objevuje se před námi obraz protivníka, proti němuž se dosavadní postupy a prostředky policejní a justiční práce ukazují jako příliš mírné a neúčinné.“

A následuje: „To vyvolává ve všech zemích, v nichž se uhnízdil fenomén organizované kriminality, silné volání po reformě trestněprocesních a policejních předpisů. Obecnou tendencí přitom je zostření donucovacích prostředků, posílení kompetencí státních orgánů a rozsáhlejší omezení občanských práv a svobod, než jaké bylo obvyklé doposud. Pod vlivem narůstajícího ohrožení společnosti organizovanou kriminalitou narůstá ve veřejném mínění a v kriminální politice přesvědčení, že tradiční trestněprávní prostředky nejsou vůči této trestné činnosti dostatečně efektivní a že je třeba zavádět nové specifické instrumenty. Nevýhodou těchto nových metod, jako je odposlech telefonů, skryté zvukové a obrazové nahrávky, monitorování pohybu vozidel a osob apod., je, že znamenají citelné zásahy do občanských práv a svobod, takže

někteří autoři mluví o „brutalizaci práva“. Část demokratické veřejnosti pohlíží na tyto prostředky s nedůvěrou, což vyvolává kontroverzní politické diskuse. Přesto je značná část občanů natolik přesvědčena o vysoké nebezpečnosti organizované kriminality, že je ochotna akceptovat jisté „přitvzení“ kriminální politiky.“

V části pojednávající o „zločincích z oboru organizované kriminality“ Musil zdůrazňuje, že se nejedná o osoby vzdělané, speciálně školené. Zmiňuje názor Kaisera, že to jsou tzv. intenzivní pachatelé³⁰ a Kerner³¹, který mluví o „profesionálních zločincích“, kteří jsou zcela novým typem, odlišným od tradičního obrazu „zločince z povolání“ nebo „nebezpečného zločince ze zvyku“. Odvolává se zde

³⁰Kaiser, G.: Intensivtäter. In: Kaiser, G. a kol.: Kleines kriminologisches Wörterbuch. 3. vydání. Heidelberg, C.F. Müller 1993, s. 178-182.

³¹Kerner, H.-J.: Organisiertes Verbrechen. In: Kaiser, G. a kol.: Kleines kriminologisches Wörterbuch. 3. vydání. Heidelberg, C.F. Müller 1993.

i na výzkum realizovaný v ČR (Markusová, Netík 1996), ale to je zavádějící informace, protože tento výzkum, bohužel, zahrnoval jen vězněné pachatele skupinové trestné činnosti³² (především pachatele podvodů, drogových deliktů, loupeží a krádeží spáchaných ve skupině s nejnižším stupněm organizace), protože v tu dobu nebyl za zločinné spolčení nikdo ani odsouzen a výsledky tohoto výzkumu tak nelze dávat do souvislosti s organizovaným zločinem.

3.1. Obecná informace o současném stavu organizovaného zločinu v ČR s důrazem na užití násilí v jeho činnosti

Organizovaný zločin v ČR prostupuje t.č. již všechny základní druhy kriminality, tak jak ji člení současná policejní statistika: tj. násilnou, mravnostní, majetkovou, hospodářskou a z ostatní kriminality pak trestnou činnost spojenou s výrobou a distribucí drog, nedovoleným ozbrojováním apod. Ne vždy jsou však kriminální aktivity organizovaného zločinu v této statistice zahrnuty – značná část jeho aktivit se do statistik o kriminalitě nedostává, protože zůstává trestnímu stíhání skryta.

Různorodost kriminálních aktivit je charakteristickým znakem současného organizovaného zločinu, stejně jako mezinárodnost a stále hlubší prorůstání do hospodářských, ale i státních struktur naší republiky.

Dle názorů prezentovaných Policií ČR³³ se zločinecké organizace působící na území ČR od roku 1997 výrazněji nemění, i když zájem organizovaného zločinu o pronikání do západní Evropy prostřednictvím ČR s ohledem na přibližování ČR k EU stále roste. V Česku působící zločinecké organizace pocházejí převážně z území bývalých států SSSR, z bývalé Jugoslávie, z Bulharska, dále Itálie a z jihovýchodní Asie. V současné době zaznamenala policie jejich snahu legalizovat svoji moc získáním vlivu ve strategických podnicích ČR a zakládáním různých krycích firem. Čeští občané působící v těchto zločineckých organizacích zajišťují především tzv. servis – tj.

³² Markusová, R., Netík, K.: Výzkum pachatelů trestné činnosti spáchané v organizované skupině, Praha, IKSP 1997, s. 43, 44, 52.

³³ Srov. zprávy o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR v roce 2001 a v roce 2002 : www.mvcr.cz/dokumenty/bezp_si01/

zhodnocují v zájmu organizovaného zločinu svoji znalost prostředí a zákonů včetně využívání svých vlastních kontaktů a známostí a kontaktů vyplývajících z jejich pracovního zařazení či zaměstnaneckého poměru apod. Lze očekávat, že v nejbližším období budou zločinecké organizace působící na našem území svoji činnost i zisky stále více legalizovat pronikáním do subjektů již působících v českém hospodářství či vytvářením stále nových vlastních krycích subjektů. Stejně motivována bude i jejich snaha o vykupování co největšího množství pozemků a nemovitostí. Současně se budou rozrůstat i jejich přímé kriminální aktivity v oblasti obchodu s drogami, organizování nelegální migrace a obchodu s lidmi. Netušené možnosti se jim otevírají v oblasti zneužívání informačních technologií a napadání vybraných informačních systémů, manipulace v rovině poškozující životní prostředí a kulturní dědictví jednotlivých zemí a národů.

Jak vyplývá ze zprávy o bezpečnostní situaci v ČR v roce 2001 a zprávy z roku 2002, působí na území ČR v tomto období zejména následující zločinecké organizace (byly vybrány s ohledem na uplatňování násilné kriminality ve své činnosti):

- a) **ruskojazyčné**, které patří mezi nejaktivnější zločinecké organizace u nás. Mají největší podíl (který stále roste) na rozsahu kriminality páchané zločineckými organizacemi v ČR. Dle poznatků policie **využívají území ČR jako úkryt pro pachatele závažné trestné činnosti**, aktivně působí i ve věznicích. Jak uvádí bezpečnostní zpráva z roku 2001, objevila se v jejich řadách tzv. nová kriminální elita, kterou představují mladší generace zločinců. Tato elita již tradiční „vory po zákonu“ neuznává, tj. odmítá **podle užívaných prostředků tvrdší** předchozí elitu zločinců. Zisky ruskojazyčných skupin rychle vzrůstají, navenek je jejich existence a činnost u nás kryta legální činností. Svým působením i zdrojem příjmů však zůstávají napojeny na podsvětí tj. především na ruské tzv. brigády a „vory po zákonu“. **Vyznačují se používáním nevybíravých způsobů vůči všem a velkou brutalitou svých násilných útoků.**

Přesto, že od roku 1997 je jako dominantní trestná činnost ruských zločineckých organizací hodnocena finanční kriminalita, právě ruskojazyčné zločinecké organizace se vyznačují tím, že **významným zdrojem částí jejich zisků je též jimi uskutečňovaná**

násilná trestná činnost. Konkrétně se jedná o provozování dnes již všeobecně známého racketeeringu – tj. **pravidelného vymáhání plateb za tzv. ochranu.** Tyto platby jsou vymáhány pod pohrůzkou násilí, nezdědka pod pohrůzkou likvidace konkrétních osob. Zpočátku byla tato „ochrana“ (kryša – střecha) vnucována především ruskojazyčným krajanům podnikajícím na našem území, počínaje prostitutkami z bývalého SSSR až po obchodníky a provozovatele restaurací a velkopodnikatele, později tyto platby začaly být vymáhány i od četných podnikatelů-občanů ČR. Za tyto platby zločinecké organizace dodávají i určité protislužby – přes ochranu majetku „chráněné“ osoby až po vybírání pro ni těžko dobytých dluhů, což se projevuje navenek opět násilnou kriminalitou. Násilí však doprovází i jejich další aktivity jako jsou např. nedovolené obchodování se zbraněmi, s drogami, kuplířství, převaděčství, krádeže motorových vozidel. Právě **ukrajinské, ruské a čečenské organizované zločinecké „brigády“ mají rozhodující podíl v oblasti policií evidované násilné kriminality páchané na území ČR cizinci.** Jejich útoky jsou, ve srovnání s ostatními obdobnými útoky páchanými ostatními zločineckými organizacemi, mimořádně brutální. Značná devastace obětí je charakteristická nejen pro jimi spáchané vraždy, ale i pro loupežná přepadení a vymáhání dluhů od zarputilých neplatičů (vydírání).

V bezpečnostní zprávě jsou vyjmenovány i jednotlivé nejaktivnější „brigády“ a jejich hlavní „specializace“. Z toho výčtu např. vyplývá, že na vydírání podnikatelů se specializuje mj. tzv. Mukačevská a Lvovská brigáda.

- b) **skupiny složené převážně z občanů bývalé Jugoslávie, bulharské skupiny, albánské a italské skupiny.** V posledních letech došlo k výrazným změnám v rozdělení sféry vlivu některých z těchto skupin a k jejich spojování s ruskojazyčnými zločineckými skupinami. **Vydírání mají v „referátu“ převážně zločinecké organizace z bývalé Jugoslávie. Jejich podíl na násilné kriminalitě je značný.**

- c) **skupiny složené z původních obyvatel jihovýchodní Asie.** Nejaktivnějšími mezi nimi jsou čínské a vietnamské skupiny, které se vyznačují etnickou soudržností a častou vzájemnou provázaností. Čínské zločinecké organizace

působící na našem území nemají, dle názoru policistů, charakter klasických čínských organizací (např. pověstných „triád“), dokonce byla zjištěna i jejich spolupráce s ruskojazyčnými zločineckými skupinami. Etablují se formou provozování kasin a nelegálních nevěstinců, v oblasti praní špinavých peněz, organizování nelegálních sázek, obchodu s narkotiky atd. Avšak též realizují únosy nelegálních přistěhovalců s následným vydíráním příbuzných. Případy takových únosů nejsou trestněprávním orgánům vůbec oznamovány. Častými oběťmi jejich vydírání a požadavků na výkupné jsou čínští podnikatelé podnikající na území ČR, kteří bývají pečlivě předem vytipováni. Oběti často napadení nehlásí a nežádají policii o pomoc.

Toho času se rozrůstají násilné útoky prováděné vietnamskými skupinami. Policie je podezírá též z provádění vražd na objednávku.

d) Skupinky arabských zločinců nevytvářejí klasické zločinecké organizace na národnostním principu, což jim umožňuje zapojit se do různých klasických zločineckých organizací. Ve své činnosti využívají svoje napojení na osoby a organizace, jejichž sjednocujícím prvkem je islámský fundamentalismus a terorismus. Tato činnost představuje především pašování a prodej drog, obchod se zbraněmi, finanční machinace, organizování nelegální migrace apod. Jelikož mnohé z těchto osob žijí na našem území dlouhodobě, vyznačují se dobrou znalostí prostředí, kterou využívají při „praní špinavých peněz“, leasingových podvodech a při provozování relativně nových kriminálních aktivit (zneužívání platebních karet, výroba telefonních simulátorů – „věčných karet“ atd.).

Celkově lze změny v oblasti násilné kriminality jejímiž pachatelé jsou osoby spojené s organizovaným zločinem charakterizovat především podle výsledků vyšetřování zjištěných vražd a případů vydírání. V posledních letech, jak z analýz Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu vyplývá, roste „profesionalita“ pachatelů násilné kriminality – jsou zaznamenány pokusy o působení na svědky (srov. i výsledky našeho šetření) a na pracovníky justičních orgánů. Objevují se stále nové hrozby, které souvisejí s vydíráním a ve své podstatě ohrožují značnou část obyvatel – např. hrozba

kontaminace vody, potravinářských výrobků. Znovu se zmnožují únosy, brání rukojmí. Bohužel se zvyšuje latence takových trestných činů (tyto nejsou úmyslně oznamovány). Stále se nedaří omezit loupežná přepadení zahraničních turistů, malých obchodů, ale i nadnárodních bank. Řada vražd spáchaných na našem území souvisí s vyřizováním účtu nadnárodních zločineckých organizací – vrazi na objednávku přijíždějí na naše území s jediným cílem – úkladně zavraždit konkrétní osobu (většinou též cizince), která toho času pobývá (či se ukrývá) v ČR. Po spáchání vraždy ihned republiku opouštějí. (Srov. Nožina, 2003) Nebezpeční zůstávají členové organizovaného zločinu i v době jejich věznění v českých věznicích. Zde se znovu organizují do nátlakových skupin, vyznačujících se násilným chováním vůči okolí a snahou zkorumpovat vězeňský personál, vyznačují se též vynalézavostí v udržování mimovězeňských kontaktů s vlastními zločineckými organizacemi. Tam, kde jsou ve věznicích vícečlenné skupiny osob spojených s organizovaným zločinem, jsou tyto skupiny schopny pokusit se vyvolat vzpouru ve věznicích, zorganizovat kolektivní útěk a dokonce likvidaci nepohodlných osob.

Tyto poznatky jsou statistickými údaji dokladovatelné často jen ztěží. Útvar pro odhalování organizovaného zločinu SKPV Policie ČR řešil např. v roce 2001 celkem 69 trestných činů násilného charakteru (celkem evidoval v tomtéž roce 149 trestných činů, které byli spáchány 95 pachatelé, z toho 42 cizinci) a 37 případů souvisejících se zločineckými strukturami (z celkem 139 trestných činů spáchaných 103 pachatelé, z toho 58 cizinci), v konečném vyjádření aktivit organizovaného zločinu ve statistikách trestních orgánů byly uvedeny za totéž období jiné údaje. Konkrétně v roce 2001 bylo stíháno podle § 163a tr.zákona Účast na zločinném spolčení 75 osob, obžalováno 59 osob a odsouzeny 2 osoby. Nelze zjistit, které případy řešené policií se překrývaly s případy v tomtéž roce rozhodované či rozhodnuté justičními orgány. (Novější údaje nemáme k dispozici.)

3.2. Výskyt násilných projevů z pohledu statistik, policejních analýz a informace z dalších zdrojů

Díky vstřícné úzké spolupráci s OSŘI (konkrétně dr. Kuliškem) předkládám dostupné statistiky k tématu řešeného úkolu: tj. dostupné informace o vraždách spáchaných podnikateli a na podnikatelích, které byly zpracovány z nestandardních sestav policie:

Tab. 16

Počty evidovaných pachatelů vražd – podnikatelů*
(zpracováno z nestandardních sestav policie)

Pachatelé	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1) Útok směřoval proti muži – pachatelů celkem	11	22	26	30	25	21	11	7	14
Z toho pachatelé: cizinci	4	5	8	13	8	2	4	1	4
Ženy (jen Češky)			6	1	2	3			1
2) Útok směřoval proti ženě	9	9	10	12	4	3	1	13	6
Z toho pachatelé: cizinci		1		2		1		1	
ženy (Češky a 1 cizinka)	1	1	1			1		2	
3) Útok směřoval proti skupině osob	4	3		6	6	5	3	3	3
Z toho pachatelé: cizinci	1	2		3	5			1	
a 1 Češka						1			

* Jedná se o pachatele vražd, kteří ve formuláři o známém pachateli ve znaku zaměstnání byli označeni kódem **86 - podnikatelé**
Pozn.: Stíhání podnikatelé-pachatelé vražd (dokonaných nebo pokusů o vraždu) jsou rozděleni podle pohlaví, věku, občanství (české – cizinec) a zda útok směřoval proti jednotlivci (muži-ženě) či skupině.

Věk není v tabulce uveden, ale mezi muži rozdělenými podle věku bylo následující pořadí: nejvíce vražd útočících na jednotlivého muže bylo Čechů ve věku od 40 do 60 let, cizinců ve věku od 20 do 40 let. Vrahy útočícími na jednotlivou ženu byli nejčastěji Češi ve věku od 20 do 40 let, totéž platí i pro útočící cizince. Útoky na

skupinu prováděli nejčastěji pachatelé-Češi ve věku od 40 do 60 let a cizinci ve věku od 20 do 29 let.

Z tabulky je zjevné, že nejvíce pachatelů vražd označených ve znaku zaměstnání jako podnikatelé, bylo evidováno v letech 1996-2000. Jednalo se zejména o muže a jejich útoky směřovaly především též proti mužům. Podíl cizinců mezi nimi byl významný, ale nikoliv příliš velký. Totéž platí i o vražedných útocích směřujících proti skupině (tj. více než 2 osobám).

Celkem bylo za sledované období stíháno za vraždu, pokus o vraždu či přípravu vraždy 267 osob označených v rubrice zaměstnání jako podnikatelé. Za období srovnatelné s obdobím z následující tabulky obětí – 90 osob.

Tab. 17

Evidované oběti vražd – podnikatelé*
(zpracováno z nestandardních sestav Policie ČR)

Oběti	2000	2001	2002	2003
1) Oběti loupežných vražd – muži	3	2		5
Oběti loupežných vražd – ženy	1			1
2) Oběti vražd motiv. Osobními vztahy - muži	5	3	4	4
- ženy	1		1	2
3) Oběti vražd na objednávku-jen muži	2	1	1	1
4) Oběti ostatních vražd- muži	6	5	6	9
- ženy				1

* Jedná se o oběti, které od roku 2000 byly ve formuláři o trestném činu ve znaku 08 objekt napadení označeny jako podnikatelé.

Celkem bylo za sledované období označeno 64 osob obětí vražedných útoků jako podnikatelé.

Další popis násilných projevů organizovaného zločinu byl převzat z příspěvku Rybky³⁴, v roce 1997 pracovníka Odboru násilných projevů a terorismu Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie:

Oblast násilné kriminality, dle jeho názoru, zahrnuje nesmírné množství druhů deliktů s různým stupněm závažnosti, avšak do souvislosti s organizovanou kriminalitou je dávana jen malá část skutků z tohoto okruhu. „Existující statistiky v globálním měřítku totiž nehovoří o množství a typech násilných trestných činů páchaných organizovanými skupinami.“ – Obvykle jsou užívána též označení trestná činnost spáchaná v organizované skupině a skupinová trestná činnost aj. (pozn. Marešová).

Vraždy jsou nejvyhraněnější formou násilné kriminality včetně přípravy, pokusů, nápomoci, účastenství na nich. Po vyhrožování smrtí a mučením (úmyslným ublížením na zdraví) jsou vraždy dle názoru Rybky nejčastější formou projevu násilí organizované skupiny.

Problémem je toto tvrzení doložit statistickými údaji. V příloze studie uvedená tabulka znázorňující trestnou činnost spáchanou v organizované skupině v roce 2003, např., vraždy vůbec neuvádí. Je to způsobeno faktem, že skutková podstata trestného činu vraždy nemá v platném trestním zákoně ustanovení srovnatelné se skutkovou podstatou trestného činu vydírání § 235 odst. 2 písm. a), které odlišuje činy spáchané členem organizované skupiny. (Totéž ustanovení je i u dalších trestných činů např. loupeže, braní rukojmí.) Při vyhledávání v policejní statistice lze pak vyeliminovat počet trestných činů označených tímto ustanovením; u trestného činu vraždy nikoliv.

Dále Rybka uvádí „vraždy na objednávku páchané organizovanou skupinou, která vykazuje některé znaky zločinného spolčení ve smyslu trestního zákona, jsou charakteristické tím, že organizátor - zadavatel, který je zákazník ve smyslu určení podmínek smlouvy a záruk jejího naplnění, nevyhledává vykonavatele přímo, ale zprostředkovaně. Konkrétní vyhledávání vykonavatelů, zadání úkolu, kontrolu jejího splnění i vyplacení odměny provádí jeho zprostředkovatel-nájemce, který bývá pro vykonavatele jediným spojením na organizátora. Z hlediska dokazování je to

jednoznačně negativní prvek. Za rok 1995 bylo na území ČR policejními orgány zaregistrováno celkem 294 vražd, 57 pokusů vražd... Z toho na základě šetření a prověření zjištěných skutečností lze 62 případů zařadit do kategorie vražd souvisejících s organizovaným zločinem a aktivitami jednotlivých zločineckých seskupení.

Přes vysoké procento objasněnosti vražd v porovnání s jinými druhy trestných činů, stále větší počet vražd zůstává neobjasněn. U neobjasněných vražd se nejčastěji vyskytuje důvodné podezření, že jde o vraždy spáchané členy organizované skupiny, příp. zločinného spolčení.“

Dále analyzuje v tu dobu známé vraždy připisované organizovanému zločinu:

„Vražedným nástrojem se stále častěji stávají střelné zbraně a v posledním období i trhaviny, tedy předměty, jejichž dostupnost byla v minulých letech velmi omezená. Většina vražd na poli organizovaného zločinu bývá provedena v autě. Z pohledu organizovaného zločinu se jedná o vraždy vždy předem připravené. Vyloučeny jsou tedy vraždy z odlišných motivů (sexuální, v afektu a pod.).“

„Růst brutality vražedného útoku a nápadná surovost v provedení činu jsou novým fenoménem v oblasti vražd spolu se snahou znemožnit nalezení těla. Existují latentní vraždy podnikatelů, jejichž jediným vnějším projevem je zmizení některých osob. Počet podnikatelů evidovaných jako osoby pohřešované nebo hledané, ať již rodinnými příslušníky, nebo orgány činnými v trestním řízení, není zanedbatelný (za první polovinu roku 1995 činil tento počet cca 400 podnikatelů) a tento stav nelineárně stoupá...“

Mezi celkovým počtem pohřešovaných osob tvoří podnikatelé nejpočetnější skupinu. Asi tři čtvrtiny pohřešovaných podnikatelů tvoří osoby, o něž se zajímá policie a v cca 15 % se jedná o osoby trestně stíhané. Přibližně 8 % je toliko pohřešovaných a mezi nimi jsou možné oběti vražd. Lze však předpokládat, že mnozí z nich se skrývají s úmyslem vyhnout se úhradě dluhů, vydírání atp.“ – dodatečně, mj. i na základě výzkumů provedených IKSP lze tento předpoklad potvrdit.

Motivy vražd byly stejné jako u námi zkoumaných případů a možná, že některé z vražd rozebíraných Rybkou bylo by možno ztotožnit s vybranými případy v této studii. Jednalo se především o: neschopnost platit dluhy, strach z obětí nebo jejího obchodního jednání, vydírání ze strany obětí, vyřizování účtů, strach ze ztráty peněz,

³⁴ Srov. Rybka, V.: Násilné projevy a vydírání, in Nožina, M. (ed): Mezinárodní organizovaný zločin v ČR, Praha 1997, s. 114-119

nepohodlný svědek, nepohodlný společník, loupežné vraždy s vysokým ziskem. Dále opět z Rybky: „Aktuální rejstřík motivů můžeme blíže dokumentovat na případech ÚOOZ ... (do roku 1997 – M.), kdy se v šetření policie objevily vraždy na objednávku manžela - manželky (ve všech případech s majetkovým prospěchem), vražda vyděračky, vražda vymahače dluhů, vražda spáchaná společníky, které zavražděný vydíral a terorizoval, vražedný útok jako důsledek finančních konfliktů v nelegálních obchodech. Poměrně vysoké procento vražedných útoků směřovalo proti osobám, jejichž likvidaci se mělo zamezit trestnímu stíhání jiných osob. Byly dokumentovány případy odplaty za účast oběti na jiné vraždě. V dalších případech vraždili podnikatelé své společníky s cílem se obohatit. Početné jsou případy vražd typu „bílý kůň“.

Odlišné zjištění mezi citovaným článkem a touto studií se týká **pachatelů vražd**. Dle Rybky „Častými vykonavateli vražd - nejen v rámci organizovaného zločinu - jsou na našem území cizinci. Vraždy na objednávku prováděné českými občany jsou dosud výjimečné, pachatelé jsou převážně příslušníci ukrajinských a čínských skupin. U pachatelů najímaných ze zahraničí platí princip rotace, přičemž divergence rotace je minimální. Nájemní vrazi cyklicky střídají země, kam jsou vysíláni.“ – dle našeho zjištění častějšími vykonavateli vražd, včetně vražd na objednávku byli a jsou u nás přece jen Češi.

K osobám pachatelů trestných činů vraždy (nájemným vrahům, návodcům) je asi nejvíce informací v odborném tisku, ale i jinde. Srov. např. články v Policistovi, Kriminalistickém sborníku, psychologických časopisech, ale i denním tisku včetně regionálního. Jejich autory nebo zdrojem informací jsou v převážné míře soudní znalci psychiatři méně psychologové a kriminalisté.

Nájemní vrazi jsou shodně charakterizováni jako vrahové bez emocí a jejich dopadení bývá problémem, protože motiv jejich činu často zůstává utajen. Český nájemný vrah se liší od těch zahraničních, kteří jsou označováni za určitou elitu: zabíjejí jistě a bez zbytečného humbuku, oběť neokrádají, nemučí – postupují „profesionálně“, nepáchají jinou trestnou činnost a zřídka bývají dopadeni. Určité náznaky, že i takoví zločinci se pohybují na našem území, sice existují, ale zcela výjimečně a obvykle v Praze nebo jejím okolí – např. je o nich uvažováno v případě vraždy izraelského

obchodníka (snad gangstera), novinářky ze Svobodné Evropy atd. Jednoznačně se však takové případy týkají jen cizinců. Cizinci jsou oběti, vrahové i nájemci vražd a odměna určitě není vyplácena v korunách. Česká scéna takové způsoby neuplatňuje. To dosvědčují jak naše analýzy, tak i názory kriminalistů jsoucích i bývalých.³⁵

Čeští nájemní vrazi byli v kolem let 1995-1996 hodnoceni některými soudními znalci³⁶ nadneseně jako relativně homogenní skupina a byly dále citovaným Hubálkem srovnávány s úspěšnými podnikateli té doby. Vraždu, dle Hubálka, „pojmají jako logické vyústění procesu podnikání, který začíná půjčováním peněz či nesplácením faktur, nedodržováním slibů a smluv, pokračuje vymáháním dluhů, vydíráním, terorizováním dlužníků či obchodních partnerů a končí jejich likvidací. O vraždě tito lidé hovoří jako o kšeftu, zakázce, mluví o zákonech trhu, nabídce, poptávce, riziku podnikání. Své zatčení považují za smůlu v podnikání, bojí se jen svých spolupachatelů a těch, kteří je najali a často je ze strachu o život neprozradí. Jako vysvětlení klidně uvádějí, že kdyby to neudělali oni, udělal by to nějaký Rus levněji. .. Žijí ve vysoce nadprůměrných hmotných podmínkách. Nejde tedy o zločinnost z chudoby...Považují se za profesionály... Na vrcholu jejich hodnotové orientace jsou peníze, opovrhují hodnotami práce...ve vazbě jsou zoufalí z toho, že jsou opuštěni.“

Ve srovnání se skupinou v tu dobu úspěšných podnikatelů ve stejném věkovém rozpětí nenalezl Hubálek v hrubých testových a dotazníkových psychodiagnostických znacích žádné velké rozdíly. Zcela zásadní rozdíly ve prospěch podnikatelů však našel při zjišťování intelektuální výkonnosti, emocionality a hodnotové orientace.

Z naší analýzy vyplývá, že **skupina** orgánům činným v trestním řízení známých **nájemných vrahů je velice různorodá** a výše jmenované charakteristiky se hodí jen na její menší část. Jsou to mladí pachatelé-muži, převážně Češi, kteří se nájemných vražd dopouštěli především v letech 1991-1995 a byli najímáni „úspěšnými podnikateli“ k vyřizování jejich „účtů“ (tzv.vyřizovaček) s jinými podnikateli či dalšími podnikatelům nepohodlnými osobami. Většina ostatních pachatelů nájemných vražd byli již opětovnými pachatelé násilné trestné činnosti, vyděrači, lupiči nebo i recidivisty v majetkové trestné činnosti. Byli mezi nimi i cizinci pobývající nelegálně či

³⁵ srov. např. Bošnakov, P.: Nájemní vrazi: Extraliga (zatím) v nedohlednu, Playboy z 19.8.2003, s.24

³⁶ srov. Hubálek,S.: Mladí úspěšní podnikatelé a námezni vrazi, PROPSY, ISSN 1211-5886, 1/97, s.4-5

pololegálně na našem území. Část z těchto vrahů Čechů zase vraždila na cizím území: na Slovensku, ale i v Německu, Thajsku aj.

Čeští pachatelé vraždí především bodnými zbraněmi, často způsobí rozruch např. užitím trhavin, nezřídka o svých zážitcích vykládají v hospodách, mezi známými a příbuznými.

Jediné co mají společné, že psychopati jsou mezi nimi častým jevem.

Také k osobám a osobnostem **obětí** organizované kriminality, se objevila jedna analytická studie. (Její výsledky jsou srovnatelné s obecněji zaměřenou studií publikovanou na Slovensku³⁷.) Opět jejím zdrojem byly převážně znalecké posudky z psychiatrických a soudně psychologických expertiz a autory psychiatři a psychologové. Je to studie z roku 1997 a zpracovali ji pracovníci Psychiatrické kliniky LF UK a FN v Hradci Králové. Její výsledky byly zveřejněny v příloze časopisu Policista.³⁸ Posudky z nichž studie vycházela byly zpracovány v letech 1991-1997 a tvořily jej materiály zkoumaných šestnácti mužů a jedné ženy. Mimo obecné demografické a sociální údaje to byly následující zjištění: u žádného nebyla zjištěna duševní choroba nebo plně vyjádřená porucha osobnosti. U většiny byl zjištěn disharmonický vývoj osobnosti nebo přítomnost anomálních rysů osobnosti, nejčastěji emoční nezralost a neodolnost. Psychologickým vyšetřením bylo zjištěno široké spektrum nepříznivých osobnostních rysů, především nevyrovnané citové a sociální zrání, zkreslené vnímání vlastního místa ve společnosti, u několika i zjevné dissociální postoje, nízká neuropsychická odolnost a podprůměrný intelekt. Modelová osobnost bílého koně se autorům studie jevila jako jedinec pocházející z prostředí nízké sociální úrovně, geneticky handicapovaný a emočně deprivovaný, v důsledku nízké neuropsychické odolnosti obtížně zvládající školu. Dochází u něho k nerovnoměrnému zrání osobnosti s výrazným zpomalením citového a intelektového zrání a k postupné psychopatické. Vyznačuje se pohotovostí k regresi od racionální kontroly vlastního jednání k citovému prožívání, zvýšenou potřebou sociálního přijetí a potřebou

³⁷ srov. Nesvadba, A.: Osobnostné vlastnosti páchatel'ov vražd a ich obetí, Justičná revue, 4/1998, s. 33 -36

³⁸ srov. Hanuš, H., Panoušek, V., Pidman, V., Tůma, I., Zbytovský, J.: Osobnost „bílých koní“. Příloha časopisu Policista, 11/1997, 4 s.

osobnostní prestiže. Podle těchto znaků je vyhledáván organizátory trestné činnosti právě pro úlohu bílého koně.

V článku Rybky k násilné kriminalitě páchané organizovaným zločinem je kromě vražd věnována zvláštní pozornost organizovanému vydírání – (**racketeeringu**).

„Použití násilí nebo hrozby násilí je nedílnou součástí té části organizované kriminality, která se zabývá organizovaným vydíráním. Vydírání je nahlíženo jako charakteristická součást této kriminality, jako jeden ze základních prostředků její činnosti a jeden z možných zdrojů zisků. Část vydírání je prováděna na zakázku (vymáhání dluhů, ale i likvidace úspěšnější konkurence atd.).

Každý den včetně sobot a nedělí jsou u nás v průměru vydírání 4 živnostníci nebo firmy (do roku 1997 – M.). Od počátku roku 1996 do konce září bylo policií zjištěno 1 736 trestných činů vydírání, přičemž pachatel byl objeven ve více než 1 500 případech.

Tato statistika vypovídá o trestném činu vydírání jako celku, tedy zahrnuje vymáhání milionových částek se zbraní stejně jako šikanu v internátu. Vydírání podnikatelů se na celkových číslech podílí řádově z 60 - 70 %. Tedy vyděrači navštívili za letošních devět měsíců více než tisíc podnikatelů. Policie zjistí ve více než 85 % případů pachatele, ovšem soudního rozsudku se dočká jen malé procento pachatelů. Vydírání podnikatelů jako typické činnosti v působnosti organizovaného zločinu je vlastní velmi obtížné dokazování, svědci jsou zastrasováni.

Vydírání je průvodní jev organizovaného zločinu zaměřený na podnikatele, majitele restaurací a nočních podniků. Má různé formy, jako je vymáhání vysokých poplatků za ochranu, zneužití podnikatelů (tzv. „bílých koní“) k hospodářské a finanční trestné činnosti. V tomto případě se jedná o vynucené odebírání zboží vlastní firmou bez uhrazení faktur a placení daně. Dále vymáhání dlužných částek a vydírání zdiskreditovaných osob. Tato činnost je spojena se zastrasováním, vyhrožováním násilím na rodinných příslušnících, únosy, násilnými činy a mnohdy vraždami na objednávku. Ty jsou zaměřeny jednak na dlužníky a věřitele, na zneužití podnikatele („bílých koní“), kteří se stali nepotřebnými a hrozí od nich nebezpečí prozrazení.

V neposlední řadě se jedná o vyřizování účtů uvnitř skupin i mezi skupinami při soupeření o sféru vlivu.“

„První zprávy o racketeeringu v ČR pochází z počátku 90. let a týkají se skupin z bývalé Jugoslávie, které se zaměřily na nově vzniklé noční podniky. Nyní je tato trestná činnost častým projevem jak českých, tak ruských, ukrajinských a východoasijských skupin, přičemž u čínských je zaměřena pouze na vlastní komunitu.

Racketeering je poznamenán vysokou latencí a proto je jeho odhalování velmi obtížné. V roce 1994 bylo rozloženo 17 organizovaných skupin, často se zahraniční účastí, z toho 2 ruského původu, zabývající se racketeeringem. Lze považovat za prokázané, že v současné ČR je vydírání většinou záležitostí organizované skupiny.

Specifičnost racketeeringu je především v jeho brutalitě. Na rozdíl od většiny běžných zločinů je násilí u racketeeringu prováděno účelově, promyšleně a s chladnou hlavou.“

„Svědci se bojí mluvit, často se i skrývají. Než dojde k soudnímu řízení, uběhne dlouhá doba. Svědci potom ze strachu popírají své původní výpovědi a konsekventně chybí důkazy. V případě racketeeringu je to často jediná možnost, jak pachatele usvědčit.

Kriminalisté z oddělení vydírání ÚOOZ rozlišují čtyři základní modely organizovaného vydírání: První se velmi často podobá klasické loupeži, druhý se zabývá mimosoudním vymáháním dluhů, třetí tzv. výpalným, tedy vynucovanou „ochranou“ a čtvrtý zastrahováním nebo dokonce likvidací člena soupeřícího gangu.“

Avšak toto rozlišení má své úskali. Např. u prvního modelu rozpoznat, kdy jde o běžnou loupež a kdy o akci organizovaného zločinu, je i pro zkušené kriminalisty velmi obtížné. Druhý a třetí typ vydírání je, dle kriminalistů, rozpoznatelný snadněji než první, a to podle znaků, které se často opakují: téměř vždy dojde k únosu, věznění oběti, jejímu trýznění, k demonstraci brutality apod.

K mimosoudnímu vymáhání dluhů dochází dle Rybky třemi způsoby: První způsob, který uplatňují různé finanční instituce, nepřekračuje hranice zákona. Druhý je již na pomezí zákona a obvykle jej používají bezpečnostní agentury, které vymáhání

dluhů inzerují jako jednu z jimi poskytovaných služeb a které při kontaktování dlužníka používají slovní výhrůžky. Třetí způsob je již zcela mimo zákon a uplatňují jej firmy, které při vymáhání dluhů používají násilí. Také tyto firmy bývají často registrovány jako bezpečnostní agentury.

Třetím typem trestného činu vydírání je klasický racketeering, tj. organizovaně vymáhané „výpalné“ či vynucená „ochrana“. Rybka píše: „O případech, kdy gangy nabízejí obchodníkům a restaurátérům nucenou ochranu, neboli výpalné, se policie dozvídá obtížně. Oběť ze strachu raději platí, částka je většinou vypočítávána tak, aby podnikatele příliš nezatěžovala. Vyděrači přijdou do restaurace, udělají obrovskou útratu, na závěr večera něco rozbijí a pak majiteli oznámí, že příště si desátek vyberou v penězích. Většina takto platících podnikatelů tuto formu vydírání ani nenahlásí ze strachu před dalšími následky v naději, že v klidu povedou svou živnost. To je zásadní omyl. Vyděračský gang po určité době zpravidla začne požadovat stále vyšší a vyšší částky až do neúnosné míry, kdy podnikatel již případ sám ohlásí nebo dokonce zkrachuje. Ani potom však nebývá zbaven nátlaku.

Obětím vydírání je často vyhrožováno likvidací rodiny a dalších blízkých příbuzných, ovšem pachatelé se o nich vyjadřují převážně povrchně a obecně, což nasvědčuje tomu, že postrádají potřebné informace o dotyčné rodině. (V posledních letech se stále častěji u racketeeringu vyskytují případy, kdy informace o rodině jsou součástí přípravy vydírání – M.)

Případy vydírání byly zaznamenány i v souvislosti s předkládáním privatizačních projektů na atraktivní objekty, kdy bylo autorům a podnikatelům konkurenčních návrhů vyhrožováno likvidací rodiny v případě, že svůj privatizační návrh nestáhnou ze soutěže...

Problémem zůstává, že proti vydírání v prostředí zahraničních komunit neexistuje účinná ochrana. Objekty vydírání zpravidla nedůvěřují místním orgánům a ve strachu před odvetou raději mlčí. Čínští, ruští, ukrajínští aj. příslušníci vyděračských skupin dodržují daleko striktněji než jejich čeští kolegové zákon mlčení.“

4. Výsledky výzkumu podle jednotlivých informačních zdrojů

4.1. Analýza vybraných případů vražd a vydírání

Výběr případů vražd a vydírání byl výsledkem spolupráce s **dr. Prskavcovou** – státní zástupkyní na Vrchním státním zastupitelství v Praze, která se případům závažné násilné kriminality pracovně věnuje již léta. Její osobní zaujetí pro práci a neobyčejný zájem o všechny případy vražd (především nájemných) a vydírání, které se jí z různých důvodů zdají pozoruhodné, způsobily, že pro tuto studii poskytla obrovské množství materiálů z již odsouzených případů a tak předurčila výběr případů, které byly podrobeny další analýze. Všechny ostatní možné postupy (prostřednictvím dalších institucí) by nikdy nemohly v tak krátkém čase poskytnout tolik kauz a důležitých materiálů k analýze. Např. kauza „lehké topné oleje“, která původně byla do vzorku nájemných vražd zahrnuta, nebyla v době zpracování studie dosud pravomocně uzavřena, přesto, že oběť byla zavražděna v roce 1995. Také v četných dalších případech od doby spáchání první vraždy do doby prvního vynesení rozsudku uběhlo více let a díky odvoláním pokračovaly dále. Proto konečné rozhodnutí zahrnout do vzorku jen případy již zcela trestně ukončené bylo ovlivněno především pragmatickým přístupem k analýze ověřeným již v první studii z roku 1995. A právě takové případy byly dr. Prskavcovou iniciativně nabídnuty. Díky jí byl pak zkoumaný soubor vražd rozšířen z plánovaných cca 10 případů na 32 případů.

Dále uvedené tabulky popisují zkoumané případy podrobněji:

Tab. 18

Zkoumané případy členěné podle území, kde byly provedeny

Územní celek	Počet zkoumaných případů vražd a vydírání
Praha a okolí	10
Střední Čechy	5
Severní Čechy	4
Západní Čechy	2
Jižní Čechy	2
Východní Čechy	3
Severní Morava	1
Cizina (Polsko, SRN, Bulharsko, Itálie)	5
Celkem	32

Zcela výrazně převažují vraždy spáchané v Praze a okolí. Toto zjištění odpovídá i jinde prezentovaným poznatkům. Tuto skutečnost ovlivňuje mj. to, že vraždy na objednávku a vyřizování účtů mezi cizinci se obvykle děje právě v regionu Prahy.

Tab. 19

Rok spáchání zkoumaných trestných činů (jednotlivých útoků)

1991	2
1992	5
1993	9
1994	5
1995	4
1996	4
1997	9
1998	6
1999	2
2000	4

Pozn.: Některé případy zahrnovaly období několika let (např. Orlické případy). Část vražedných útoků byla souzena jako jeden trestný čin, přesto, že útoků bylo několik. V této tabulce jsou též zahrnuty případy vydírání. Celkem bylo zkoumáno 50 útoků.

Z tabulky je zjevné, že vybrané případy byly spáchány v průběhu decennia 1991-2000. Odsouzeny však byly (včetně odvolání) většinou v letech 1996-2002.

Tab. 20

Podrobnější členění zkoumaných trestných činů vraždy a vydírání

Vraždy - celkem počet případů / počet vražedných útoků	27 / 45
Z toho: dokonané vraždy (usmrceno obětí)	26
Pokusy / příprava (oběti útok přežili)	11 / 1
Vražedné útoky předem připravené	27
-,- na objednávku	17
Vraždy spojené s vydíráním	2
Ostatní (nepřipravené a neobjednané, kde pachatelem nebo obětí byl podnikatel)	4
Vydírání - celkem případů	5

Jedním z výsledků šetření bylo zjištění, že mezi vybranými vraždami zcela převažovaly vraždy připravené, což neznamená, že byly následně profesionálně provedené. Příprava spočívala obvykle v tom, že bylo určeno zhruba kdy a kde, s kým jako spolupachatelem, u nájemných vražd byla sjednána cena, příp. převzata záloha, určen způsob provedení, výjimečně způsob ukrytí těla. V průběhu vraždy však často docházelo u vrahů ke spuštění primitivních emocí, oběti byly zabíjeny trýznivým způsobem, mučeny. Některé oběti byly mučeny s cílem vytlouci z nich hesla ke kreditním a debetním kartám, zjistit úkryt peněz a věcí apod. Vrahové pokud použili střelné zbraně - ve zkoumaných případech to byl nejčastěji užitý nástroj vraždy - tak výjimečně trefili napoprvé - v podstatě jen tam, kde přiložili ústí k hlavě, nebo stříleli z bezprostřední blízkosti. Proto část útoků byla opakována. Neúspěch pak často vraha vyprovokoval ke zvýšení brutality útoku. Velmi často vraždili vlastními rukama - nožem, škrcením, umlácením, utopením, tj. tváří tvář oběti, jejímu utrpení a postupnému umírání.

Stejně jako u vražd obecně zhruba třetina vražd nebyla dokonána - oběť vražedný útok přežila, tj. jednalo se o pokusy o vraždu. Nikdy to však nebyl soucit pachatele s obětí, který by zapříčinil přežití oběti. Vždy to byla neschopnost spíše „technického“ rázu, lajdáctví v provedení vraždy, náhoda apod., které překazily dovršení vraždy.

Tab. 21

Zjištěné důvody spáchání zkoumaných trestných činů (motivace)

Zmocnění se peněz, nemovitého majetku (auta, šperků apod.)	10
Vymáhání dluhů	5
Zabití partnera pro podnikat. neshody	4
Snaha vyhnout se zaplacení dluhu	4
Likvidace „bílého koně“ (jako svědka)	3
Vražda matky z cílem dědit po ní nebo ji okrást - viz pozn.	3
Vražda manžela z cílem dědit po něm	3
Vydírání s cílem se majetkově obohatit	2
Likvidace osobních nepřátel	2
Konflikt znepřátelených skupin (mafii)	1
Náhodný konflikt	1

Pozn.: V několika případech se vyskytlo i více důvodů

V jednom případě se jednalo o vlastní matku ve dvou dalších o nevlastní.

Dle očekávání ziskuchtivost byla základní motivací všech pachatelů (vykonavatelů, organizátorů i zadavatelů) a to i v těch případech, kde při projednávání případu bylo hovořeno o neshodách mezi podnikateli, kde byli likvidováni bílí koně a vraždění přími příbuzní zadavatele atd. V jednom případě motivací byla snah získat živnostenské listy oběti.

Tab. 22

Odměny slíbené příp. vyplacené za provedení vraždy na objednávku (tam, kde byly zjištěny)

Slíbeno	Počet případů	Vyplaceno	Poznámka
30 tis. Kč	1	0	Odměna nebyla vyplacena
90 tis. Kč	1	50 tis. Kč	Bylo vyplaceno jen 50 tis. zálohy.
100 tis. Kč	5		V 1 příp. nevyplaceno nic, ve 2 vyplaceno po 20 tis. Kč, 1x 35 tis. Kč. jen 1x vyplacena slíbená odměna celá.
200 tis. Kč	2	200 tis. Kč	V dalším, případě nebylo vyplaceno nic.
300 tis. Kč	1	0	Nevyplaceno.
400 tis. Kč	1	200 tis. Kč	
1 mil. Kč	1	500 tis. Kč	
2 tis. DM	1		Nebylo dokázáno, že odměna byla vyplacena.

Slíbené peněžité odměny ve zkoumaných případech byly vyplaceny jen zřídka, a to i tehdy když likvidace zájmové osoby proběhla v souladu s dohodou. Čím blíže k roku 2000 byla spáchána vražda na objednávku, tím vyšší byla slíbená odměna a častěji vyžadována záloha. Nejčastěji byla nabízena nebo vyžadována, v našich případech, částka 100 tis.Kč. Slíbené peněžité odměny byly děleny, pokud pachatelů bylo více.

Tab. 23

Prokázaný zisk z vraždy pro zadavatele:

800 tis. Kč a auto
30 tis.Kč a šperky
1,250 tis.Kč
5 mil. úvěr
byt
100 – 400 tis. – 5 případů

příp. vraždou odepsané dluhy

34 tis.Kč
300 tis. Kč
2,700 tis. Kč

Také u těchto informací, stejně jako u odměn za objednanou vraždu, bylo těžké zjistit o jakou částku se konkrétně jednalo, včetně částky dluhu, a zda právě tento zisk či likvidace dluhu byly jedinou základní pohnutkou provedení vraždy. O nepřímém obohacení – např. zisk firmy, dříve rozdělené mezi společníky, či zakrytí vlastních podnikatelských neúspěchů, příp. dluhů apod. – se v průběhu soudního řízení často vůbec nejednalo.

Tab. 24

Vztah vraha či zadavatele vraždy k oběti

Náhodný (neznámý)	4
Obchodní	10
Známý	11
Příbuzný (vč.bývalých manželů)	5
Bílí koně	2
1 z vrahů zabil vykonavatele vraždy u které on byl zadavatel – jako svědka	

Zcela zjevně převažovaly osoby známé. I tam, kde šlo o objednanou vraždu, byla oběť útočníkovi obvykle osobně známa, velmi často se jednalo o osoby z nejbližšího vrahova okolí. Tam, kde vykonavatel neznal oběť, návodce dal potenciálnímu vrahovi její tlf. číslo a fotografii.

Tab. 25

Způsob provedení vraždy

Způsob provedení	Počet případů
Útopení	2
Uškrtení	6
Trhavina pod autem	2
Střelnou zbraní (obvykle více výstřelů)	17
Bodnou, řeznou zbraní	8
Umlácením	3
Jiným způsobem (např.kombinací více způsobů)	7

Pozn.:

Střelné zbraně byly různého druhu: pistole, revolver, samopal a 1x kuš.

V 11 případech bylo užito auto – k převozu živé či mrtvé oběti, 2x v něm byl vražedný útok proveden.

Ve 4 případech bylo součástí vražedného útoku vydírání, vyhrožování a fyzické napadení ještě před vraždou.

V 9 případech byla oběť týrána.

Ve 4 případech bylo předem připraven způsob odklizení těla oběti.

Na jiném místě uvádím, že většina vražd v ČR je spáchána bodnou, řeznou zbraní – tj. obvykle nožem, ale v námi zkoumaných případech to neplatilo, převažovaly střelné zbraně. Snad to souvisí s tím, že ve výzkumu měly velké zastoupení vraždy na objednávku a vraždy spáchané podnikateli, u kterých vlastnictví střelných zbraní není jevem mimořádným.

Tab. 26

Pachatelé zkoumaných trestných činů vražd a vydírání (včetně zadavatelů)

Pachatelé – obžalovaní muži – celkem	Z toho: podnikatelé (kde bylo uvedeno) / nezaměstnaní	Pachatelky – obžalované ženy – celkem	Najatí pachatelé (jen muži)
78	13/ 16	4	18

Pozn.: Z toho bylo 21 osob cizinců: 6 Ukrajinců, 2 Poláci, 6 Slováků, 2 Bulhaři, 3 Rusové, 2 Gruzínci. Převažovali muži ve věku do 30 let. Věk žen v době vraždy: 70, 46, 27, 25 let.

Někteří nájemní vrahové se dopustili více vražd. V několika kauzách bylo obžalováno z vraždy více mužů, i opakovaně. Pokud vraždu spáchala skupina pachatelů její složení se pohybovalo od 3 do 5 členů.

Obžalované ženy byly ve 2 případech zadavatelkami vražd. Pokud se vraždy účastnily, tak vždy, alespoň ve dvojici, s mužem.

Tab. 27

Oběti zkoumaných trestných činů vraždy a vydírání

Oběti – muži celkem/ z toho cizinci	Z toho: oběti vražd na objednávku	Oběti – ženy celkem	Z toho: oběti vražd na objednávku
37/ 7	10	8	7

Pozn.: Oběti jsou uvedeny včetně těch, které vražedný útok přežily. **Usmrceno bylo celkem 26 osob.**

Z cizinců: 1 Ital, 1 Vietnámec, 2 Čečenci, 1 Jugoslávec, 1 Bulhar, 1 Němec

Tab. 28

Rozdělení pachatelů odsouzených za vraždu podle odstavců a písmen § 219 tr.zák.

Odst. 1 (možnost odnětí svobody na deset až patnáct let) – 9 pachatelů
Odst. 2 (možnost odnětí svobody na 12 až 15 let) – celkem - 24 pachatelů
Písm. a) na dvou a více osobách - 4 pachatelé
b) zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem - 3 pachatelé
c) opětovně – 5 osob
f) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci – 7 osob
h) v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky – 5 osob
§ 10 b) – návodce – 1 pachatel

Mezi uloženými tresty převažovaly tresty do 15 let, tresty nad 15 let byly uloženy 17 pachatelům ze zkoumaných případů a 2 muži byli odsouzeni na doživotí. Výkon trestu byl určen ve věznicích s ostrahou, příp. věznicích se zvýšenou ostrahou.

Poznámky a zjištění vzniklé v průběhu analýzy jednotlivých zkoumaných případů

Žijeme v období, kdy život nemá příliš velkou cenu – mnohé i osobní spory a problémy jsou proto řešeny vraždou, fyzickou likvidací nepohodlného člověka. Vražda se některým lidem jeví jako relativně schůdný způsob jak si rychle pomoci k větším penězům, obohatit se. Napomáhá tomu stále větší dostupnost zbraní, možnost skrýt se i mimo území vlastního státu, atraktivnost finančních nabídek za likvidaci člověka, existence lidí, včetně cizinců, kteří jsou ochotni a schopni zabít člověka na objednávku (známého i neznámého), mnoho možností jak skrýt tělo, maskovat vraždu nehodou, úrazem, sebevraždou, k čemuž dopomáhá liknavost při zjišťování příčin náhlých úmrtí, nedůslednost při vyšetřování sebevražd, zneužívání pochybení v důkazním řízení u soudu, které soudní proces protahuje na léta s nejistým výsledkem v dokazování činu souzenému pachateli a spravedlnosti v uloženém trestu atd. – jak již bylo ve studii uvedeno. Také vytváření obecného podvědomí, že vraždit se často vyplácí, především pak zadavatelům vražd na objednávku, kde dosažený zisk výrazně převažuje nad nebezpečím dopadení zadavatele a jeho odsouzením k vysokému trestu odnětí svobody, pak některým vraždám připravuje vhodné klima. Je to klima vhodné i pro úspěšnost vydírání, které se využitím vyhrožování smrtí, na existenci vražd na objednávku přizívuje.

Dále uvádím některé postřehy a zjištění vzniklé v průběhu analýzy zkoumaných případů vražd a vydírání. Možná, že alespoň některé z nich by bylo možno využít jako argumenty při přípravě opatření ke zmenšování prostoru pro organizované násilné útoky proti spoluobčanům, opatření, jež by alespoň částečně brzdila vznik nových útoků proti lidskému životu a zdraví.

1. V několika případech vražd na objednávku byly jako důkazní prostředek předkládány zvukové záznamy. Věrohodnost i použitelnost takových záznamů byly zpochybňovány jak soudem, tak i advokáty obžalovaných nejčastěji se zdůvodněním, že pořízení zvukové nahrávky a její kvalita neodpovídají požadavkům trestního řádu.
2. Problémem, výrazně ovlivňujícím kvalitu vyšetřování i pozdějšího projednávání případu před soudem, byly vyděračské praktiky nezanedbatelného počtu svědků, kteří s cílem získat vydíráním pachatelů vraždy značný majetkový prospěch (ve dvou

případech cca 700 tis.Kč v jednom 35 tis.Kč) slibovali měnit svědecké výpovědi ve prospěch pachatelů. I tehdy, když se tyto praktiky nepotvrdily, byly výpovědi svědků často účelově nepravdivé. Značná část svědků, kteří vraždu neoznamují, či odmítají se více svou svědeckou výpovědí před soudem angažovat, dosti přesně „tuší“ či přímo vědí, kdo je pachatel i proč byla vražda spáchána.

Vůbec problém svědků je jedním z výrazných charakteristických znaků u zkoumaných případů: mnoho svědků bylo samo trestně stíháno v jiných kauzách, a to včetně utajovaných svědků. Také radikální změny ve výpovědích svědků v průběhu trestního řízení byly spíše pravidlem než výjimkou zkoumaných případů.

Zvláštním druhem svědků byly oběti vydírání. Jejich snaha vypovídat o sobě co nejméně byla evidentní. Výpovědi o činu pak často viditelně zkreslovaly ve svůj prospěch.

Obecně lze shrnout, že věrohodnost výpovědí některých svědků (ale výjimečně i některých přeživších obětí) byla zpochybnitelná. Výpovědi byly účelově zkreslovány, byla zjevná snaha se svědecké výpovědi vyhnout a v mnoha případech tím, že svědci byli současně spolupachateli (tj. měli společné kriminální zájmy se souzenými pachateli), i snaha křivě vypovídat. Rozpory ve výpovědích před soudem byly pravidlem.

3. Za prokázaný poznatek lze označit zjištění, že mezi kriminální populací obíhá značné množství nelegálních zbraní, vlastněných v případech vyšetřovaných kauz nejen pachateli, ale i svědky a oběťmi. Týká se to nejen střelných zbraní, ale i trhavin (včetně plastiku) a ilegální obchod s nimi vzkvétá. Potvrzuje to např. případ objednávky vraždy novinářky Slonkové, medializovaný v době sepisování této studie. Jak přítomností nelegálních zbraní při domovních prohlídkách v souvislosti s vyšetřováním, tak lehkostí nákupu semtexu pro připravovanou vraždu. Tato zjištění pak ani dodatečně nejsou nijak řešena.
4. Dalším problémem jsou komplikace spojené s častým výskytem cizinců jak mezi pachateli, tak i oběťmi a svědky. Potřeba tlumočnicků kvalitních a spolehlivých, a to i tam, kde jde o exotické jazyky byla zřídka naplněna. Cizinci ve zkoumaných případech byli v ČR většinou legálně, nebyli uprchlíky a nežádali o azyl. Několika

však bylo dříve uloženo vyhoštění. Po odsouzení za poslední čin jim zpravidla bylo uloženo vyhoštění na 6 let, příp. na neurčito.

5. Také neodborně provedené úkony policistů jsou častým jevem, především u rekognice – platí to u všech námi zkoumaných případů vydírání (např. obrovský rozdíl ve věku figurantů), dále umožnění ilegálních kontaktů poškozených a svědků s podezřelými, odmítání některých svědeckých výpovědí a nedostatečné či špatné ohledání místa činu atd. atd. V několika případech (např. i u tzv. Orlických vražd) o vraždicím komandu vědělo poměrně mnoho lidí v jeho okolí. Pachatelé se spíše se svými činy chlubili než, že by je tajili. Několik kauz bylo u odvolacích soudů, kde se mj. též vyskytovaly výhrady proti hodnocení provedených důkazů. Jeden případ byl postoupen k Ústavnímu soudu: skutková zjištění byla ve výrazném rozporu s právními záměry, které z nich vyvodil odvolací soud.
6. Typickým prvkem vražd podnikatelů je jejich zákeřnost: oběti jsou vylákány lsti na pro ně neznámé, ale pachateli předem vytypované, odlehlé místo, kde je na ně zaútočeno střelbou do týla, uškrtním zezadu, bez šance na obranu. Významně často jsou vraždy páčány přímo v autě (osobním vozidle oběti nebo k tomu účelu pachateli vybraném automobilu). Některé vraždy mají podobu poprav. Pachatelé opakovaných vražd častěji než ostatní mívají připravené místo pohřbení či ukrytí těla oběti.
7. Samostatnou kapitolou je využívání znaleckých posudků při soudním jednání. Klasickým přístupem je jejich překrucování, hádání se o výsledcích, jejich účelové zneužívání a často i úspěšné dokazování, že jejich závěry jsou problematické, někdy i zjevně zkreslené.
8. Zajímavá je situace advokátů v těchto procesech. Pochopitelně trvají na přímých důkazech a hledání procesních pochybení, téměř vždy se odvolávají proti rozsudku o vině: odmítají nejen uznat vinu pachatele na trestném činu, ale i jeho odpovědnost. Pachatele k přiznání a projevení lítosti nad svým činem obvykle nemotivují. Zdůrazňují a zneužívají některých pochybení a nepřesností při jednání soudů, při právním posuzování jednání obžalovaných, ale i drobných administrativních pochybení. To vše a četné další obstrukce řízení před soudem využívají (v souznění s pachateli) ke stálému protahování soudního projednávání případu.

9. Osobnost pachatele vražd lze charakterizovat především rysy asociálnosti, citové chladnosti, amorálnosti, nedostatkem či zcela chybějícím pocitem viny, absencí jakéhokoliv projevu lítosti jak v průběhu páchání vražedného útoku (i v případě prvního útoku), tak i během soudního líčení.
10. Jako pozitivní rysy u obžalovaných z vraždy soudy ve zkoumaných případech hodnotily: dosavadní bezúhonnost a beztrestnost, věk – především mládí, nenápadné chování, nezralost osobnosti. Zda zrovna uváděné charakteristiky lze považovat za pozitiva je diskutabilní, avšak zcela vylučují, že v našich případech, kde obžalovaní vraždili nejčastěji tvář tvář oběti, střelbou do týlu, nožem z bezprostřední blízkosti, škrcením vlastními rukama apod., a z důvodů uvedených v dalších bodech, mají zjištěná pozitiva nějaký význam, natož pro budoucnost pachatelů. Takto projevená asociálnost výrazně omezuje příp. zcela vylučuje pozdější socializaci pachatele. O resocializaci obvykle nelze hovořit, protože socializace až do spáchání trestného činu pachatele nebyla dokončena. Nelze proto očekávat výraznější změny ve struktuře jeho osobnosti, způsobech jeho myšlení a jednání. Ve vězení nelze očekávat, že by převýchovné snahy měly větší účinek, že by byl pro propuštění schopen odmítnout svůj dosavadní způsob života.
11. Pachatelé v průběhu soudního řízení často měnili výpovědi až k odmítání jakékoliv vlastní viny na vraždě, odpovědnosti na ní. Dokonce v průběhu líčení vyhrožovali svědkům fyzickou likvidací. Spolu s advokáty se často hádali o výsledcích znaleckých posudků, pokoušeli se je překrucovat a účelově využívat ve svůj prospěch, trvali na přímých důkazech a hledali spolu s advokáty procesní pochybení a důvody k narušení soudního řízení, příp. jeho opakovanému prodlužování. Běžným trikem bylo zatahování neexistujících cizinců, jako potenciálních pachatelů vražedného útoku, do projednávaného případu. Někteří se snažili u soudu zaměnit plánovanou vraždu zastrašováním či vydíráním. Obecně lze říci, že platí to, co bylo v jednom rozsudku: věrohodnost jejich výpovědí byla snížena vzhledem k „pragmatickému vztahu těchto jedinců k pravdě, charakterizovanému snahou uvádět za pravdivé to, co momentálně považují pro sebe za výhodné, prospěšné nebo žádoucí“.

12. Ze znaleckých posudků vyplýval většinou závěr, že resocializace souzených pachatelů by byla obtížná, že to jsou disharmonické osobnosti s výraznými asociálními rysy, byť s dobrou inteligencí. Spáchání vraždy u nich souviselo ani ne tak s faktem, že agresivita jim byla vlastní, jako spíše s jejich dissociálním cítěním, zjištěnou motivací naplňovanou snahou získat prospěch bez adekvátního úsilí (natož déle vykonávanou prací za běžnou mzdu). Většina z nich tak naplňovala klasickou diagnózu psychopatické osobnosti s rysy nezdrženlivosti a hysterickými projevy, u níž nebyla zjištěna žádná duševní choroba či závažná duševní porucha a ani situace v níž se nacházela (dluhy apod.) nebyla neřešitelná. Společenskou nebezpečnost svého činu rozpoznávali a svoje jednání byli schopni ovládat.
13. U souzených podnikatelů – zadavatelů vražd na objednávku - byly často zjištěny falšované dokumenty, problémy v dřívějším zaměstnání, pokud byli kdy zaměstnáni, podezření na podvody (v počátcích 90. let), či naopak jejich odchod ze zaměstnání ze strachu ze zjištěných podvodů jiných osob ve firmě – jak tvrdili. Část z nich se vyznačovala i nadprůměrnou inteligencí, ale současně egocentričností, emoční labilitou, sníženou schopností vcítění a soucitu, poruchami sebehodnocení. Výjimečně akceptovali svoji vinu. Někteří z nich se snažili předstírat duševní chorobu, aby tak unikli trestu. Zjevné byly snahy ovlivnit či vydírat svědky.
14. Vykonavatelé vražd na objednávku byli ve svém dřívějším životě hodnoceni často jako agresivní, upnutí na získávání peněz všemi možnými i nemožnými avšak vždy bezpracnými způsoby a důrazem na vlastní, jinými neomezenou a neomezovanou, svobodu.
15. Za všechny jedna citace z posudku: „Pachatel se vyznačuje absolutní neúctou k lidskému životu a bezohledným upřednostňováním svých materiálních potřeb na úkor života poškozeného.“ Bohužel, tuto větu lze označit jako životní krédo většiny námi zkoumaných vrahů a vyděračů. Opakuji, že ani v jediném případě neprojevili lítost nad svým jednáním, k vraždě a vydírání se nepřiznali a s vyšetřovateli, soudci a dalšími osobami v soudním řízení nespolupracovali.

4.2. Dotazník expertů

Kromě analýzy spisů byly dalším základním zdrojem poznatků dotazníky vyplněné vybranými experty. Použitý dotazník byl téměř totožný s dotazníkem IKSP užitým v minulé fázi výzkumu organizovaného zločinu. Doplněn byl krátkým rozhovorem.

Dotazník byl předložen expertům z řad vyšetřovatelů a státních zástupců. Celkem dotazník vyplnilo 7 expertů, z toho 2 ze Severomoravského kraje, 1 z Jihomoravského kraje, 2 ze Středočeského kraje a 2 z Prahy. Dotazovaní byli vyzváni, aby odpovědi na dotazník chápali jako prostor k vyjádření vlastního mínění na problematiku a vycházeli především ze svých osobních postojů, názorů a zkušeností.

1. První otázka zjišťovala co podle názoru respondenta odlišuje organizovanou kriminalitu (též označovanou jako **organizovaný zločin** nebo zločinné spolčení od organizované skupiny – ve smyslu vymezeném tr. zákonem). Z odpovědí vyplynul vcelku jednotný závěr, že to je **míra propojenosti členů společenství (nejméně 3) spolu s mírou plánovitosti (přípravenosti) kriminálního konání ve prospěch zločinného společenství (včetně dělby práce mezi jednotlivými členy) a se schopností splnit plánovaný cíl.**

Zločinné spolčení zahrnuje organizovanou skupinu, která je navíc vnitřně, stabilně, trvale organizována s rozdělením funkce, dělbou činnosti, utajeností akcí, soustavností, pravidelností, opakováním páchaní trestné činnosti s cílem dosažení zisku, politických cílů (teroristé) apod. Jde o vyšší formu účasti na závažné kriminalitě.

2. Na otázku: Myslíte, že v ČR existují zločinné organizace, propojené s organizovaným zločinem v zahraničí? – všichni respondenti odpověděli souhlasně.

Na podotázky zda za spojením se zahraničím jsou, podle mínění dotazovaných, především osobní vztahy jednotlivých vlivných členů skupin organizovaného zločinu nebo se jedná zejména o spolupráci vyhledávanou s cílem rozšíření

zahraničních zločineckých organizací v dalších teritoriích (ČR) většina respondentů jednoznačně preferovala názor, že spolupráce českého organizovaného zločinu s cizinou je motivována především teritoriální rozpínavostí organizovaného zločinu.

3. K otázce směřující k převažující národnosti členů zločinných organizací v ČR někteří experti zaujímali stanovisko, že těžko lze vyjádřit procentní zastoupení Čechů a jiných národností, vzhledem k velkým výkyvům v zastoupení cizinců na našem území a značným pohybům organizovaného zločinu po celé Evropě. Ostatní odpověděli relativně shodně:

Ze 70% převažují v organizovaném zločinu cizinci, kteří vytvářejí organizace složené z osob shodné národnosti, 15 % činí skupiny složené jen z Čechů a 15 % skupiny s členy různých národností. Jedna odpověď zněla zhruba stejné zastoupení všech zadaných možností.

4. To, že obdobně jako zahraniční zločinecké organizace působí v ČR, působí české zločinecké organizace v cizině si z dotazovaných myslí jen jeden expert. Ten vymezil oblasti takového podnikání v Západní Evropě: drogy, kupliřství, pedofilní prostituce, neoprávněné zaměstnávání osob v USA, Anglii a Itálii. Ostatní si myslí, že český organizovaný zločin působí v zahraničí jen výjimečně, především v oblasti prostituce a v kriminálních aktivitách spojených s přeshraničním pohybem aut.
5. Pokud jde o charakteristické prostředky užívané organizovanou kriminalitou (u nás a ve světě) byly uváděny: metody zastrasování, vydírání, uplácení, vysoký stupeň utajení, konspirace činnosti, výborné technické vybavení a dostatek financí. Zneužívání drog a prostituce k dosažení vlastních cílů.
6. Na otázku: „Jaký druh násilí je t.č. nejčastěji užíván organizovanou kriminalitou (organizovanými skupinami) v ČR?“ dotazovaní experti odpověděli: různé formy vydírání, psychické a fyzické násilí ve všech formách (újm na zdraví, smrt, únosy, vydírání), vydírání osob dříve zapojených do trestné činnosti, vraždy na objednávku, výpalné, únosy, omezování osobní svobody, použití léků – uspávacíky.

7. Tyto druhy násilí jsou prováděny zastrašováním, útokem proti osobě, event. členům její rodiny, mechanickým poškozením tělesné integrity, střelnou zbraní. Také únosem osob s následným vydíráním a posléze usmrcením. Převažuje násilí za použití střelné zbraně i zbraně hromadně účinné (samopaly, semtex apod. Dále je prováděno poškození majetku – požáry, fyzické napadání, výhružné dopisy.

8. Organizovaný zločin se v ČR projevuje dle mínění všech expertů též vraždami. Často se tak děje v případech strachu z prozrazení, mnohé souvisejí s podnikatelskou činností, konkurenčním bojem o teritorium k provozování trestné činnosti. Vraždy na objednávku jsou jen zřídka spojeny s organizovaným zločinem. Spíše se jedná o řešení privátních problémů a potřeb. Tyto vraždy jsou prováděny za předem dojednanou peněžní odměnu, mohou mít charakter vyřizování účtů, odstranění bílého koně, vymáhání dlužných částek.

Všichni dotazovaní experti znali několik takto policií nebo soudem hodnocených konkrétních případů a osobně se setkali s případy vraždy o kterých byli přesvědčeni, že byly projevem organizovaného zločinu. V pozdějším trestně právním procesu však byly tyto vraždy označeny jako projev organizovaného zločinu jen ojediněle.

9. Na otázku, zda se liší se vraždy spáchané organizovaným zločinem od vražd spáchaných organizovanou skupinou, byly sice odpovědi kladné, ale v případě vysvětlení v čem se odpovědi různily od : nezkoumal jsem až po větší plánovitost, promyšlenost při zahlazování stop, kalkulaci na vnější efekt...

Pouze dva experti osobně řešili případy, které bylo možno označit jako vraždy spáchané zločinným společením. Pachatelé vražd až na jednu výjimku byli vždy muži (1 žena) ve věku do 30 let, Češi, ale i cizinci. Oběťmi byli Češi, Ukrajinci, Čečenci, Dagestánci, Vietnamci a Čiňané. Vražedného útoku se dopustilo více vykonavatelů. U všech případů byl zjištěn též organizátor. Motivem dokončených vražd byl majetkový prospěch, strach z prozrazení jiné trestné činnosti a odstranění spolupachatelů a svědků. Oběťmi tak byli: jiný člen stejného zločinného společení,

podnikatel a další nepohodlné osoby spojené s podnikáním zločinného společení – tzv. bílé koně.

S vraždami spáchanými organizovanou skupinou se opakovaně setkali všichni dotazovaní experti. Z toho 1 vyšetřoval 5 takových případů, další více než 5 případů. Pachatelé těchto vražd byli vždy muži ve věku od 20 do 30 let (ženy se jich účastnily jen jako spolupachatelky, okrajově i jako návodce), Češi i cizinci. Vražedné útoky byly často spáchány skupinou pachatelů (skupiny byly 3-5 členné). Vrahové byli členy organizovaných kriminálních skupin zapojených do miliónových zisků. Ve všech případech byl zjištěn organizátor, návodce, nájemce apod. Motiv vražd byl vždy majetkový, dále v pořadí následoval strach z prozrazení jiné trestné činnosti, ziskuchtivost, odstranění spolupachatelů (poprava), odstranění svědků. Oběťmi byli: další členové stejné kriminální skupiny, kvazi-podnikatelé, nepohodlné osoby spojené s podnikáním – tzv. bílé koně, podnikatelé. Většina z těchto případů byla již soudně ukončena. Dva nikoliv. Je potěšitelné, že experti byli přesvědčeni, že vrahové, případně organizátoři nebo návodci byli nebo budou podle jejich měřítek spravedlivě potrestáni.

10. Na otázku, zda by v případech vražd spáchaných organizovaným zločinem či nájemných

vražd bylo vhodné ukládat trest smrti, odpověděli jen dva experti kladně. Platilo to však nejen pro vykonavatele vraždy, ale i jeho návodce.

11. Další otázky směřovaly k tzv. nájemným vraždám. Pod názvem „vražda na objednávku“ si většina expertů představuje likvidaci určené oběti za úplatu či výhodu. Odstranění jedince (příp.několika jedinců) jako nepohodlného pro jiného, který ale sám k provedení jeho fyzické likvidace nemá odvalu. Nejčastěji jde, dle mínění expertů, spíše o rozhodování jedince bez vztahu k organizované skupině, či zločinnému společení. Jedná se o předem dohodnutou vraždu konkrétní oběti za úplatu, příp. protislužbu. Často vykonavatel vraždy ani nezná osobně objednavatele

– návodce, jako kontaktní osoba mezi nimi figuruje prostředník, který má kontakty na podsvětí. Vykonavatelem vraždy je totiž zpravidla muž s kriminální minulostí.

Z expertů 5 dotazovaných řešilo případy s nájemnými vrahy. Dva nikoliv. Vrahové z jimi řešených případů byli, mimo Čechů, též Ukrajinci, Čečenci a Arméni.

12. Na otázku, zda vraždy patří jako možná součást nebo jako možný doprovodný jev k některým nelegálním činnostem nebo trestným činům, páchaným organizovaným zločinem, odpověděli všichni souhlasně. Zdůraznili závislost užití takového druhu trestné činnosti i na schopnosti a předpokladech vůdčího jedince řídit činnost skupiny uplatňováním především agresivního jednání jak uvnitř skupiny, tak i navenek. Pokud jde o vztah k základním činnostem organizovaného zločinu, jimž dosahuje své největší zisky, tak vraždy bývají doprovodným jevem nelegálního obchodu s drogami, s prostitucí, zřídka s „praním špinavých peněz“ a s podnikatelskou činností.

Vraždy jsou občasným následným jevem při zastírání předcházející trestné činnosti majetkové (podvodu, korupce, padělání peněz apod.), velmi často souvisejí s dalšími násilnými aktivitami organizovaného zločinu jako jsou vydírání, únosy, které ve vraždy někdy vyústí.

13. Všichni dotazovaní experti byli názoru, že se od roku 1990 charakter vražd se kterými se ve své pracovní činnosti blíže seznamovali změnil a tyto změny stále pokračují. Zjištěné změny se týkají např. změnou převažující motivace vražedného útoku : výrazně převažuje zisk a malicherné důvody jako jsou závist a pomsta.

Z pohledu osoby pachatele došlo k mnohonásobnému počtu zvýšení počtu pachatelů – cizinců. Pachatelé vražd jsou ve srovnání s minulostí často osoby s vysokým IQ, s vyšším vzděláním (středněškolským i vysokoškolským), podnikatelé i nezaměstnaní, bez rodinných vazeb a s osobností bez emočních vazeb vůbec. Častěji než dříve jsou některé útoky vedeny skupinou.

Výjimkou nejsou svědci, kteří vraždu ani neohlásí, ani později nechtějí svědčit. Řada svědků není pro neoznámení trestného činu dle § 168/1 tr.zák. stíhána s ohledem na ustanovení § 168/2 tr. zák. (výjimečně) nebo proto, že jde o korunní

svědky, bez nichž by nebyl pachatel usvědčen! Převážná většina svědků se bojí svědčit. Svědci vypovídají ochotně, pokud nejsou stíháni podle § 168 tr.zák. pro neoznámení trestného činu dle § 167/1 tr.zák. o nepřekážení nebo § 166 o nadřizování. Svědci se domáhají častěji slyšení jako tajní svědci dle § 55/2 tr.řádu. (Jde o hraniční případ k jejich stíhání!).

Liší se též charakter obětí – napadeno je mnoho cizinců, ale i kvazi-podnikatelů. Z pohledu způsobu provedení vražd – stoupá brutalita útoků, často se vyskytuje kombinace více vražedných útoků, výrazně častěji jsou užívány střelné zbraně, ale i zbraně hromadného účinku – samopaly, výbušniny. Zahlazování stop je promyšlené, vraždy připravené, včetně způsobu ukrytí těla obětí nebo utajení činu svedením na falešnou stopu. Agrese vůči oběti se zvyšuje – někdy je cílem, aby oběť trpěla co nejvíce. Často dochází ke kombinaci násilí, např. zastřelení + utopení. Pomsta je prováděna i na majetku zavražděného – zakládáním požárů, pomstou na rodinných příslušnících apod.

V poslední době jsou pachatelé vražd i činní pracovníci bezpečnostních služeb, kteří jsou legálními držiteli střelných zbraní, bývalí vojáci z povolání, bývalí policisté apod.

14. Všichni experti byli jednotni v názoru, že existují latentní vraždy (tj. vraždy policií neevidované)! Nejvíce obětí takových vražd se skrývá pod počtem pohřešovaných osob. Nejistěné vraždy jsou nejčastěji maskovány, dle mínění expertů, např. autonehodami, sebevraždami, zmizením obětí, nešťastnou náhodou, ale i např. prohlášením za mrtvé – dříve utonulé, kdy zemřelý nelze identifikovat, prohlášením, že oběť žije v cizině – v Jižní Americe, Arábii apod.

15. Pořadí jevů, jimiž jsou latentní vraždy nejčastěji maskovány:

- 1) zmizení
- 2) sebevraždy
- 3) nezvěstné osoby
- 4) nešťastné náhody

5. Souhrn a závěry

V první studii z roku 1995 věnované násilí užívanému organizovaným zločinem byly velmi podrobně popsány zkoumané vraždy - jejich charakter, osoby a osobnosti pachatelů, způsoby provedení atd.³⁹ V této studii již tak podrobná analýza není uvedena. Jednak od té doby bylo publikováno již několik článků věnovaných výlučně vraždám na objednávku a pachatelům nájemních vražd (např. Hubálek, Grumlík, Zvěřina) a charakteristikám vražd spáchaným po roce 1990 (Grumlík Uhlíř, Vavřík) a některé z nich zobecněné poznatky jsou uvedeny ve vstupní části studie, jednak bych v souhrnu a závěrech ráda upozornila spíše na jiné poznatky a postřehy, které s organizovaným zločinem souvisejí spíše nepřímo:

1. Vraždy na objednávku, vyhrožování a vydírání zaměřené na obohacení osob jejich organizátorů i jimi najímaných vykonavatelů nejsou jen specifikem tzv. posttotalitních let, přesto lze o nich tvrdit, že jsou fenoménem dokreslujícím současnou kriminální scénu a svým způsobem odrážejí společenské poměry u nás i ve světě a současně dokladují přibližování se naší republiky ostatnímu světu.
2. Po roce 2000 se stále častěji – ve srovnání s předchozím desetiletím - stává, že medializované případy organizované násilné kriminality končí dopadením pachatelů a jejich potrestáním, což lze nahlížet jako jeden z mála pozitivních trendů v oblasti kriminality.
3. Zvýšenou pozornost získává vliv médií na výskyt, průběh soudního řízení a jeho výsledek i na utváření veřejného mínění v této oblasti včetně vytváření klimatu pro ožívování diskuse o trestu smrti a o adekvátnost trestání závažných násilných trestných činů obecně a vražd zvlášť.
4. Projednávání vraždy v poslední době vyústily v diskuse o kvalitě práce policie a soudních znalců v průběhu vyšetřování a o způsobech stíhání pachatelů, sdělování obvinění, uvalení vazby a o podmínkách rozhodování trestní justice o výši a druhu trestu, o odškodňování obětí, o zpřísnění ukládaných trestů apod.
5. Zjištěné příčiny vražd a dalších závažných především násilných trestných činů a jejich motivace vedou k diskusím o morální úrovni společnosti, vlivu sociálního

prostředí v užším a širším pohledu na výskyt takových trestných činů a následně i na brutalitu násilných útoků.

6. Vliv a reakce politiky na utváření trestní legislativy (dekriminalizace a následně utužení represivních opatření) jsou snad až příliš zjevné a vedou k znepráhlednění filosofie současného trestního zákona.
7. Stále více se projevuje provázanost kriminální scény s dalšími sociálněpatologickými jevy – užíváním drog a nadužíváním alkoholu, terorizmem, rasismem, prostitucí atd.
8. Mizí zjednodušená představa o organizovaném zločinu jako o světovém zlu, existujícím někde jinde mimo nás a naše okolí, které se nás osobně tolik nedotýká.
9. I v ČR již existuje zločinecké prostředí rozdělené na gangy, se širokou sférou vlivu, s prorůstáním do státní správy, z pohledu občana dochází k institucionalizaci zločinu a stírání hranic mezi světem zločinu a globálním světem.
10. Faktem, který je nutno více zohlednit, se stává přesouvání tíhy vyšetřování z vyhledávání možných podezřelých pachatelů závažných trestných činů na funkčnost důkazního řízení a potrestání pachatelů trestem odpovídajícím jejich skutečnému úmyslu spáchat souzený zločin.
11. Věznění takových pachatelů se stává celospolečenskou zátěží (jen počet vězněných vražd se za posledních 10 let ztrojnásobil: z 540 v roce 1992 na 1 654 v roce 2002 včetně 30 osob odsouzených k doživotí). Tato zátěž má i své finanční vyjádření v nákladech na technické zajištění věznic, jejich bezpečnost a provoz, a nepřímo i v způsobech zacházení s převážně nebezpečnými pachateli odborně připraveným vězeňským personálem a následně po propuštění ochrany společnosti před jejich možnou recidivou.

Ve srovnání se závěry minulé studie je zjevné, že v České republice je fenomén vražd na objednávku a násilí páchané organizovaným zločinem již dostatečně známým jevem, a to jak v řadách policie, tak i trestní justice. Část státních zástupců i soudců má již i osobní zkušenosti z vyšetřování a souzení takových případů. Ke zkušeným patřili též naši spolupracovníci – experti. Z jimi prezentovaných názorů vyplývá, že **násilí**

³⁹ srov. Marešová, A.: Etiologie násilných projevů organizované kriminality, IKSP, 1995, s. 54-62

uplatňované organizovaným zločinem je sice důležitou součástí aktivit organizovaného zločinu, ale nepatří mezi jeho hlavní aktivity. Je užíváno především jako prostředek zefektivňující jeho činnost, tj. obecně je uplatňováno především formou zastrašování, konkrétně pak při fyzické likvidaci svědků trestného jednání, členů vlastních či konkurenčních skupin. I když boj uvnitř zločineckých organizací i mezi nimi navzájem v českých podmínkách nenabyl takové intenzity jako na Slovensku a ani nemá tolik lidských obětí.

K podstatně jiným účelům je násilí užíváno **organizovanými skupinami zločinců: tam je násilí, především vraždy cílem jejich organizované činnosti s převážující zjištěnou motivací.** Na rozdíl od vražd prováděných zahraničním organizovaným zločinem na území ČR (kde zadavatelem vraždy, jejím organizátorem i nájemným vrahem jsou cizinci) mají české nájemní vraždy zcela jiný charakter. Velmi často jsou prováděny více pachateli, jejich oběťmi bývá více osob najednou, či postupně, často se vyskytuje více svědků vraždy. Vraždy jsou nezištně doprovázeny humbukem: oběti jsou zabíjeny postupně, neprofesionálně, někdy jsou převáženy na jiné místo, jsou vražděny z bezprostřední blízkosti nožem nebo brachiálním násilím. Vraždy jsou, stejně jako mnohé další trestné činy prováděné mladšími zločinci, prováděny spíše lajdácky, než s využitím zločineckých zkušeností. V jejich průběhu se u pachatelů projevují primitivní emoce, také úkryt těla oběti je zřídka projevem rutinního zločince. Bohužel mohou si to dovolit, protože lajdáctví na druhé straně je také dosti. Někteří svědci, ale i pachatelé se o činu rozpovídávají mezi známými, v hospodách. Zjištěním pachatele případ nekončí, ale spíše jeho těžší část teprve začíná. Případ se spíše zatemňuje stále se měnícími výpověďmi pachatelů, svědků, takže není ani tak problémem pachatele zjistit, jako mu jeho čin dokázat a odsoudit jej k zaslouženému trestu.

Pachatelé, příp. zadavatelé, návodci u vražd na objednávku, jsou v převážné míře Češi, ale častěji než u jiné trestné činnosti i cizinci. Totéž platí pro oběti. Pro oba případy platí zjištění, že se téměř výlučně jedná o mladší muže. Pokud jsou oběťmi podnikatelé, tak jsou velmi často osobami s určitými vazbami na jednotlivce, či skupiny zapojené do organizovaných kriminálních skupin snad i organizovaného zločinu, či tzv. bílí koně, tj. pohybují se ve stejném prostředí jako pachatelé či zadavatelé.

Pokud jde o zkoumané vraždy, tak vždy se jednalo o připravené vraždy (byť ne vždy dokonané) s častým užitím střelných zbraní. Vzhledem k tomu, že mezi zkoumanými případy bylo hodně vražd na objednávku, tak výrazně převažovala i ziskuchtivá motivace provedení činu, následovalo řešení problémů s nesplácením dluhů, likvidace bílých koní a nepohodlných osob. Potvrdila se zvyšující se brutalita vražedných útoků, užití kombinace prostředků a druhů útoku a snaha zvýšit utrpení napadeného po dobu umírání. Pachatelé byli pozoruhodní svým nedostatkem citu a soucítění s obětí a to přesto, že se převážně jednalo o pachatele s normálním či vyšším IQ, a vyšším než základním vzděláním. Pokud vraždám (ale platí to i o vydírání) byli přítomni svědci snažili se následně vyhnout svědeckým výpovědím, a to nejen z obavy o své bezpečí, ale i proto, že jejich úloha při útoku byla občas nejasná. Někdy bylo těžko podle základních informací o prostředí odlišit od sebe pachatele, oběti a svědky.

V případech vydírání se vždy jednalo o milionové částky: zisky či dluhy. I zde bylo uplatňováno násilí, které mohlo vyústit ve vraždu a ve dvou případech i vyústilo. Oběti vždy byly fyzicky týrány. Způsoby provedení, charakter pachatelů i obětí ukazuje, že vydírání prováděné organizovanými skupinami či organizovaným zločinem se od jimi prováděných vražd neliší.

Použitá literatura:

- Bošnakov, P.: **Nájemní vrazi: Extraliga (zatím) v nedohlednu**, Playboy z 19. 8. 2003, s. 24
- Cejp, M.: **Organizovaný zločin v České republice v letech 1993 - 2002**, IKSP 2003. In: Marešová, A. a kol.: **Kriminalita v roce 2002**, IKSP 2003, s. 40-41
- Grumlík, R., Uhlíř, F.: **Změny v obraze vraždy od počátku demokratizační doby v severomoravském a slezském regionu**, Kriminalistický sborník, 1996, č. 10, s. 370-375
- Hanuš, H., Panoušek, V., Pidrman, V., Tůma I., Zbytovský, J.: **Osobnost „bílých koní“**. Příloha časopisu Policista, 11/1997, s. 4
- Hubálek, S.: **Mladí úspěšní podnikatelé a námeznní vrazi**, PROPSY, ISSN 1211-5886, 1/97, s. 4-5
- Jaroš, J.: **Činnost vyšetřovatele při vyšetřování sebevražd a podezřelých úmrtí**, rigorózní práce, Akademie Policejního sboru v Bratislavě, Bratislava 2003, s. 12-14
- Kaiser, G.: **Intensivtäter**. In: Kaiser, G. A kol.: **Kleines kriminologisches Wörterbuch**, 3. vydání. Heidelberg, C.F.Müller 1993, s. 178-182
- Kerneř, H. J.: **Organisiertes Verbrechen**. In: Kaiser, G. A kol.: **Kleines kriminologisches Wörterbuch**, 3. vydání. Heidelberg, C.F.Müller 1993, s. 178-182
- Marešová, A.: **Etiologie násilných projevů organizované kriminality**, IKSP 1995, s. 54-62
- Marešová, A. a kol.: **Kriminalita v roce 2002**, IKSP 2003
- Markusová, R., Netík, K.: **Výzkum pachatelů trestné činnosti spáchané v organizované skupině**, Praha, IKSP 1997, s. 43, 44, 52
- Musil, J.: **Doslov**, In: Nožina, M.: **Mezinárodní organizovaný zločin v České republice**, THEMIS, Praha 2003
- Němec, M.: **Mafie a zločinecké gangy, aktuální problémy vzniku, výskytu a působení zločineckých gangů a mafií a boj proti nim**, EUROUNION, Praha 2003, ISBN 80-7317-026-4, s. 113
- Nesvadba, A.: **Osobnostné vlastnosti pachatel'ov vražd a ich obetí**, Justičná revue, 4/1998, s. 33-36

Nožina, M.: **Mezinárodní organizovaný zločin v České republice**, THEMIS, Praha 2003

Porada, V. a kol.: **Kriminalistika**, Brno, CERM 2001, s. 532

Rybka, V.: **Násilné projevy a vydírání**, In: Nožina, M.: (ed) **Mezinárodní organizovaný zločin v České republice**, THEMIS, Praha 2003

Srba, V.: **1000 let obyvatelstva českých zemí**, Karolinum 2004, tab. 2.1, s. 26

Srba, V.: **Vývoj obyvatelstva Česka 1918 - 2002**, Demografie 4/2003, tab. 3, s. 230

Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: **Trestní zákon**. Komentář. Přepřacované vydání 2001, C.H.Beck. s. 1115 - 1127

Trestní statistika z Čech, Moravy a Slezska v letech 1919 - 1922, Praha 1925, Československá statistika - sv. 25, řada V. (trestní statistika, sešit 2), vydal Státní úřad statistický, v komisi knihkupectví Bursík a Kohout v Praze, knihtiskárna Melantrich, tab. 65, s. 34

Trestní zákon a Trestní řád, 3. Rozšířené vydání, Orbis Praha 1951, s. 77-78

Vavřík, P.: **Vyvíňující a alibizující manévry pachatelů násilných trestných činů**, Kriminalistický sborník, 2004, č. 2, s. 39-42

www.mvcr.cz/dokumenty/bezp_si01/

Zelenka, P.: **Trestný čin vraždy ve světle novel z let 1990 a 1995**, Trestní právo, ISSN 1211-2860, 5/98, s. 8

Resumé

Studie „Násilí uplatňované organizovaným zločinem“ volně navazuje na studii vydanou Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v roce 1995 pod názvem „Etiologie násilných projevů organizované kriminality“ (autor: A. Marešová) a je, stejně jako citovaná studie, řešením dílčího úkolu v rámci výzkumu organizovaného zločinu v České republice.

Obsahuje analýzu 32 již soudy odsouzených případů vražd a vydírání spáchaných v letech 1991-2000. Vybrány byly takové případy, kde

- d) jako pachatel vraždy či vydírání byl stíhán podnikatel,
- e) oběti vraždy či vydírání byl podnikatel, tj. vraždy a vydírání u kterých bylo možno očekávat, že jejich spáchání nějakým způsobem mohlo souviset s podnikáním pachatele nebo oběti,
- f) vraždy, které byly označeny jako vraždy spáchané na objednávku.

Z analýzy vyplynuly následující závěry:

Násilí uplatňované organizovaným zločinem je sice důležitou součástí aktivit organizovaného zločinu, ale nepatří mezi jeho hlavní aktivity. Je užíváno především jako prostředek zefektivňující jeho činnost, tj. obecně je uplatňováno především formou zastrahování, konkrétně pak při fyzické likvidaci svědků trestného jednání, členů vlastních či konkurenčních skupin. K podstatně jiným účelům je násilí užíváno organizovanými skupinami zločinců: tam je násilí, především vraždy, cílem jejich organizované činnosti s převažující ziskovou motivací.

Pachateli, příp. návodci u nájemných vražd, jsou v převážné míře Češi, ale častěji než u jiné trestné činnosti i cizinci. Totéž platí pro oběti. Pro oba případy platí i zjištění, že se téměř výlučně jedná o mladší muže, výjimkou není útok vedený více než jedním pachatelem proti více než jedné oběti. Pokud jsou oběťmi podnikatelé, tak jsou velmi často osobami s určitými vazbami na jednotlivce, či skupiny zapojené do organizovaných kriminálních skupin, snad i organizovaného zločinu, či tzv. bílí koně.

Pokud jde o zkoumané vraždy, tak vždy se jednalo o připravené vraždy (byť ne vždy dokonané) s častým užitím střelných zbraní. Vzhledem k tomu, že mezi zkoumanými případy převažovaly vraždy na objednávku, tak výrazně převažovala i ziskuchtivá motivace provedení činu, následovalo řešení problémů s nesplácením dluhů, likvidace bílých koní a nepohodlných osob. Potvrdila se zvyšující se brutalita vražedných útoků, užití kombinace prostředků a druhů útoku a snaha zvýšit utrpení

napadeného po dobu umírání. Pachatelé byli pozoruhodní svým nedostatkem citu a soucítění s obětí a to přesto, že se převážně jednalo o pachatele s normálním či vyšším IQ, a vyšším než základním vzděláním. Pokud vraždám byli přítomni svědci snažili se následně vyhnout svědeckým výpovědím, a to nejen z obavy o své bezpečí, ale i proto, že jejich úloha při útoku byla občas nejasná.

V případech vydírání se vždy jednalo o milionové částky: zisky či dluhy. I zde bylo uplatňováno násilí, které mohlo vyústit ve vraždu a v jednom případě i vyústilo. Oběti vždy byly fyzicky týrány. Způsoby provedení, charakter pachatelů i obětí ukazuje, že vydírání prováděné organizovanými skupinami či organizovaným zločinem se od jimi prováděných vražd neliší.

Resumé

The study "*Násilí uplatňované organizovaným zločinem*" [Violence employed by organized crime] is loosely based on the 1995 study issued by the Institute for Criminology and Social Prevention under the title "*Etiologie násilných projevů organizované criminality*" [An etiology of the violent manifestations of organized crime] (author: A. Marešová), and like that study, is a project designed to meet one of the sub-objectives for the research into organized crime in the Czech Republic.

It contains an analysis of 32 cases of murder and extortion committed over the 1991-2000 period and that have already been tried. Selection criteria for the cases were as follows:

- b) The person charged with the murder or extortion was a businessman,
- c) The victim of the murder or extortion was a businessman,
i.e., cases of murder and extortion where one could assume that the crime was in some way associated with the business activities of the perpetrator or of the victim,
- f) Murders that were classed as contract killings.

The analysis yielded the following conclusions:

Although violence employed by organized crime does play a significant role in the activities of organized crime, it is not one of its major activities. It is used mainly as a means of enhancing the effectiveness of their activities; i.e., generally it is employed as a form of intimidation, and then in concrete terms in order to physically eliminate witnesses of criminal activity, members of an organization itself, or of a competing organization. Violence is used by organized groups of criminals for essentially different purposes: among them, violence, primarily murder, is the goal of their organized activities, generally with mercenary motives.

In the majority of cases, the perpetrators, or the instigators in the case of contract killings, are Czech, although more perpetrators of these crimes are foreigners than is true for other crimes. The same applies to the victims. It has been established that both victims and perpetrators tend, almost exclusively, to be younger men, with the exception of cases where multiple perpetrators commit crimes against multiple victims. In cases where businessmen are the victims, they are quite frequently people with specific ties to individuals or groups linked to organized criminal groups or organized crime, or are so-called 'white horses'.

All of the murder cases studied were instances of murder that was premeditated (although not always fully carried out) and involved repeated use of a firearm. Since most of the cases studied involved hired killings, in a significant majority of the cases greed was the primary motive, followed by settling problems with unpaid debts, elimination of 'white horses' and of 'uncomfortable' persons. The study confirmed an increase in the brutality of murderous attacks, the use of a combination of means and types of attack, and an attempt to increase the suffering of the attacked person during the period of his death. Although they were, in general, of average or above average IQ and had at least some secondary education, the perpetrators exhibited a notable lack of emotion and empathy for their victims. When there were witnesses to the murder, the witnesses tried to avoid testifying, not only due to fears about their own safety, but in some cases because it was unclear what their own roles in the attacks had been.

The amounts involved in the extortion cases were invariably in the millions of crowns: both profits and debts. In these situations too, the violence employed could have resulted, and indeed in one case did result, in murder. The victims were always physically mistreated. Neither the methods used nor the character of the perpetrators and victims suggested any difference between extortion carried out by organized groups or organized crime and the murders carried out by those same groups.

8. Přílohy

Příloha 1 Trestná činnost spáchaná v roce 2003 v organizované skupině (z dat PP ČR zpracovala Marešová

§	název	zjištěno/objasněno	stíháno	muži/ženy	občané ČR/cizinci	mládež do 18 let	18-30 let
124	Poruš. předp. o oběhu zb. ve styku s ciz.	1/1	0	0/0	0/0	0	0
128 a	Pletichy při veřejné soutěži a veřejné dražbě	3/1	0	0/0	0/0	0	0
140	Padělání a pozměňování peněz	2/0	0	0/0	0/0	0	0
148 a	Porušení předpisů o nálepkách k označ. zboží	10/10	10	10/0	7/3	0	5
171 a	Nedovol. přetřecení státní hranice	39/40	105	105/0	84/21	0	44
176	Padělání a pozměňování veřejné listiny	12/12	5	5/0	5/0	0	2
185	Nedovolené ozbrojování	1/1	5	5/0	3/2	0	1
187	Drogová tr. činnost	857/827	398	341/57	346/52	66	182
204	Kuplířství (§ os. ml. 15 let)	5/6	22	19/3	9/13	0	7
231	Omezování os. svobody	3/3	7	7/0	6/1	3	3
234	Loupež	16/6	18	14/4	11/7	2	12
234 a	Brání rukojmí	1/1	2	2/0	0/2	0	1
235	Vydirání	15/3	2	2/0	2/0	0	1
246	Obchodování s lidmi za účelem pohl. styku	4/5	8	6/2	4/4	0	3
247	Krádež	27/13	42	39/3	37/5	0	21
248	Zpronevěra	12/10	10	10/0	9/1	0	2
250	Podvod	130/128	25	21/4	24/1	0	7
	Celkem	1 138/1 067	659	586/73	547/112	71	291

Příloha 2 POHŘEŠOVANÉ OSOBY od roku 1995 do roku 2003

rok 1995	celkem	Praha	Stč.k.	Jhč.k.	Zpč.k.	Svč.k.	Vchč.k.	Jhm.k.	Svmk.
vyhlášeno	3140	423	238	122	266	536	247	425	883
odvoláno	3113	417	236	121	265	529	244	421	880
zůstalo	27	6	2	1	1	7	3	4	3
rok 1996									
vyhlášeno	3317	378	268	136	279	476	266	430	1087
odvoláno	3291	372	266	134	277	474	265	424	1079
zůstalo	26	6	2	2	2	2	1	6	5
rok 1997									
vyhlášeno	2909	360	230	145	284	440	226	360	834
odvoláno	2874	356	228	142	282	433	223	352	858
zůstalo	35	4	2	3	2	7	3	8	6
rok 1998									
vyhlášeno	3411	419	273	210	292	519	237	518	943
odvoláno	3396	414	273	209	292	515	236	516	941
zůstalo	15	5	0	1	0	4	1	2	2
rok 1999									
vyhlášeno	3933	423	394	220	302	632	237	681	1044
odvoláno	3907	414	393	220	302	627	237	676	1038
zůstalo	26	9	1	0	0	5	0	5	6
rok 2000									
vyhlášeno	4135	451	407	213	314	744	304	691	1011
odvoláno	4106	445	404	212	309	741	299	687	1009
zůstalo	29	6	3	1	5	3	5	4	2
rok 2001									
vyhlášeno	3988	466	431	200	230	675	330	699	957
odvoláno	3948	457	426	198	224	671	324	694	954
zůstalo	40	9	5	2	6	4	6	5	3
rok 2002									
vyhlášeno	4860	457	471	238	397	820	453	931	1193
odvoláno	4825	452	468	237	392	814	349	927	1186
zůstalo	35	5	3	1	5	6	4	4	7
rok 2003									
vyhlášeno	4125	506	461	204	320	638	325	701	970
odvoláno	4047	491	453	200	314	625	319	695	950
zůstalo	78	15	8	4	6	13	6	6	20

Příloha 3 POHŘEŠOVANÍ PODNIKATELÉ od roku 1995 do roku 2003

rok 1995	celkem	Praha	Stč.k.	Jhč.k.	Zpč.k.	Svč.k.	Vchč.k.	Jhm.k.	Svmk.
vyhlášeno	49	6	9	2	6	4	2	10	10
odvoláno	45	5	8	2	6	3	2	9	10
zůstalo	4	1	1	0	0	1	0	1	0
rok 1996									
vyhlášeno	56	6	2	0	7	9	5	8	18
odvoláno	54	5	2	0	7	9	4	8	18
zůstalo	2	1	0	0	0	0	1	0	0
rok 1997									
vyhlášeno	45	5	3	1	7	4	8	6	11
odvoláno	41	5	3	1	7	4	7	5	9
zůstalo	4	0	0	0	0	0	1	1	2
rok 1998									
vyhlášeno	29	5	1	2	0	4	5	6	6
odvoláno	29	5	1	2	0	4	5	6	6
zůstalo	0	0	0	0	0	0	0	0	0
rok 1999									
vyhlášeno	46	6	2	3	3	6	3	9	14
odvoláno	41	5	2	3	3	4	3	9	12
zůstalo	5	1	0	0	0	2	0	0	2
rok 2000									
vyhlášeno	31	10	1	2	2	5	2	6	3
odvoláno	27	7	1	2	2	5	2	6	2
zůstalo	4	3	0	0	0	0	0	0	1
rok 2001									
vyhlášeno	23	3	2	0	1	5	2	4	6
odvoláno	19	3	2	0	1	4	0	3	6
zůstalo	4	0	0	0	0	1	2	1	0
rok 2002									
vyhlášeno	16	1	0	0	0	6	0	1	8
odvoláno	14	1	0	0	0	6	0	1	6
zůstalo	2	0	0	0	0	0	0	0	2
rok 2003									
vyhlášeno	18	3	1	1	1	3	0	5	4
odvoláno	17	2	1	1	1	3	0	5	4
zůstalo	1	1	0	0	0	0	0	0	0

**Násilí uplatňované organizovanými skupinami a organizovaným zločinem
(Analýza vybraných případů vražd a vydírání)**

Autor: Marešová Alena

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR
František Kurzweil
Naskové 3
Praha 5

Dáno do tisku: červen 2004

Vydání: první

Náklad: 180 výtisků

ISBN 80-7338-022-6